Palásti Pál

A csongrádi házak oromdíszei a Belvárosban

Az öregek beszédeiben, írásaikban emlékeikben ma is Csongrád és Belváros él. Belvárosból mennek a külvárosba, vagy fordítva. A hivatalos nyelv mondatja: Csongrád, belsőváros és külsőváros. Városunk szülötte Váry Gellért Sándor piarista tanár, író és fordító műveiben, írásaiban is csongorádinak vallotta magát. Csodálatos népünk élő nyelve. Valóban a nyelvi jelenségünk ilyen árnyalatát is nemcsak becsülni, de őrizni is kötelességünk.

Gondoljunk csak a jóízű csongrádi népdalokra. Vajon tudjuk e, hogy Bartók Béla, Mathia Károly, Péczely Attila már régen összegyűjtötte. Kukoricafejtés, szüret, lakodalom alkalmával a közös éneklés esténként messze kicsengett a városból. Én vagyok a csongorádi gulyás — Csongorádon nincs szép kislány csak kettő — csongorádi bíró lánya Mariska — megérett a csongorádi cseresznye. . .

E városrész ősidők óta él a Tisza ölelő karjai között. Éltetője és temetője is. Talán itt született az a dal is, temető a Tisza, mikor kivirágzik . . . Nemcsak a természet, de a történelem vihara is tépte az itteni lakosokat. Ha el is kellett olykor hagyniok otthonaikat, házaikat mindig visszatértek. Az életet adó Tisza is a szabályozása előtti időkben nemcsak házakat, de utcák sorait temette medrébe. Régi írások szerint is, amikor a Tisza mélyen leapad, a „nagypart"-nál üszkös gerendák és váromladékok láthatók. Bizony vajmi kevés az amit a régi Csongorádról tudni lehet. Hát a keveset is gyűjtsük össze és őrizzük meg, hogy majdan a mi alkotásainkat is becsüljék utódaink.

A hosszú törökidő elmúltával, — Váry Gellért szerint is — itt maradt a gondoskodásmódjuk, (ti. a törököké! A szerk.) a modoruk, a szokásaik, nagyon hosszú ideig. Az egész Belváros azóta is magán viseli érdekes, jellemző jegyeit. A külvárostól való elzárkózottság, egyúttal a külvilágtól is.

A romokban heverő, elnéptelenedett vár tetejét növények gyökerei szőtték keresztül-kasul. Elszaporodtak a kígyók, gyíkok stb. Az építések igen kemény munkát jelenthettek.

Megszülettek a girbegörbe utcák, követve részben a régi vár magaslatait, vonalait. Az ablaktalan házak mellett a kerítések is ki-be ugráltak az utca vonalában. A menekülőknek adtak védelmet, vagy támadóknak fedezéket . . .(?)

Az 1930-as években dr. Tari László fogorvosnak, — ki e városnak nem csak tudósa, de élő lexikona volt, — vendége jött Hollandiából. Szokásai szerint őt is bevezette a Belvárosba. Megmutatta, s vendége a legnagyobb ámulatba esett. Többek között megjegyezte, hogy Európában sehol nem látott ilyen szép élő skanzent. Lelkünkre kötötte, őrizzük meg ezt a történelmi együttest. Ekkor én már mint nagy diák foglalkoztam városunk multjával. Iskolai pályamunkám címe ez volt: Milyen szülőföldismeretre van szüksége lakóhelyem néptanítójának? Boldog voltam, hogy Tari László barátságába kerültem. Sajnos a dolgozatom a gyűjtött képeslapok albumával, sőt a gyermekmondóka és dalgyűjteményem a háború áldozata lett; megsemmisült.

1946-ban kerültem vissza egykori iskolámba, ahol az úttörőimmel kezdtem el a múzeumalapítási törekvéseinket. Gyűjteményeinket az iskolai szertárban őriztük. Később az iskola végeztével is visszajöttek, majd 1950-ben már a felnőttekkel együtt dolgoztunk. 1955-ben városnézés közben született a gondolat, hogy a következő évben meg lehetne ünnepelni városunk ezeréves

fennállását. A következő évben, 1956-ban, felszabadulásunk 12. évfordulójával együtt rendeztünk országraszóló ünnepséget. Egyik emlékeként született meg a Csongrádi Múzeum is. Régi vágyainkat valóraváltottuk . . .

Csak évek múltán tudtam ismét kezembe ragadni a papírt és ceruzát. Újra bejártam a Belvárost s szomorú szívvel kellett tapasztalnom, mi sokminden ment azóta veszendőbe. Őseink kezemunkája ugyan a föld mélyén évezredekig is elpihen, de ami felette van, bizony veszendőbe megy. Az a gondolat tüzelt bennem, meg kellene menteni sürgősen a házak oromdíszeit. Segítségért kiáltanak az emberi kéz munkáinak emlékei. Jó lenne ha más városok példáját, áldozatkészségét, nemes cselekedetét az illetékeseink itt is követnék. Nekünk csak menteni, őrizni, megtartani kellene történelmi emlékeinket, házakat, utcákat, neveket stb.

A házak építésének idejére vonatkozólag sajnos eddig nem találtam írásos adatokat. a levéltár akkori vezetője sem tudott ilyen forrást adni. Ha nem elfogadott is hivatalosan, az igazság megközelíthető a szájhagyományok, emlékezések alapján is. A földolgozott házak kivétel nélkül ősi, családi házak. Még néhány 80—85 éves adatközlőm emlékezik arra, hogy a házat dédszüleik is így lakták. Legtöbben arra, hogy nagyszülei sokszor emlegették, ilyen volt e ház, ebben születtem én is. Ugyan így állott a ház, legföljebb a nádat javították, tódozták-fódozták. Ha nagyon megette az idő, hát újat raktak rá, hiszen volt bőven akkoriban nád, sás, gyékény, no meg faanyag rengeteg úszott a Tisza vizén. Tutajoknak nevezték az összekötözött hatalmas fenyőszálakat, melyek a Kárpátokból jöttek. Mondják, bizony a régiek szegények voltak itten; persze a mai időkre vetítve mondják, szerintem. Aztán meg, hogy nemigen építkeztek. Jó volt nekünk a régi is, örültünk neki . . . Ez a megnyilatkozás viszont szeretetet és megbecsülést sugároz felénk, az újvilág alkotó embereinek.

Ha csak három nemzedékre számolunk visszafelé, 60—80 évesekre gondolva, akkor is a legkevesebb 200—300 évet éltek meg a falak. Egyetlen írásos nagygerenda került elő néhány évvel ezelőtt. Az úgynevezett belvárosi óvoda belső, nádtetős, egyszobás házban laktunk valamikor. Lebontásra került és Gulyás Péter építészmester, ki egyike volt a múzeumi munkaközösségünknek, örömmel hozta be a múzeumba a nagy gerenda írásos részét, melyen bevésve látható az 1723-as évszám. Ez az épület viszont nem a Belvárosban van, hanem kívül. A Kerekároktónál, a külsőváros felé haladva, a baloldalon lévő kicsiny parkban áll csonkán és törötten a Szent János szobor s onnan továbbhaladva kb. 100 méter távol áll az óvoda. Feltétlenül meg kell itt említenem, a szobor is ősi, történelmi helyet jelöl. Nagyon nagy kár érte, hogy eddig csak a romboló kéz nyomait viseli, de évek óta nincs ki helyreállítaná a vízenjárók, az átkelők védőszentjének, oltalmazójának szobrával megjelölt partot, helyet, hol sok vihart átélt őseink vészben, veszedelemben vagy éjel is vártak az átkelés lehetőségeire, hogy bejussanak Belvárosba, a várba . . . (Időközben a város gondoskodott a szobor újjáalkotásáról, s felállításáról. A szerk.)

A történelem folyamán a városnak ezt a részét csak a török-tatár dúlás idején rombolták le valamennyire. Nagy védelmet nyújtott mindenkor, hogy környes-körül folyta azt a Tisza, vagy ahogyan a belvárosiak mondják . . . „járta a Tisza".

A falak anyaga, a készítés módozatai szintén a legrégibb múltról beszélnek. Ezek között még ma is van — elég szép számban — paticsfal. A háború előtti időkben szinte minden eresz alatt fészkelt egy-egy fecskecsalád. Őseink pontosan ott (illetőleg: tőlük!) lesték el, tanulták el, hogyan lehet időtálló fészek mintájára építeni sárcsomóból az emberi fészket, a házat. Sárcsomókat, göngyölegeket készítettek. Gyúrták, taposták bele a szalmát, a töreket, pelyvát vagy éppen ami volt: száraz giz-gaz, fű. A csomókat nedvesen egymásra rakták, lecsapták, hogy jól öszetapadjon. Talán innen él emlékezetemben, amikor szüleim beszélgetés közben emlegették a „Lecsapi Jani bácsit". Valamikor mindenkinek volt ragadványneve. Szintén ilyen volt a „Csomó Miska", rendes nevén Nagy Mihály. Bizonyára tehetséges építő emberek voltak, de emlékeznek még reájuk is. A kész falat ugyancsak kevert, hígabb sárral tapasztották, simították. Száradás után már finomabban elkészített tapasszal simára készítették. Majd vakolták, alaposan beitatták a falat mésszel, utána bemeszelték, a fal alját venyigefeketével elhúzták. A házak padlózata döngetett agyag, feketére festve.

Újabb mód volt a vertfal készítése. Maga idejében ez is újításnak számított. Gondolom, a sárcsomók készítése, berakása a falba több munkát, időt emésztett föl. Deszkák közé rakták a

korábban használt anyagot. Szintén vízzel kezelték. Rétegenként döngették, verték össze. Azt is láttam amikor az egyes rétegek közé, kb. 20—30 centiméter után, szalagszerűen, végig a falakon beledöngettek sásból, gyékényből egy réteget, vagy fonatokat. Szinte hihetetlennek tűnő, de sokszor mondták az ilyen házak bontásakor, hogy a csákány még szikrát is hányt.

A legújabb falanyag a vályog volt, de ez már igen kevés alkalomkor került használatba. Ugyancsak agyagos sárba kevert szalma, török (szintén kötőanya) volt az anyag. Ha jól összedolgozták, a téglánál valamivel nagyobb formába nyomkodták. Száradás után szintén agyagos sárral ragasztották a falban egymáshoz.

Az ácsok közül elsősorban említem Benke Istvánt, aki nyugdíjasként ma is szorgos munkával, családja körében tevékenykedik. Gyűjtőmunkámban nagy segítséget, sok adatot nyújtott. Belvárosunkat nemcsak rajongásig szerető, érte dolgozó, de lakóit is alaposan ismerő emberként találtam őt is. Így is köszönetet mondok, hogy bőséges tudását megosztotta velem. A legrégibb ácsok egyike, — akit még ő is ismert, — Patai István. Az ő háza volt, helyesebben a családjáé az Öregvár utca 2. szám alatti, hajdan szép, nádtetős ház. A házra még én is emlékszem. Később Molnár József borbélymester került oda, ki szintén a lejobb ismerője a Belváros múltjának. Az ő segítségét is köszönöm. Elbeszéléseik szerint az öreg Patai mindenkinek a Pista bácsija volt. Jó ember, családszerető, sokgyermekes (3 fia, 3 lánya), viccelődő. Szójárásként mindig szidta az urakat — emlékeznek rá. 1830-ban született és 1910-ben halt meg. Annak idején a lehulló, időrágta házvégek, kerítések deszkáit, díszeit a legtöbb házon ő újította fel. Sok díszítés őrzi még romjaiban is az ő kezének munkáját. Akikor az Öregvár utcában Vida József házának díszeit felújította, viccelődtek vele: mi az Pista bácsi? Tán a bajuszát is odarajzolta . . . Természetesnek tartotta ő is és sokan mások, hogy az új deszkázatba is belevágták a törökkori félholdat. Még azt is merem állítani, hogy az úgynevezett talpas szív nem más mint összekapcsolása, egybefonódása a török és magyar idők jeleinek, díszeinek. Nagy és nehéz kérdés: mi lehet az oka annak, hogy napjainkig élnek még szép kapcsolatról némán beszélő díszek? . . .

Természetesen nemcsak egy ácsról maradt sok emlék, beszéd, móka vagy történet amit még ma is szájról szájra adnak. A ragadványnevek is árulkodnak a múltról. Itt van például „Menma is szájról szájra adnak. A ragadványnevek is árulkodnak a múltról. Itt van például „Mencser", azaz Dávid Balázs, szintén híres, régi ácsmester. Még vízimalmokat is csinált. A környékben is híre volt mint legügyesebb barkácsolónak. 1903-ban, több mint 80 éves korában halt meg. Életében ő készítette minden belvárosinak, akácból, a temetői kereszteket. Úgy mondták sokan, a körösztcsináló. Ügyességét, tehetségét úgy határozták meg a belvárosiak, hogy veleszületett, no meg ráragadt a tudomány . . . Májer Pista bácsi meg olyan cirádákat rajzolt, hogy öröm volt azt kivágni . . . hangzik az emlékezés. Híres volt még a régiek közül Sándor Bánfi István ács és Deák István is. Deák István elsősorban is kitűnő hajóács is volt. A régi rajzomon szereplő bőgőhajót is talán ő készítette. A belvárosi kiserdő végén, a Szent Rókus templom közelében pihent.

Az újabbkori ácsok köréből Makó József nevéhez kapcsolódik a Baross Gábor rakpart 1. sz. ház. Az úgynevezett repülősvégű házak deszkázatát és díszeit ő készítette az 1900-as évek legelején. A külsővárosban is sokat készített. És végül, de nem utolsó sorban a már említett Benke István ácsmester kezenyoma is ott ragyog sok belvárosi ház oromzatán. Hogy ő is szívét, lelkét, szeretetét beépítette munkáiba elődeivel, munkástestvéreivel — mi sem bizonyítja jobban mint szavai, mit ismétlek, öröm volt velük dolgozni.

Makó Ferenc és Kolláth András kovácsmesterek csinálták a díszes és díszítő vasakat. Igazi kemény munkát végeztek. Látszik munkáikon, hogy nemcsak erővel, de szintén szívvel, lélekkel verték az izzított vasat szebbnél szebb formára . . .

Rajzaimmal az 1970—72. évi állapotokat rögzítettem. Szintén vallom én is, hogy népünk múltjának, történelmének, életének, munkájának megismerése és szeretete nélkül nem építhetünk igazán boldog jövőt. Szerény munkámmal remélem sikerül ezt szolgálnom s egyben emléket állítani.

Csongorádon, az 1986. év első napjaiban írta e sorokat a szerző.

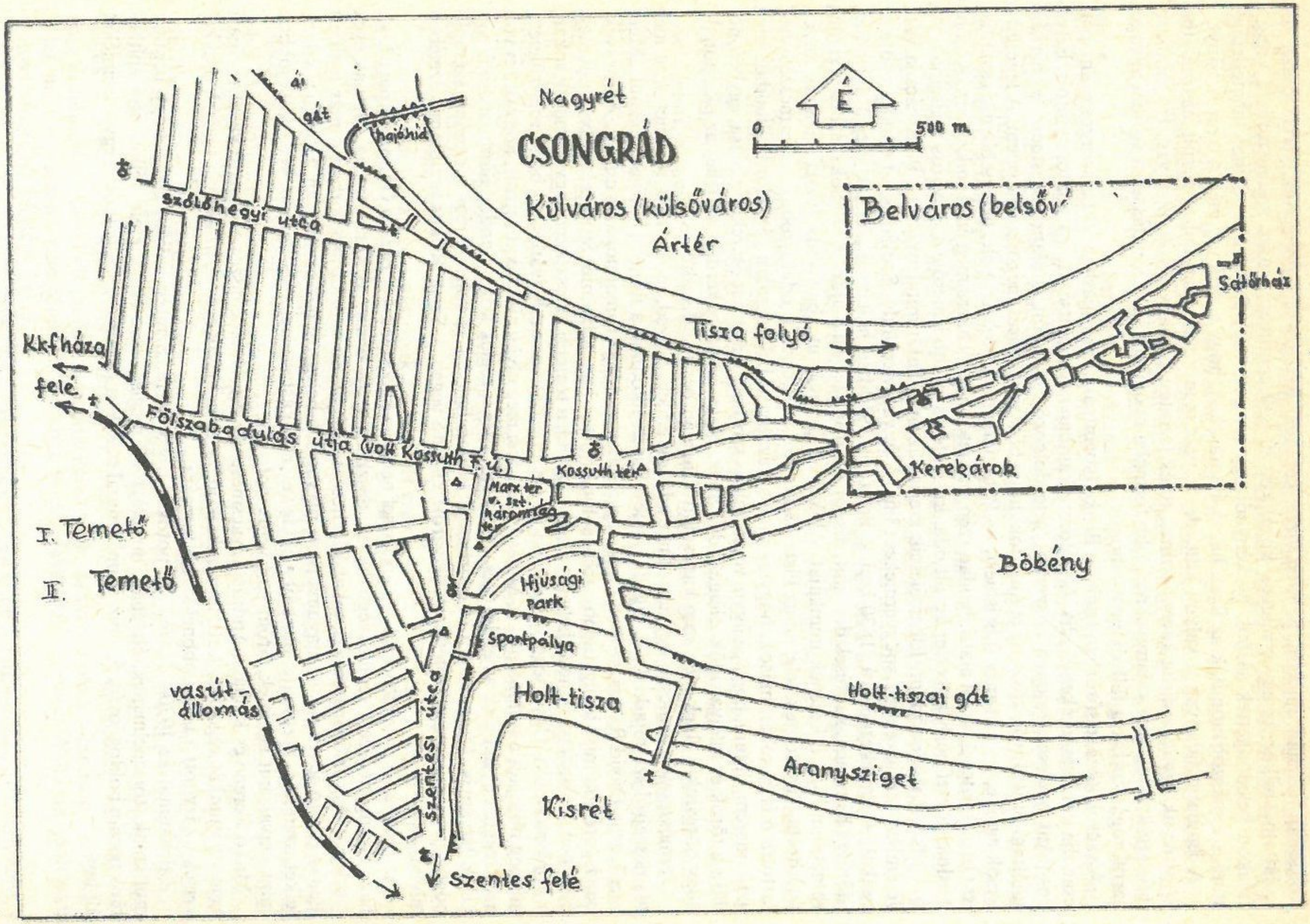
Nagyrét
CSONGRÁD
É
0
500 m
Külváros (külsőváros)
Ártér
Belváros (belső
Tisza folyó
Kkf.háza felé
Szőlőhegyi utca
Fölszabadulás útja (volt Kossuth F. u.)
Kossuth tér
Marx tér
Kerekárok
I. Temető
II. Temető
Bökény
Hijúsági park
sportpálya
vasút-állomás
Holt-tisza
Holt-tiszai gát
Aranysziget
Kisrét
szentes felé

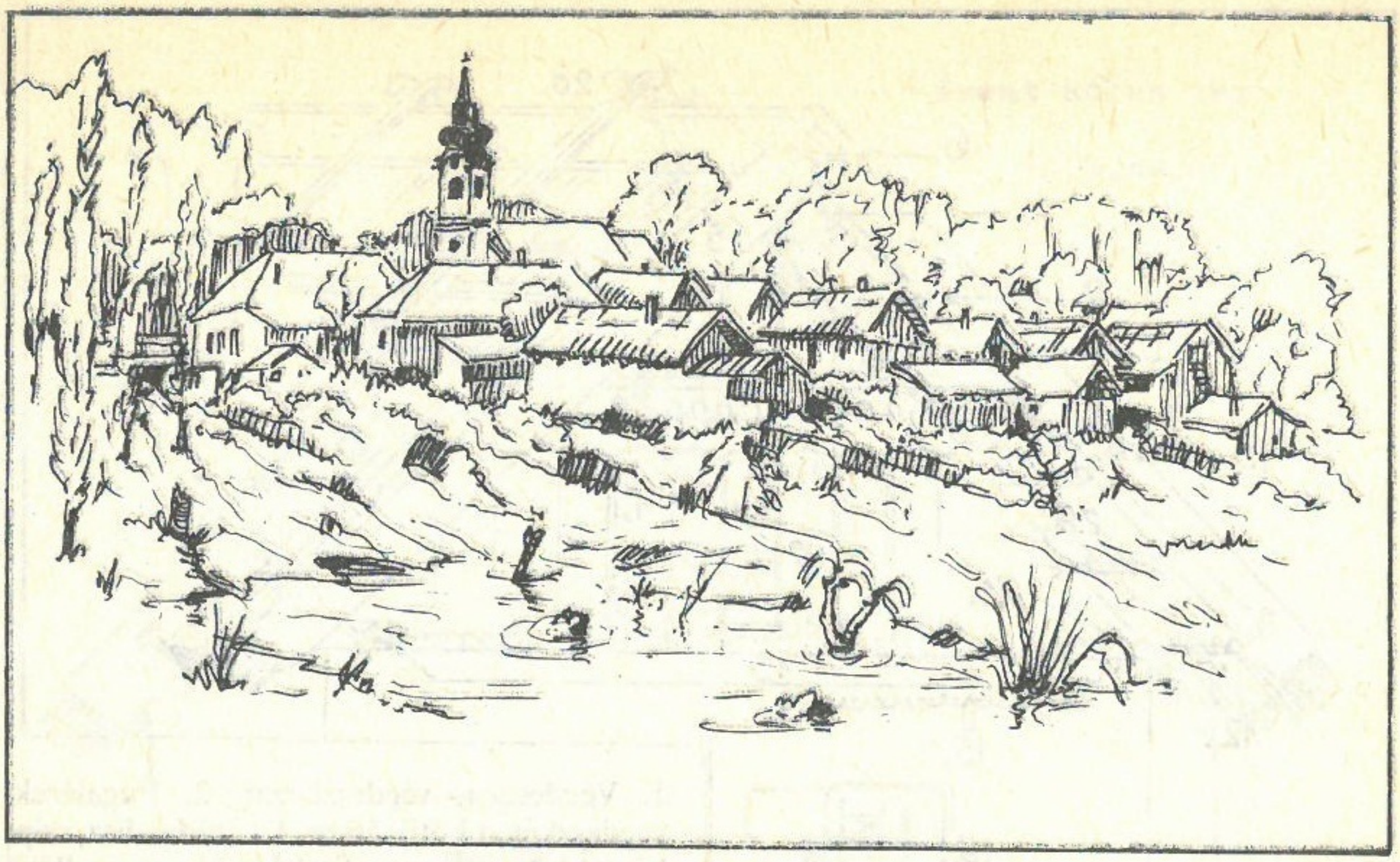

Csongrád-Belváros első házai. Vázlat a Kerek-árok partjáról.

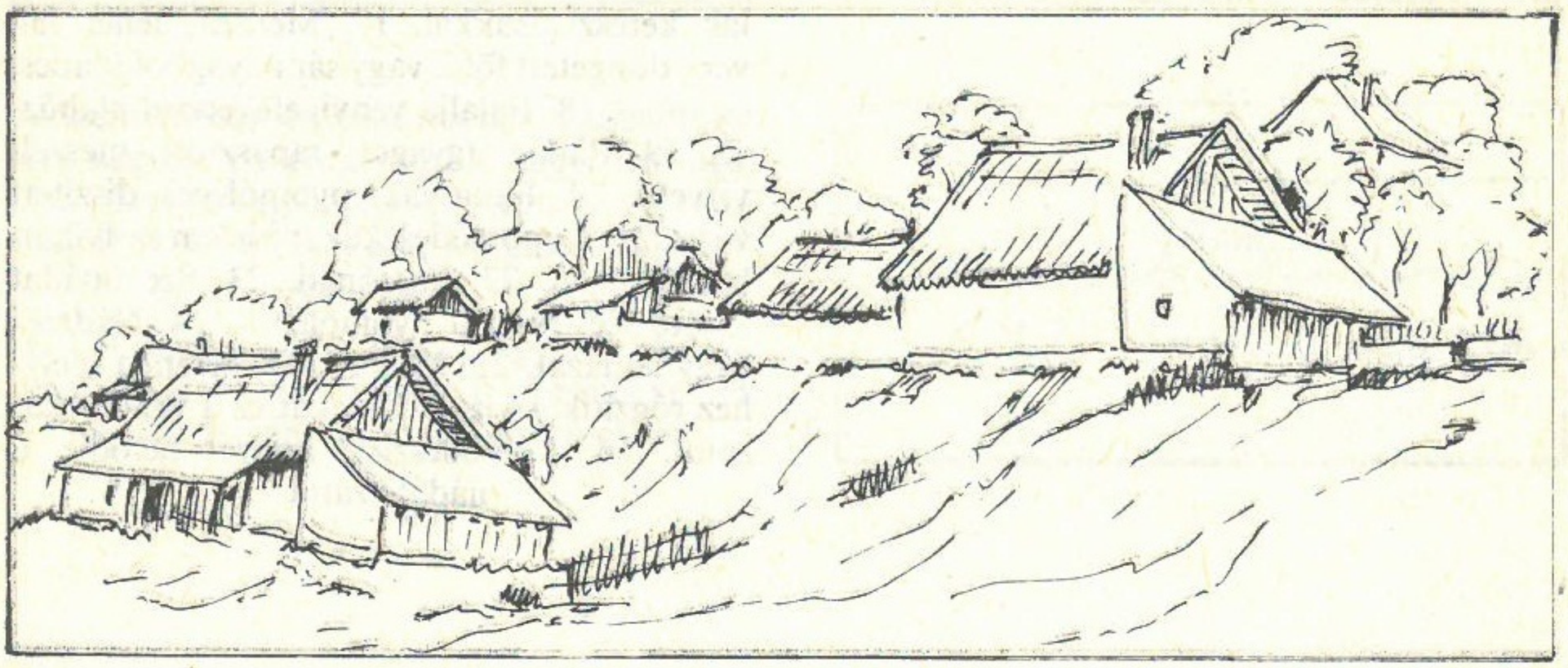

Csongrád-Belváros utolsó házai. Vázlat a Nagypartról.

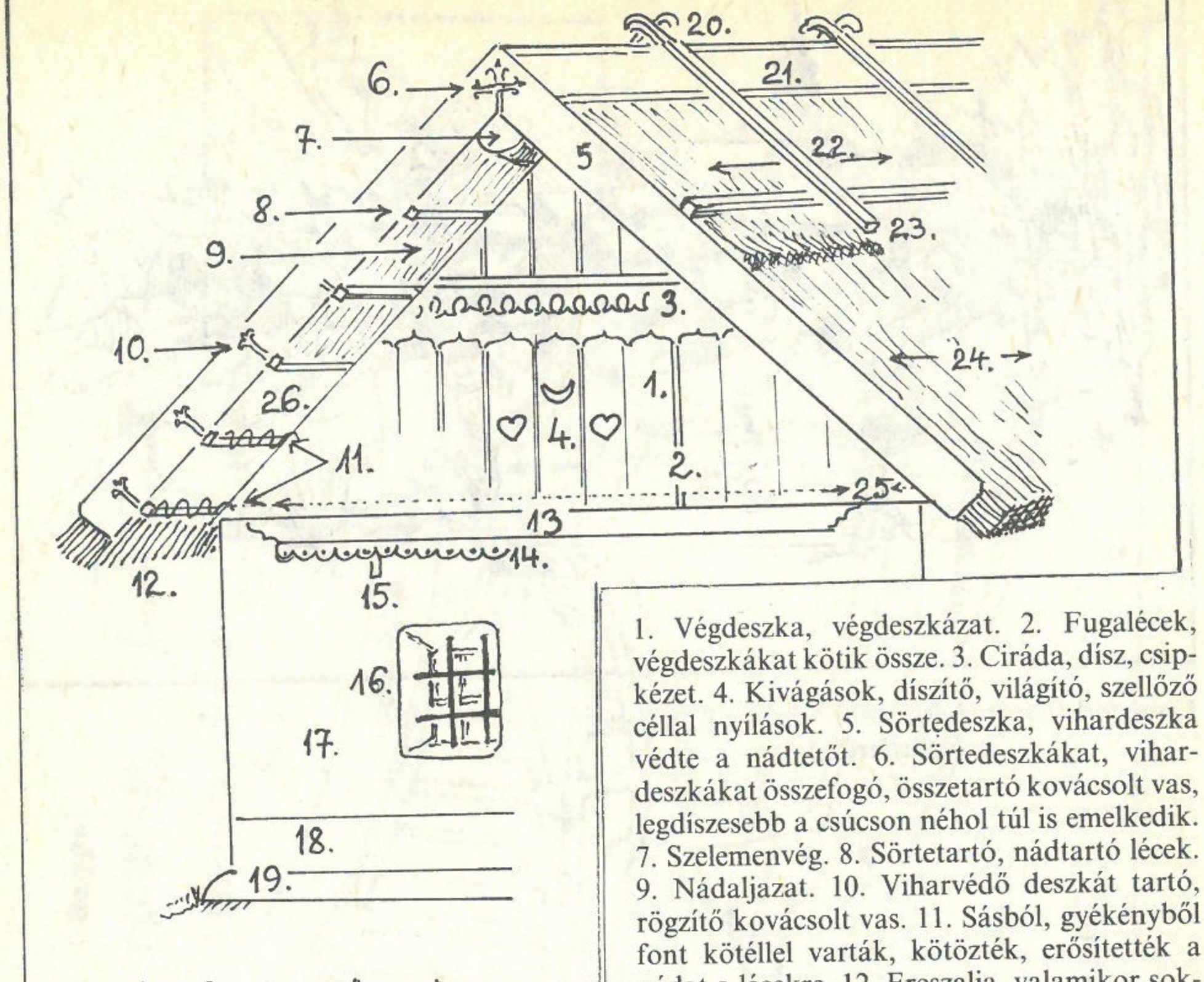

A házak díszei:

1. Végdeszka, végdeszkázat. 2. Fugalécek, végdeszkákat kötik össze. 3. Ciráda, dísz, csipkézet. 4. Kivágások, díszítő, világító, szellőző céllal nyílások. 5. Sörtedeszka, vihardeszka védte a nádtetőt. 6. Sörtedeszkákat, vihardeszkákat összefogó, összetartó kovácsolt vas, legdíszesebb a csúcson néhol túl is emelkedik. 7. Szelemenvég. 8. Sörtetartó, nádtartó lécek. 9. Nádaljazat. 10. Viharvédő deszkát tartó, rögzítő kovácsolt vas. 11. Sásból, gyékényből font kötéllel varták, kötözték, erősítették a nádat a lécekre. 12. Ereszalja, valamikor soksok fecske lakta. 13. Vízvetődeszka major(gerenda) panghoz erősítve. 14. Csipkézet, dísz. 15. Vízvezetődeszka-tartó. 16. Bemélyített ablak keresztvasakkal. 17. Meszelt, fehér fal, vert, döngetett föld, vagy sár anyagból (patics, csomós). 18. Falalja venyigefeketével aláhúzva. 19. Patka, agyagos, tapasztott, meszelt vízvető. 20. Fakutyák, nyomólécek díszített végei. 21. Koporsódeszkák, védelem szélvihar, beázás ellen. 22. Szegőnád. 23. Szegőnádat lekötő léc, rajta a nyomólécek. 24. Nádtető vagy nádazat. 25. Majorpang, gerenda melyhez rögzítik a vízvetődeszkát és a végdeszkázatot. 26. Verébdeszka, amivel befödik a nádaljazatot.

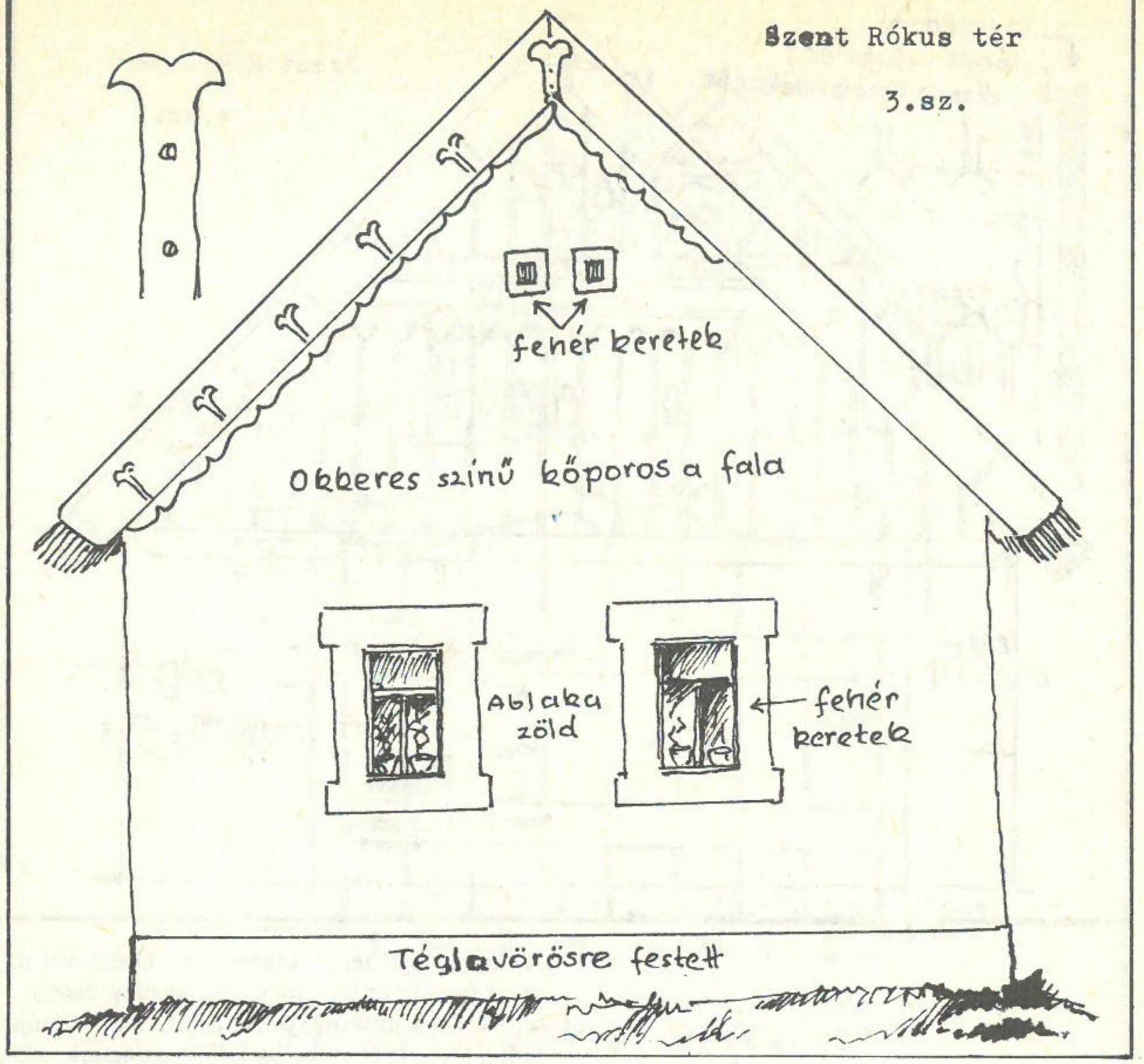

A Szent Rókus tér 3. számú ház. Deszkázatának szép díszeit lerágta az idő kegyetlen foga. Csak keretes csipkézete és szépen ívelt vasai maradtak emlékül. Falát letapasztották, kőporozták . . .

1. Lekrinszki Lajos hajós 5 gyermekkel. 2. Blázsik János földműves 1 gyermekkel. 3. Kollát István kárpitos 1 gyermekkel.

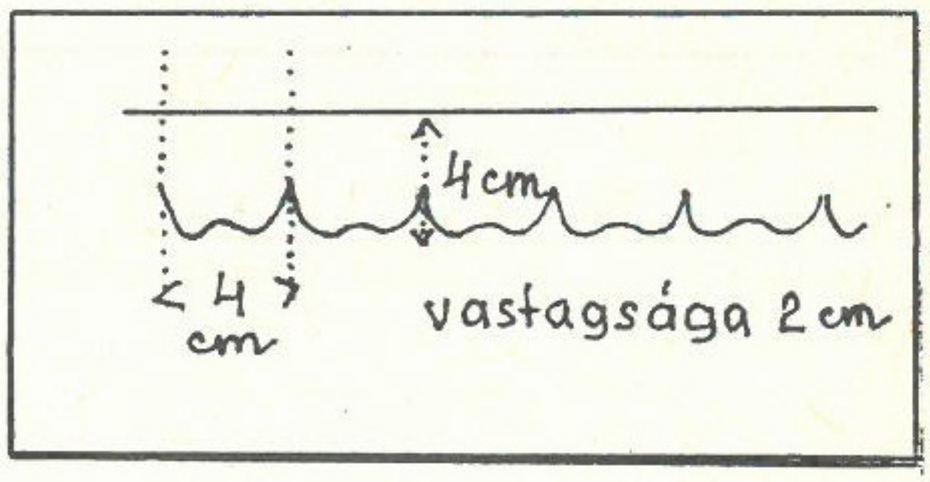

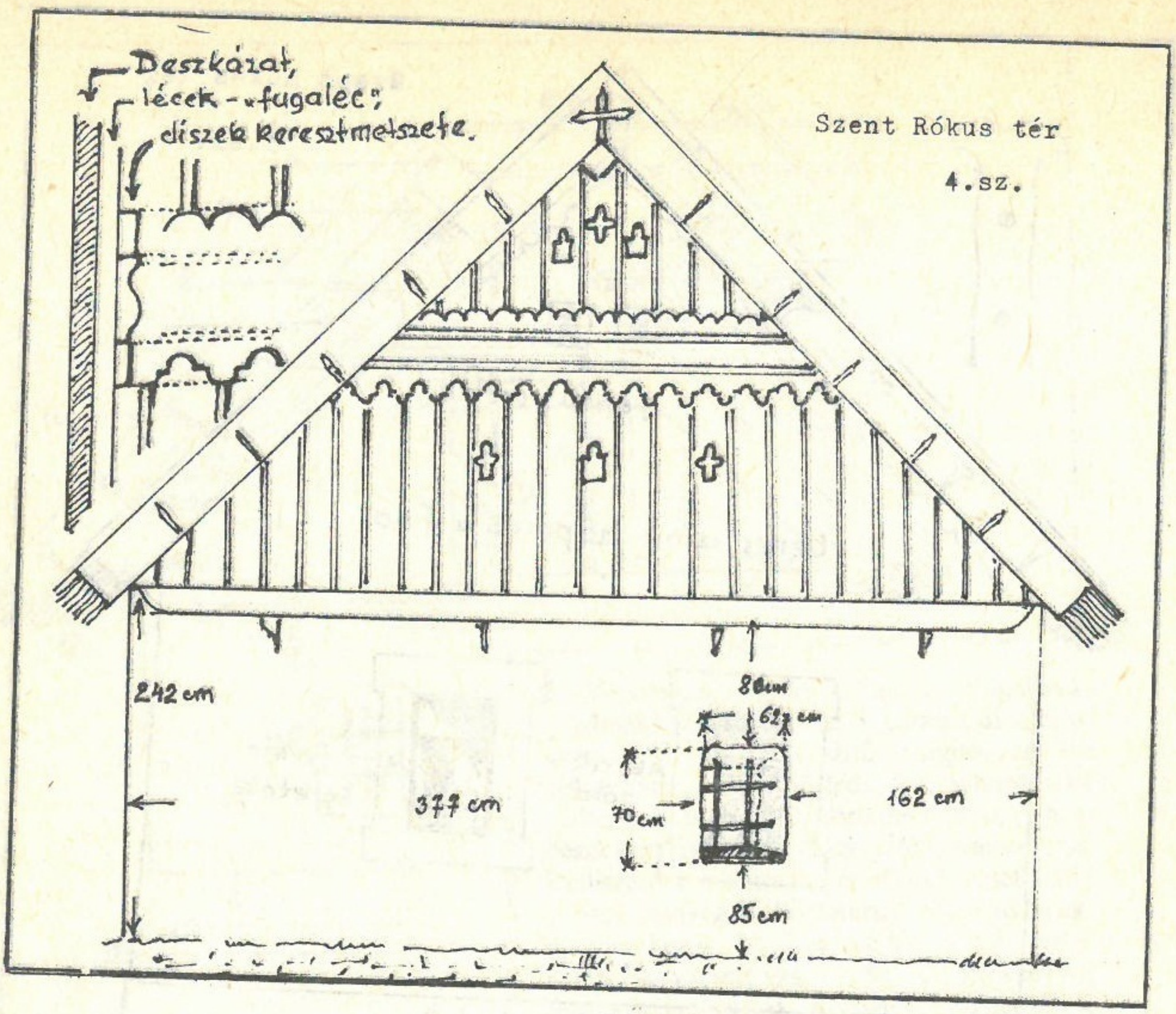

Szent Rókus tér

4.sz.

A Szt. Rókus tér 4. számú ház. Oldalával az utcai frontra épült ősrégi ház, gazdag díszítéssel. A török időktől kezdve a mai napig tanúja volt a történelemnek. Szolgált gazdagnak, szegénynek, papoknak, katonáknak egyaránt . . . Nagy vétek lenne hagyni az elmúlás kegyetlen karmai között. Uralkodó motívuma a keresztek bizonyságul, hogy a belvárosi kistemplom egykori parochiája volt . . . 1. Vincze József földműves és lótartó 5 gyermekkel. 2. Vincze József fuvaros 4 gyermekkel.

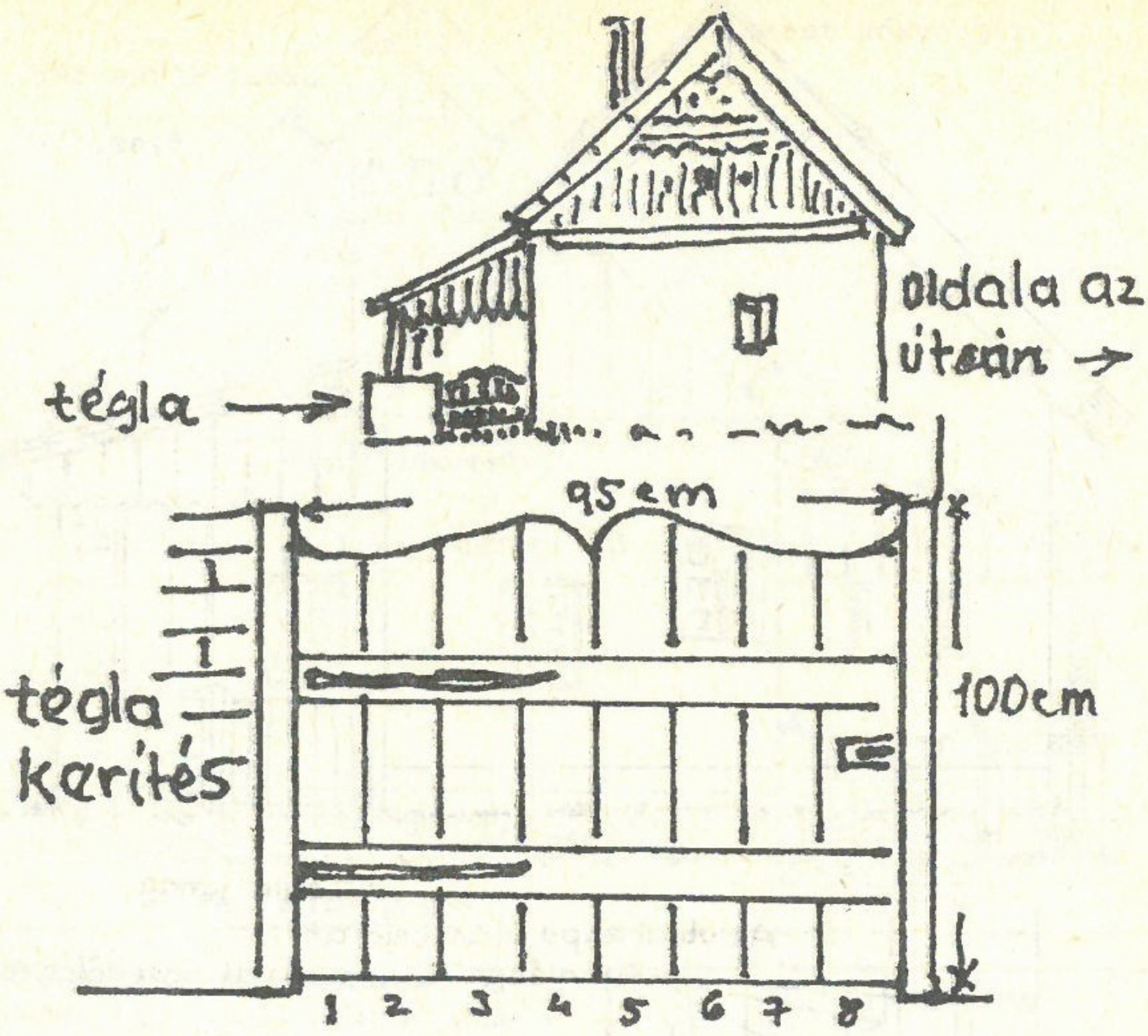

A kisrostélyt, bejáró.

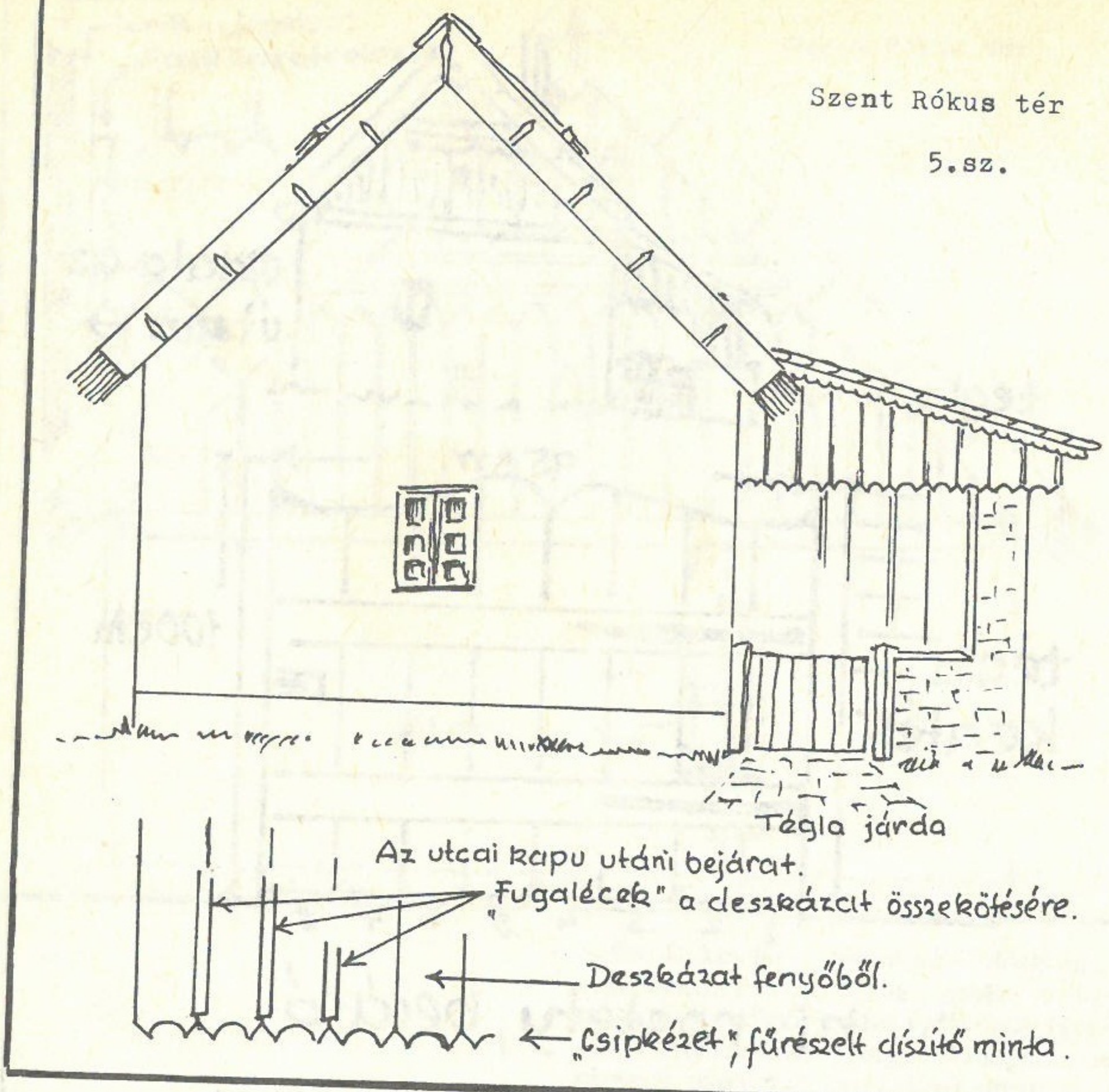

A Szt. Rókus tér 5. számú ház. A ház előtt virágoskert léckerítéssel, melynek lécei szépen, kopjafához hasonlóan faragottak. Vasai nyílhegyet utánzóan formáltak, a deszkázat díszeit eltemette a múlt és letapasztották az egész elejét. Egy ablakkal nézi a világot. 1. Dudás József csengettyűs. 2. Dudás István földműves 4 gyermekkel.

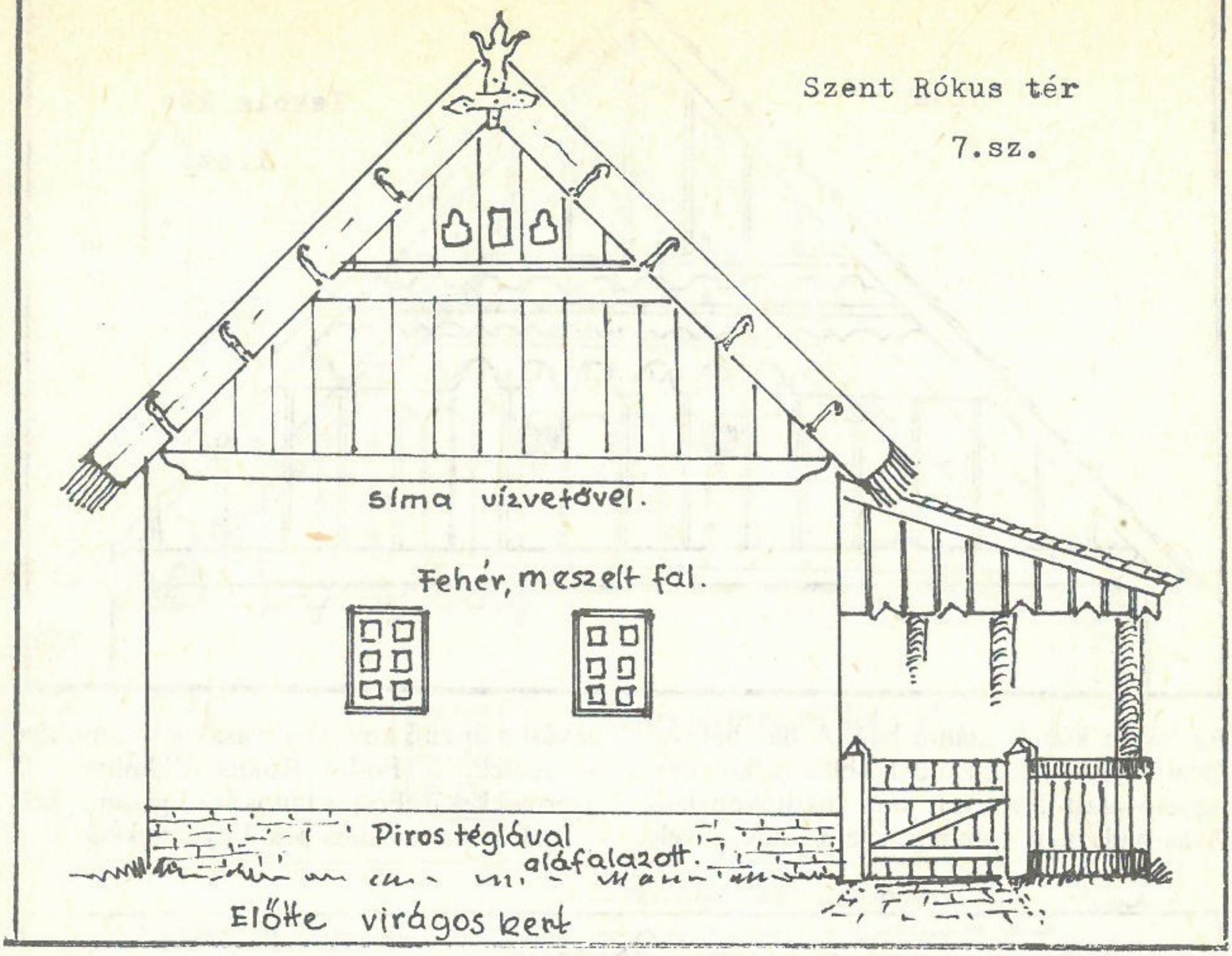

A Szt. Rókus tér 7. számú ház. 1. Sarusi Farkas ezermester 4 gyermekkel. 2. Sarusi Farkas földműves 4 gyermekkel. 3. Bakos Ferenc földműves 3 gyermekkel. 4. Hős Lajos vándordarálós 2 gyermekkel.

E díszes vas jóval túl emelkedik a csúcson.

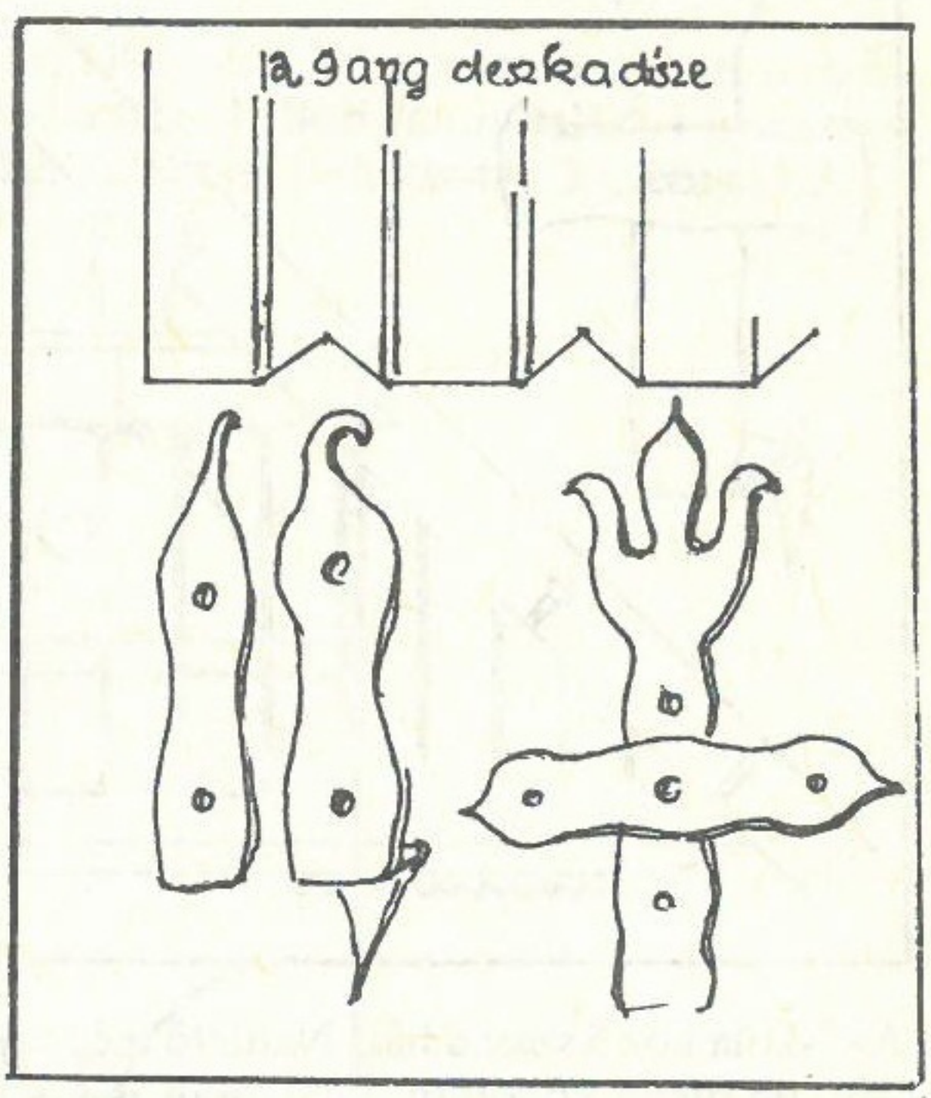

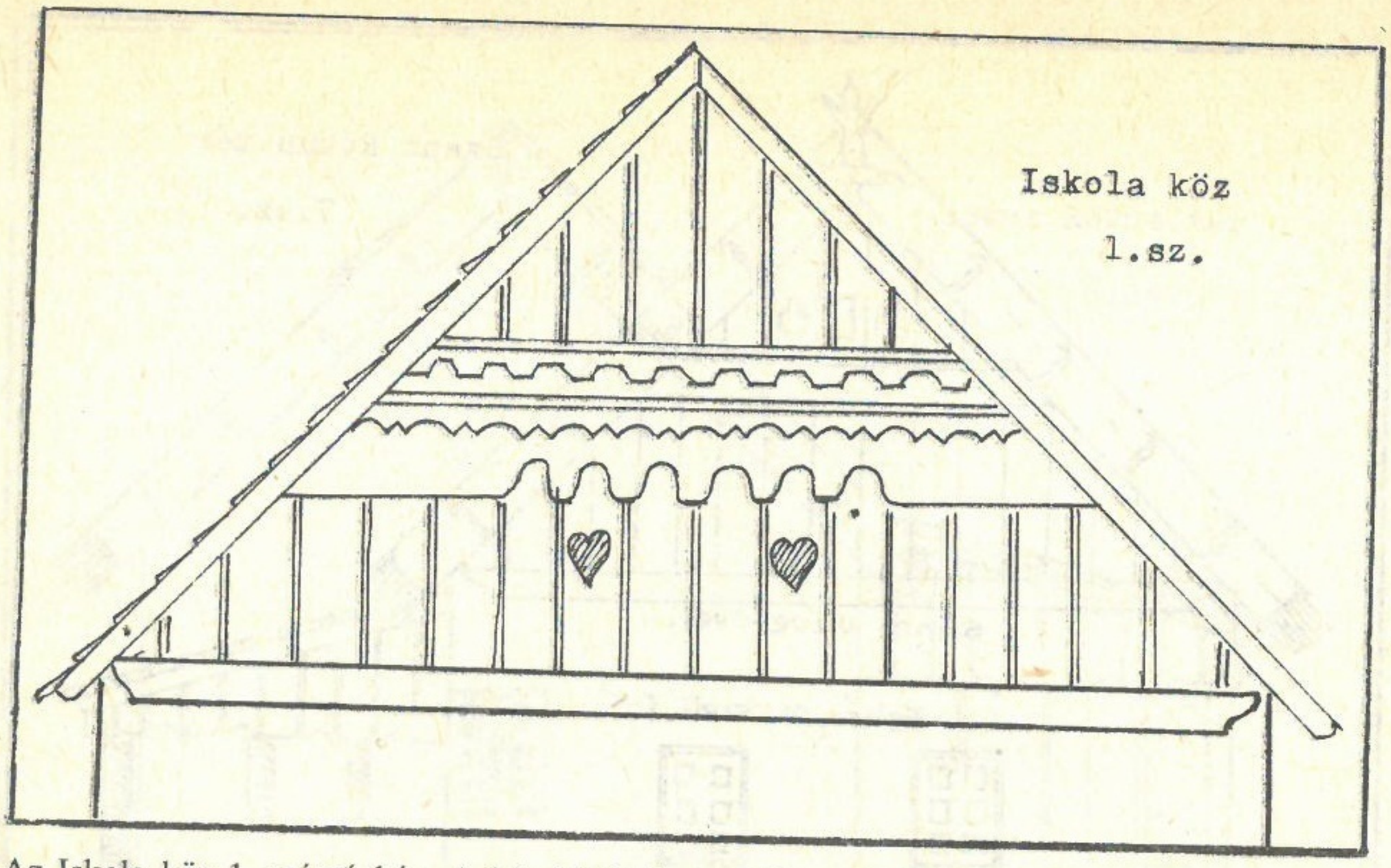

Az Iskola köz 1. számú ház. A ház hátával utcai fronton támaszkodva ablak nélkül, cseréptető alatt őrzi igen szép díszítővonalait. Avas nádazatát már régen lefejtették, s vele együtt a díszítő kovácsolt vasak is . . . múltba süllyedtek. 1. Fodor Rókus földműves 10 gyermekkel. 2. Fodor János ács 1 gyermekkel. 3. Katona János pék 3 gyermekkel.

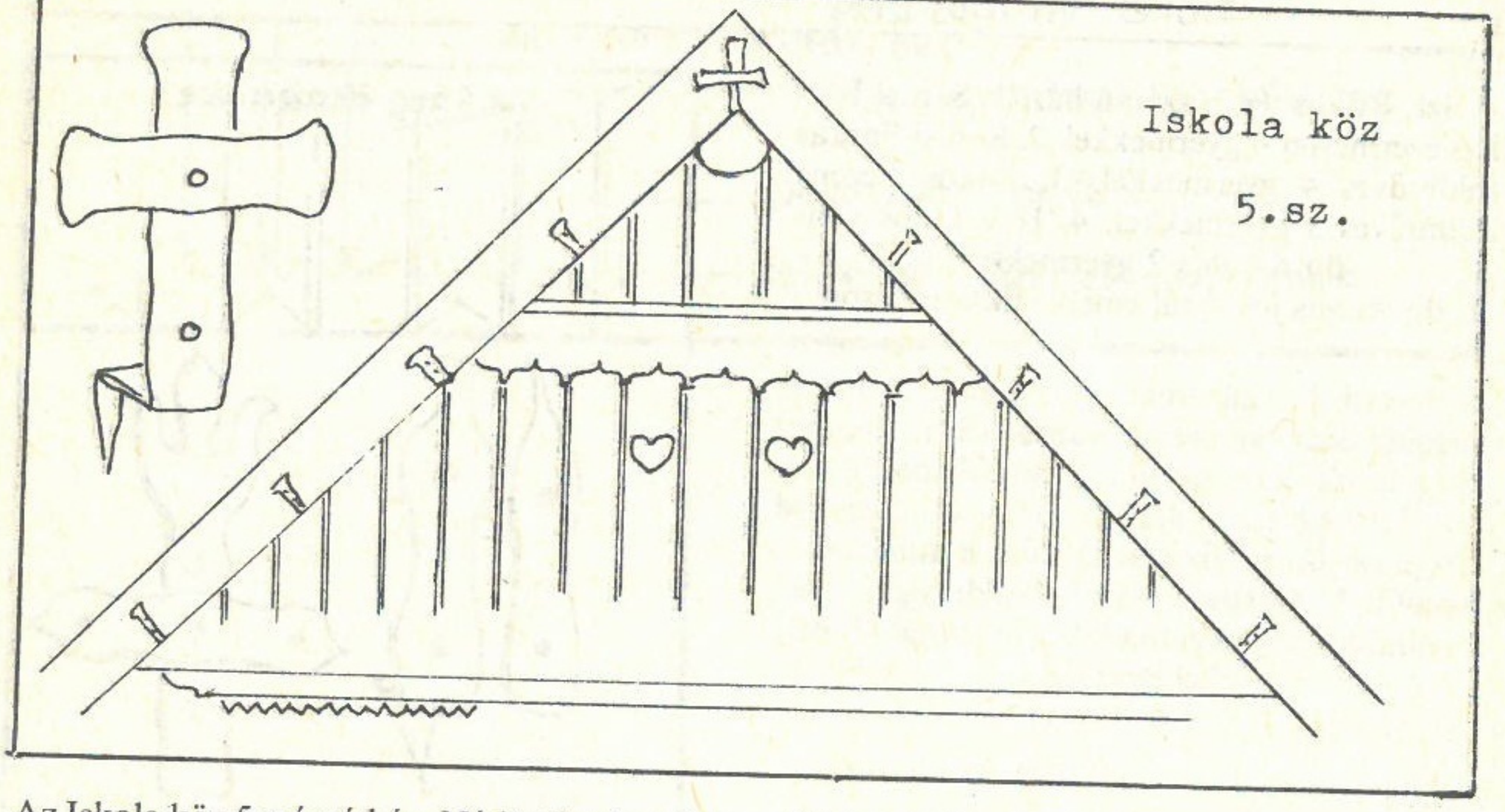

Az Iskola köz 5 számú ház. Nádtető még rajta van, de díszei kopottan, hiányosan is a szép múltról bizonykodnak . . . Alacsony, szétterpeszkedő kicsiny ház díszei egyszerűek, csúcsán keresztként fogja össze a sörtedeszkákat. Ablak néküli, udvarban épült. 1. Bertus János bökényi csősz 2 gyermekkel. 2. Kocsis György földműves 2 gyermekkel. 3. Kocsis György kubikus 1 gyermekkel.

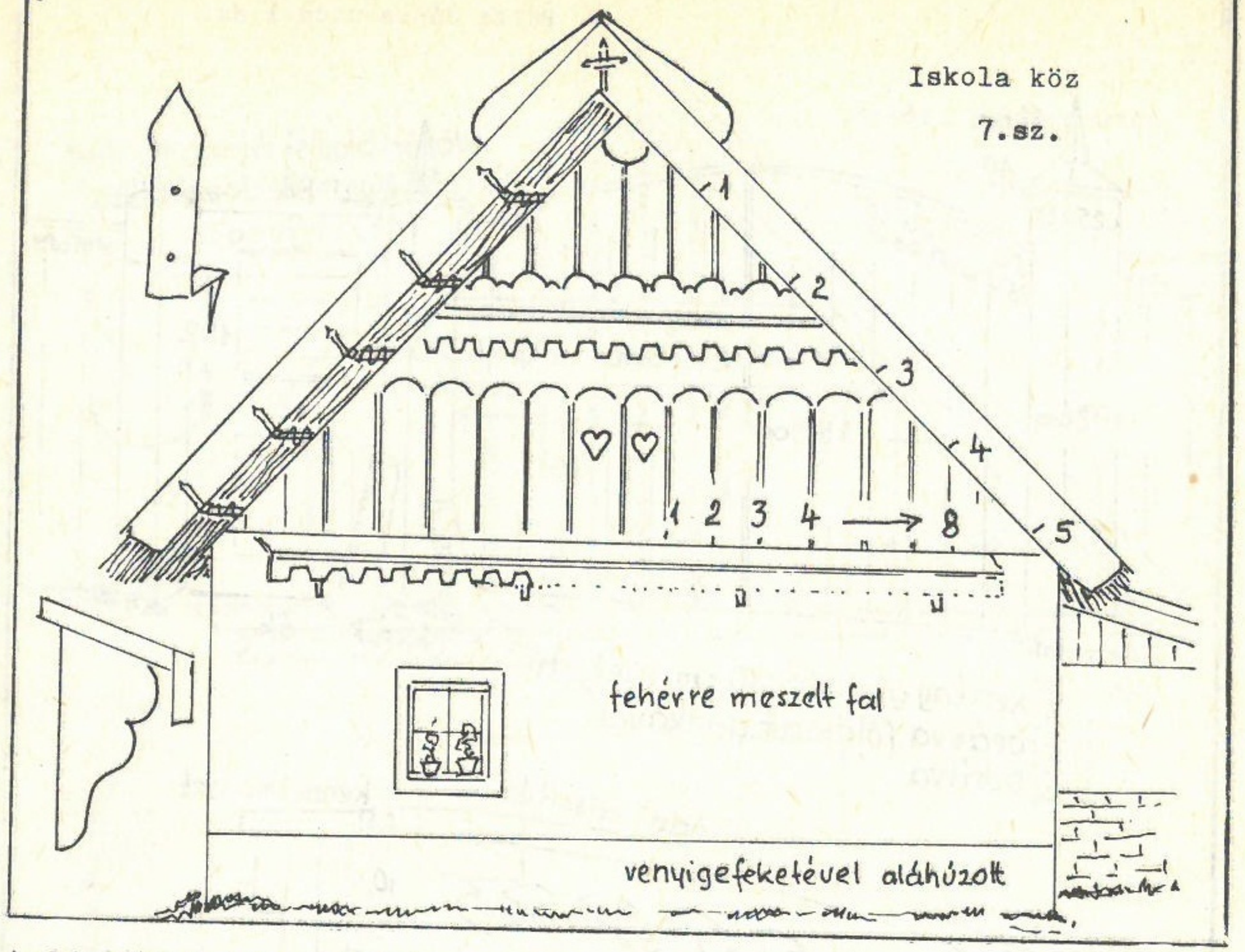

Az Iskola köz 7. számú ház. Udvaron belül a régi vár romjai tetejére, előtte virágoskerttel épült. Omladozó díszei a legrégibb múlt szépségeiről beszélnek . . . vasai nyílhegyhez hasonló kiképzésükkel a csúcson kereszt formáját alkotják. 1. Bori János halász 1 gyermekkel. 2. Sarusi Imre tsz-tag 3 gyermekkel.

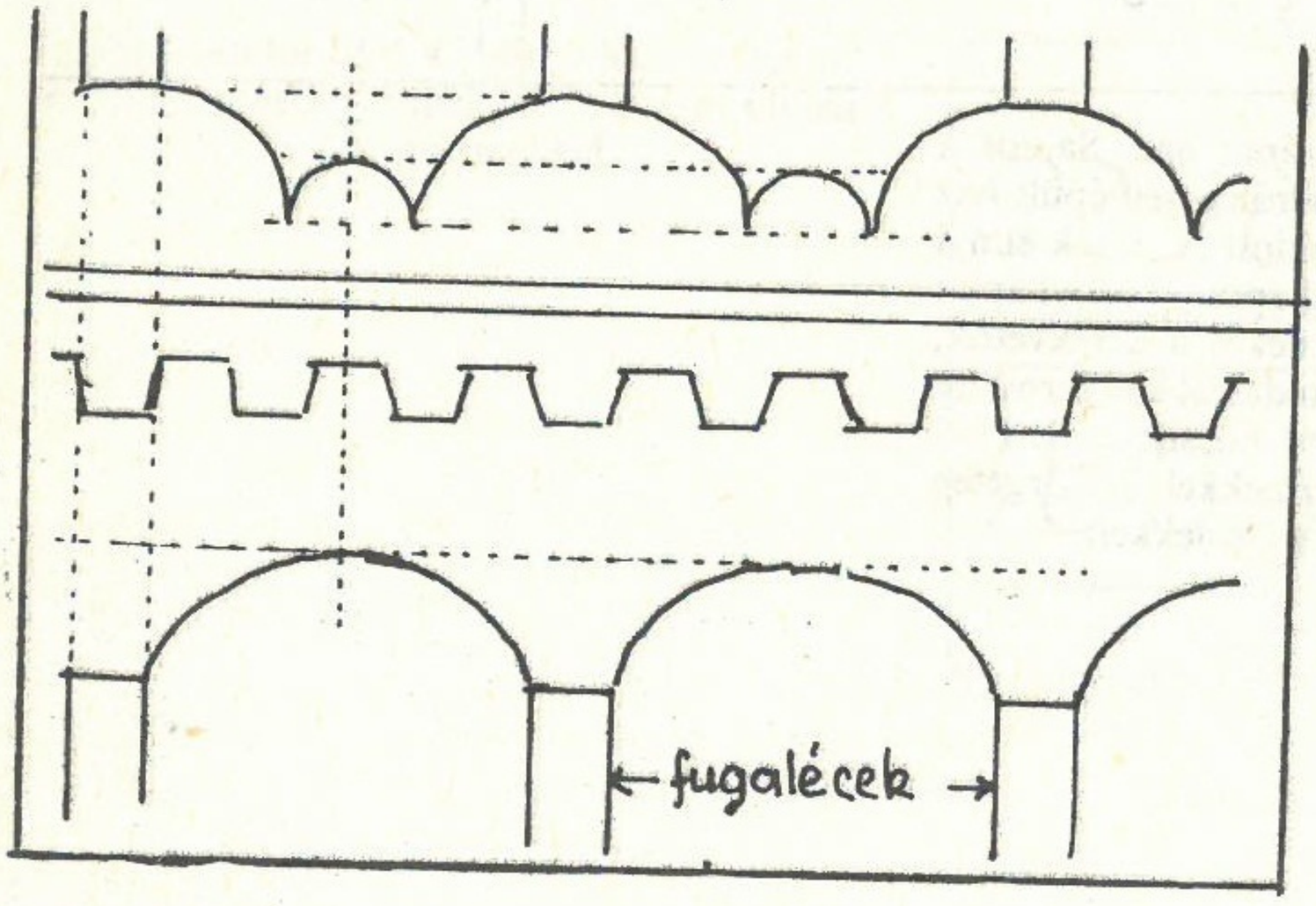

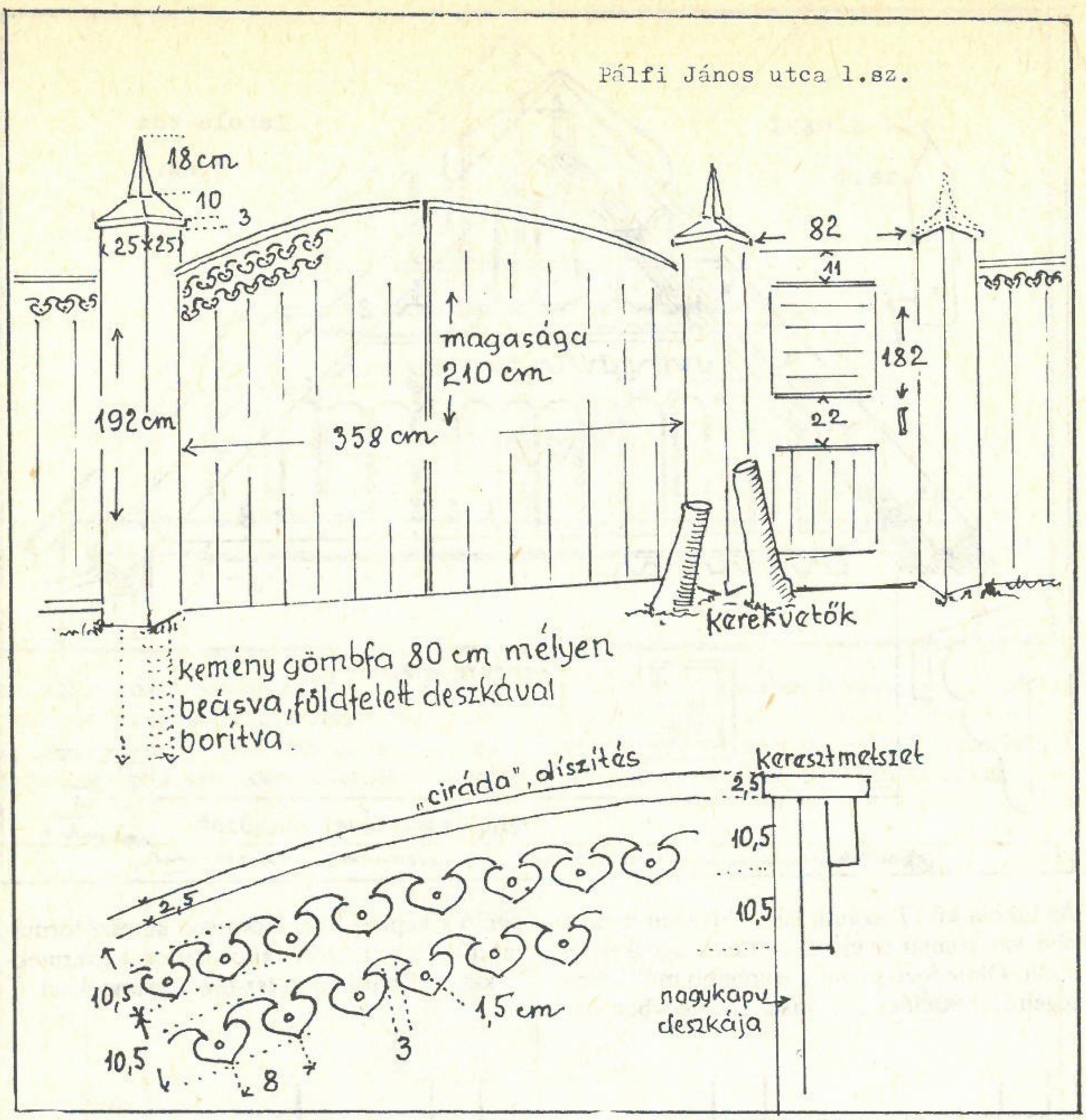

A Pálfi János utca 1. számú ház. Sajnos a porta belsején, a gátra merőlegesen épült ház romokban heverve haldoklott . . . Csak ennyi volt hagyatéka amit a kiskapun, a nagykapun és kerítésen találtam. Érdekes a kerékvetők, némán mutatják, melyik oldalról kanyarodtak be a régi, talán fatengelyes kocsik . . . 1. Förgeteg József hajós 10 gyermekkel. 2. Förgeteg Sándor cipész 8 gyermekkel.

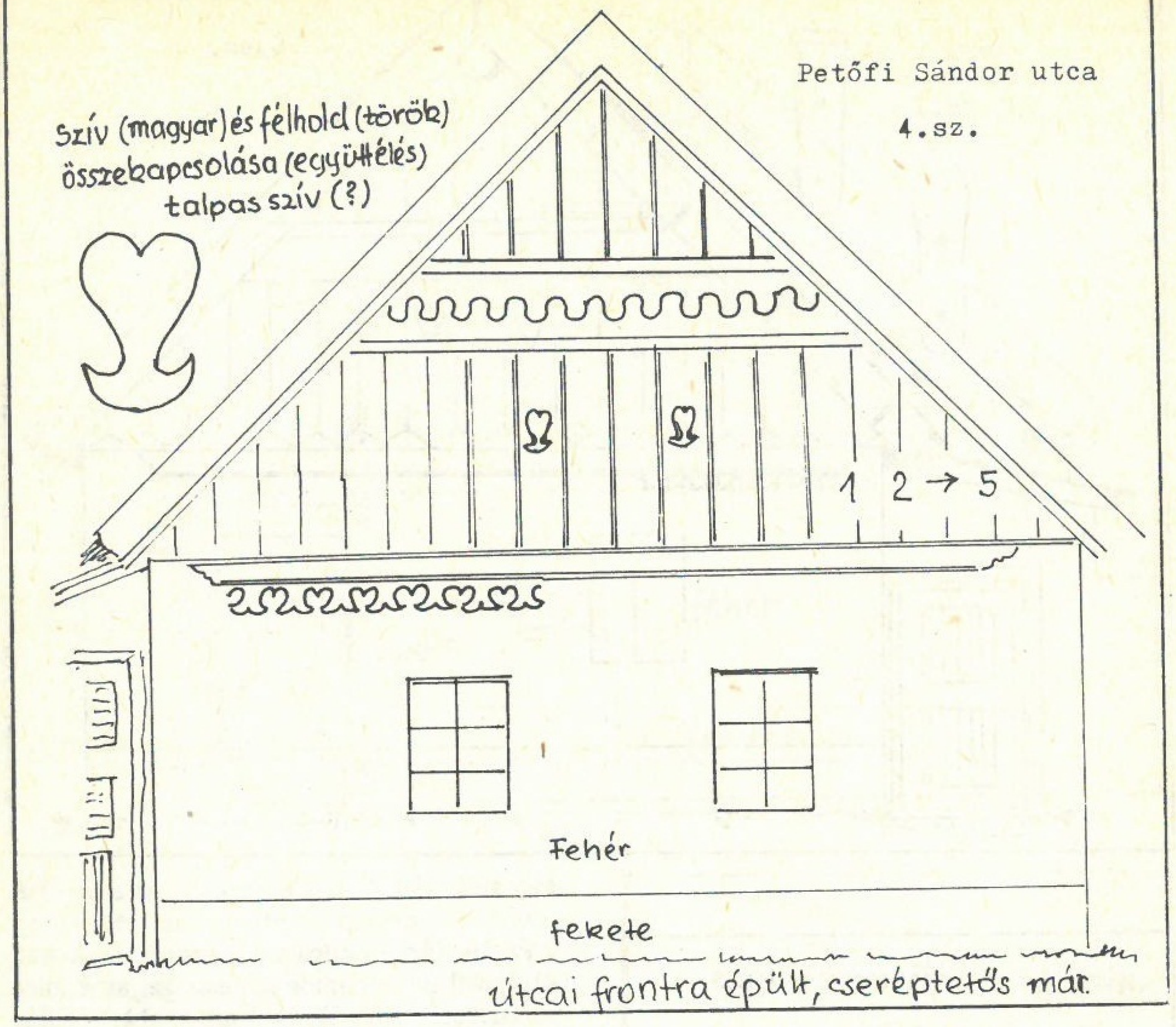

A Petőfi Sándor utca 4. számú ház. 1. Pozsár István kubikos 3 gyermekkel. 2. Pozsár Gyula festő 1 gyermekkel.

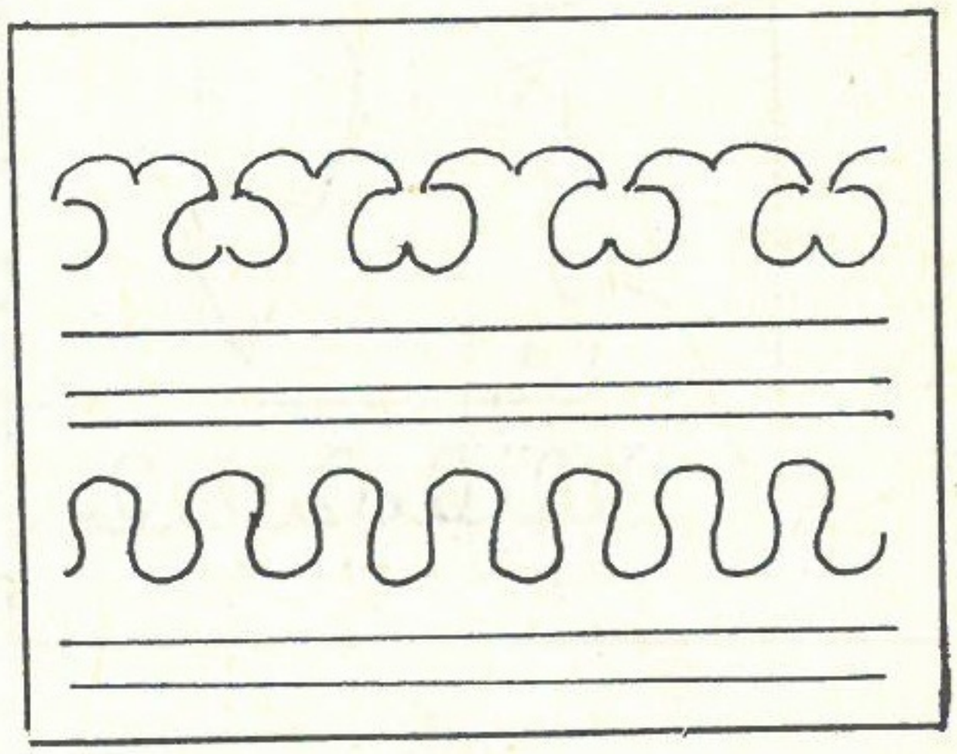

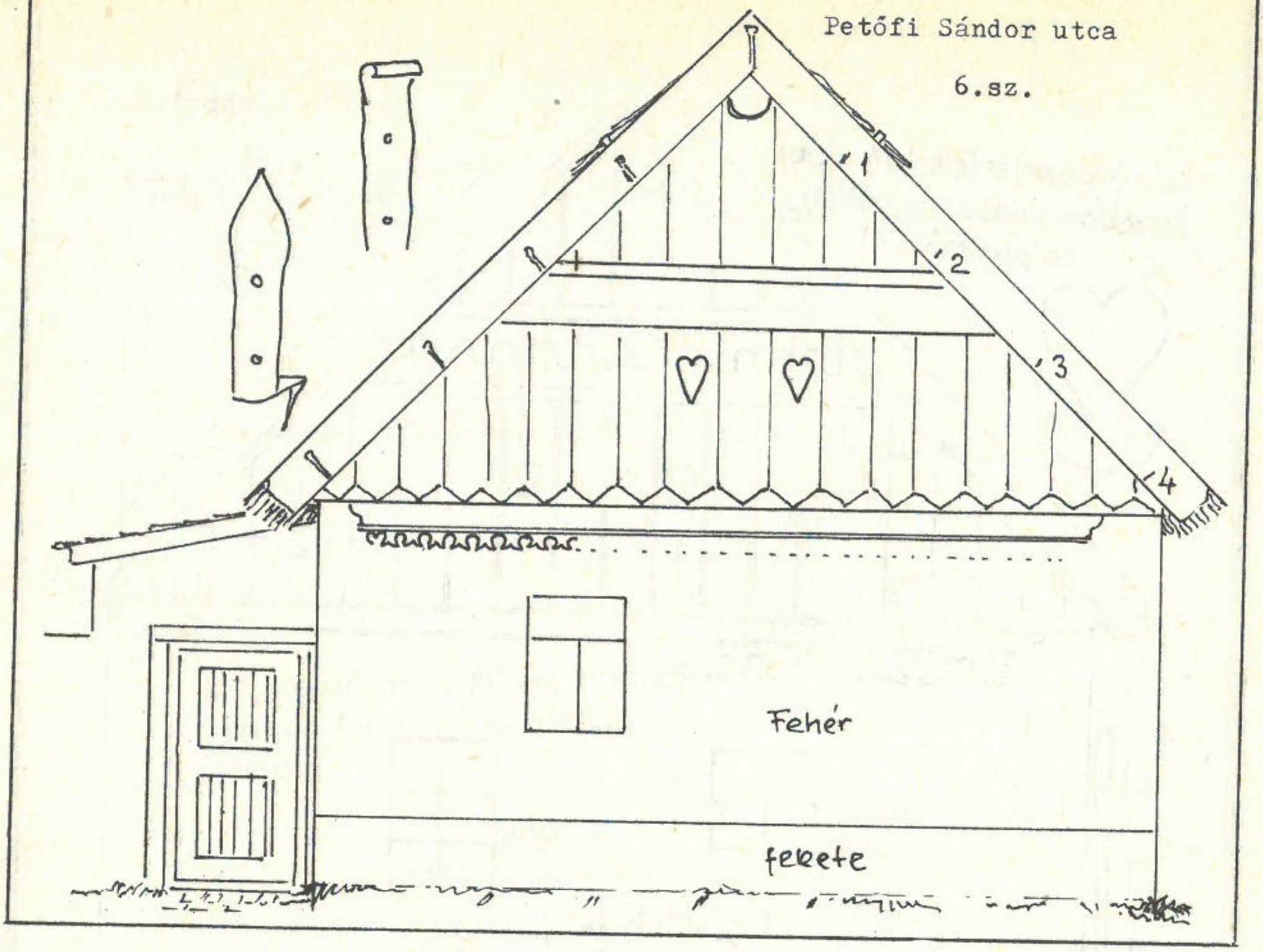

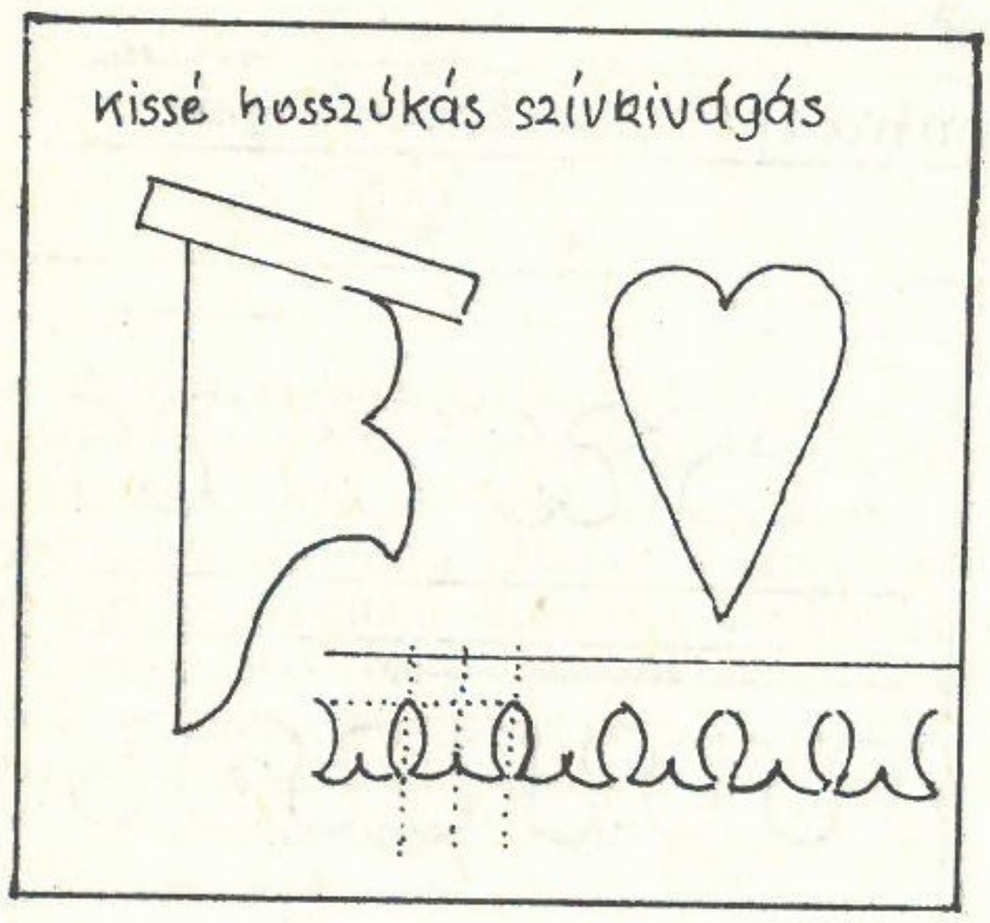

A Petőfi Sándor utca 6. számú ház. A ház hátuljával párhuzamos a Tisza gátjával, magas parton nyugszik. A legnagyobb vízállás sem fenyegette összeomlással. Ősi halászház. Régi szép dísze lehullott már . . . 1. Donka István halász 6 gyermekkel. 2. Donka István halász 1 gyermekkel.

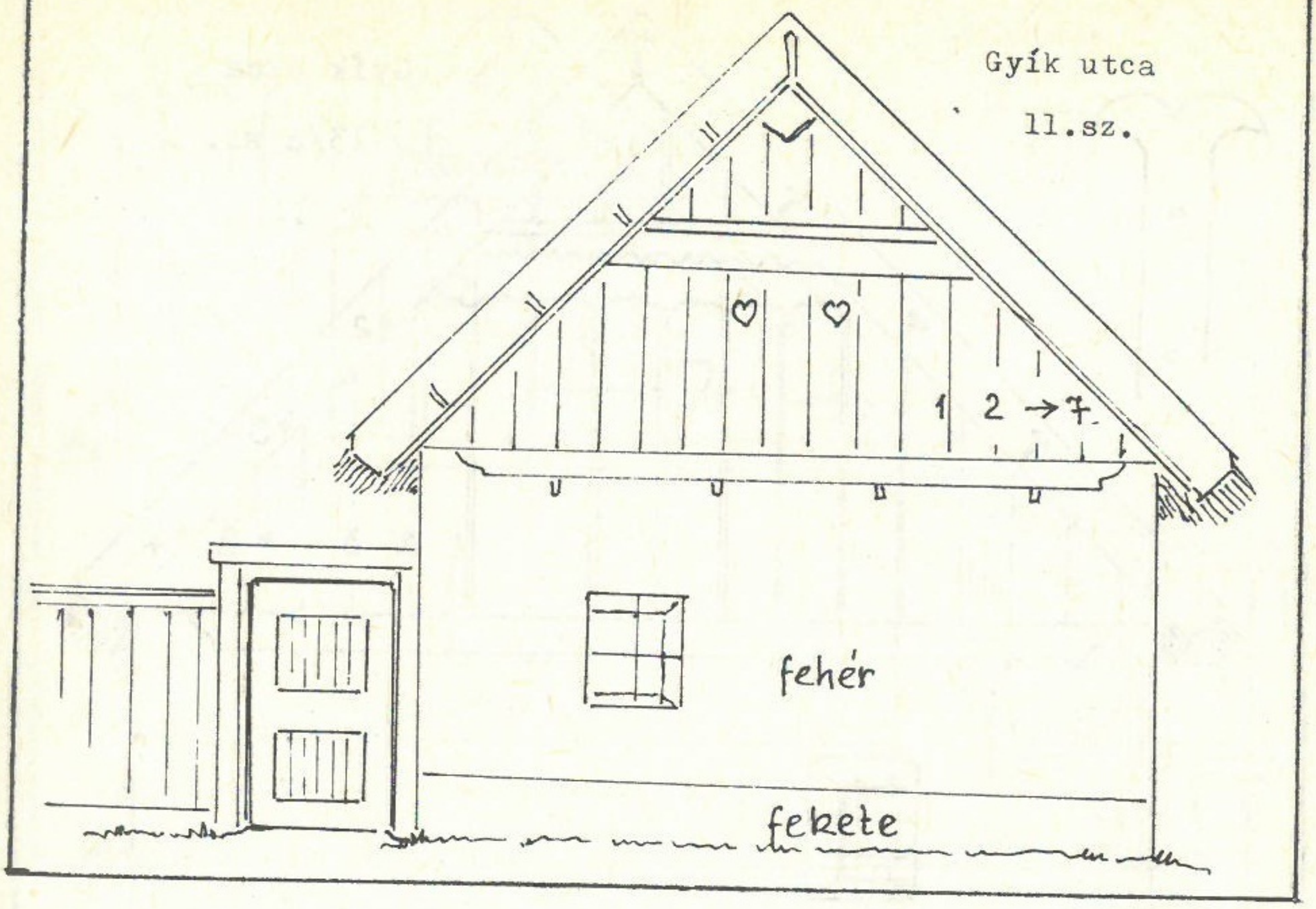

A Gyík utca 11. számú ház. A ház előtt virágoskert léckerítéssel, mint minden ilyen ház az utcai fronton belül van. A léc kerítésen kívül a többi leginkább deszkakerítés. 1. Nagy János földműves 2 gyermekkel. 2. Pap András kubikos 5 gyermekkel.

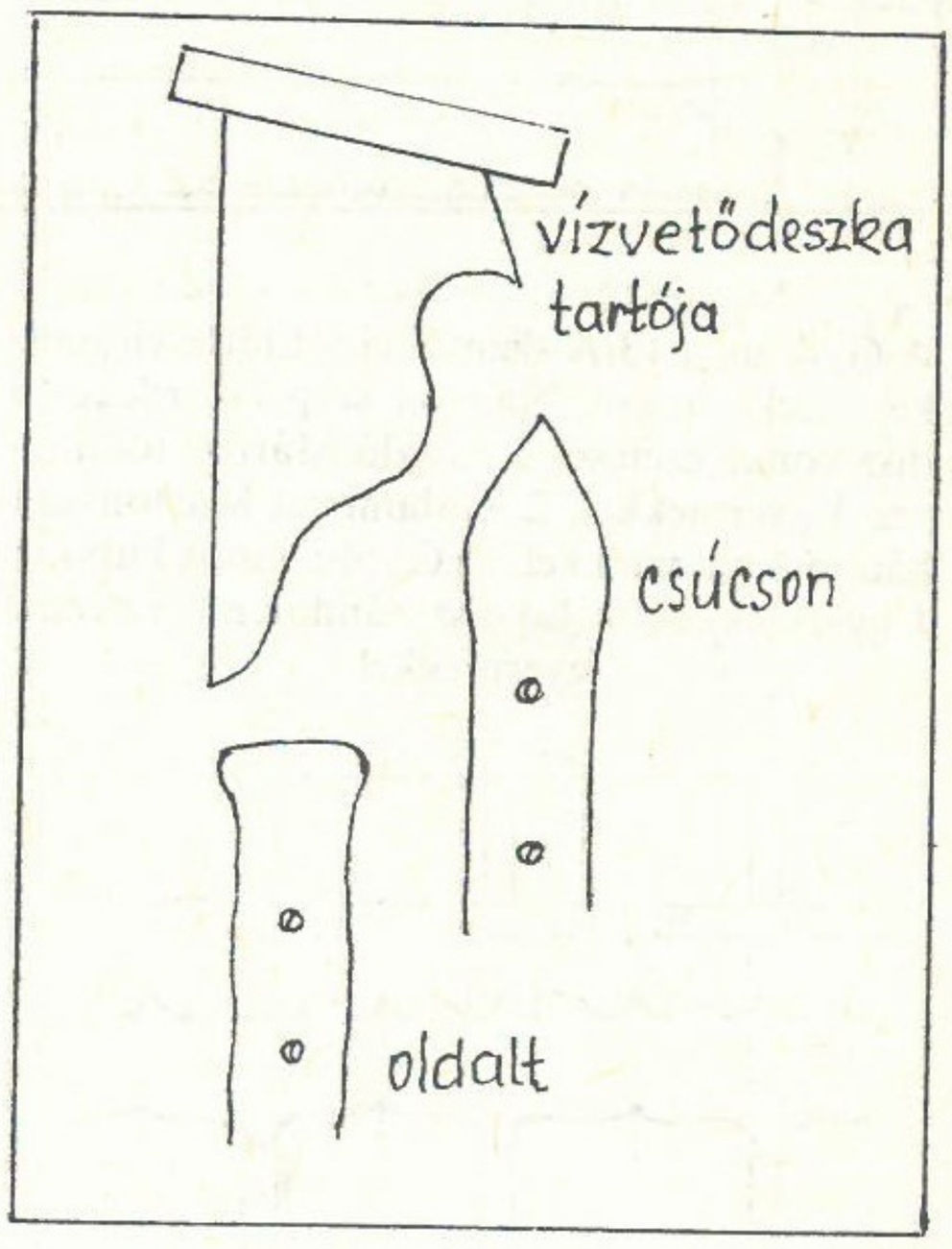

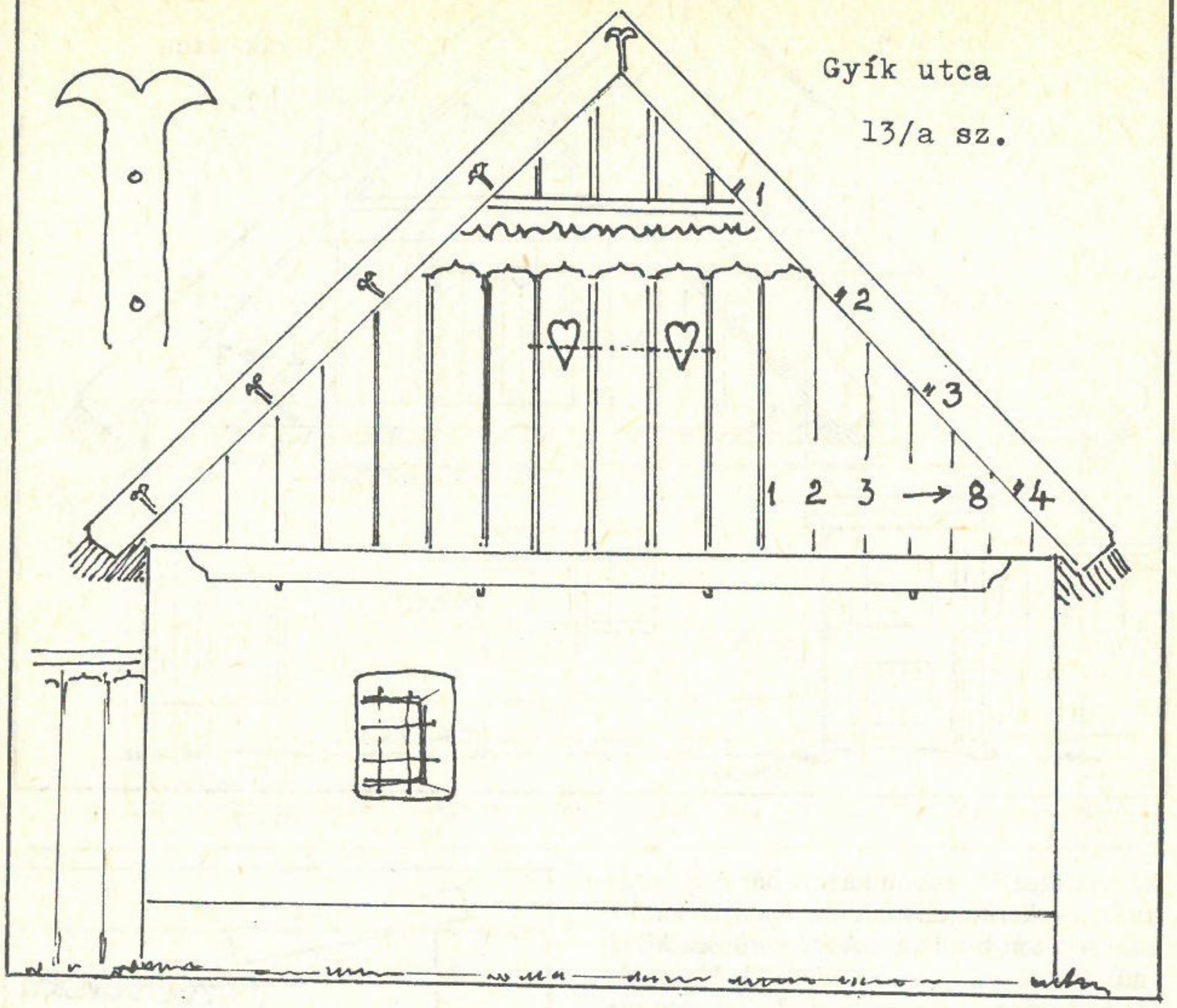

A Gyík utca 13/A számú ház. Előtte virágoskert léckerítéssel. Nagyon szép és érdekes a dísz vonalvezetése. 1. László Márton földműves 3 gyermekkel. 2. Galambosi Márton sárhányó 2 gyermekkel. 3. Gubisi János kubikos 1 gyermekkel. 4. Lovász Sándor műszerész 3 gyermekkel.

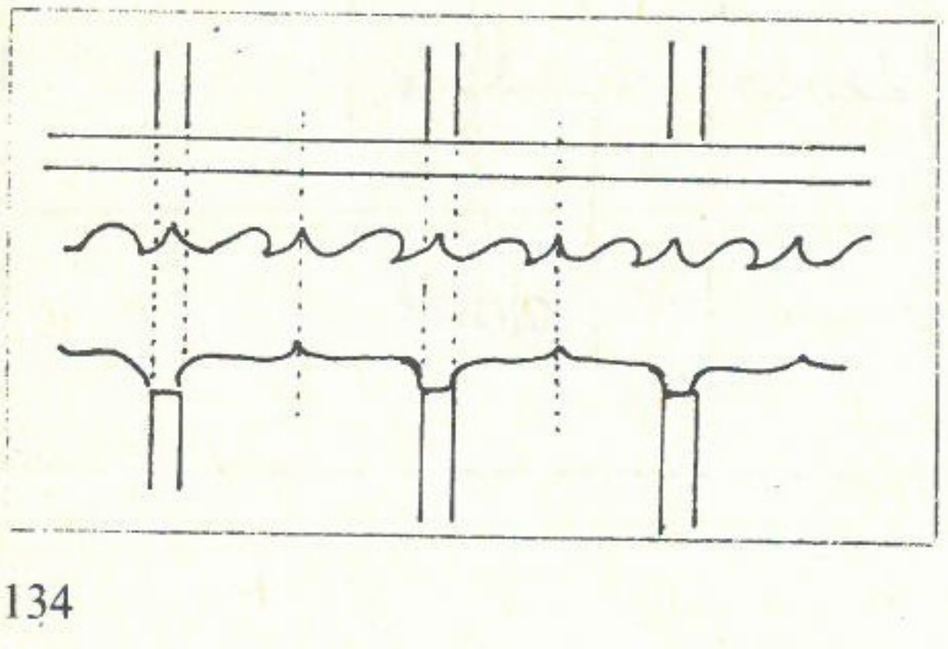

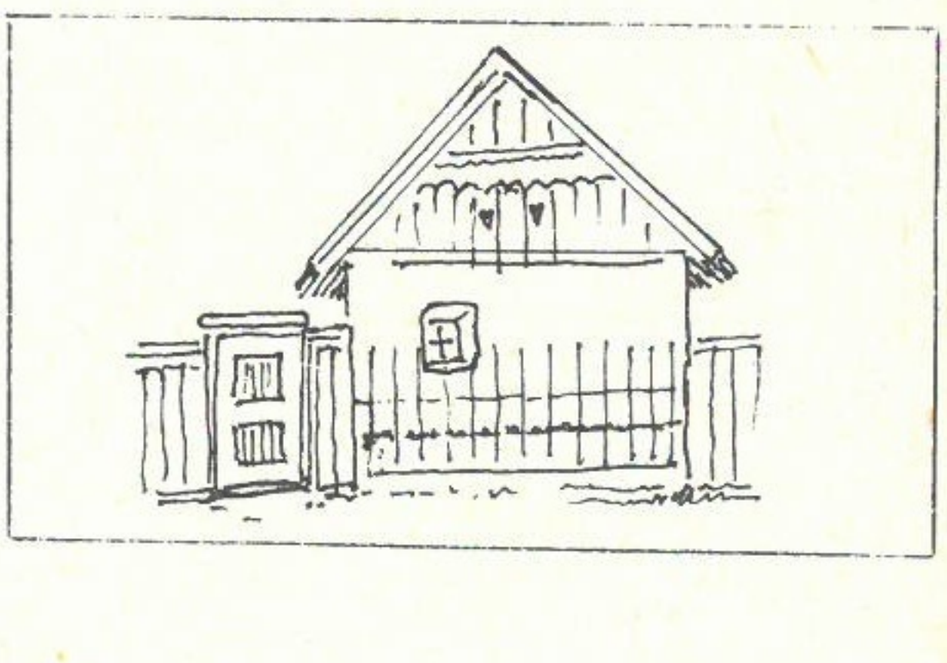

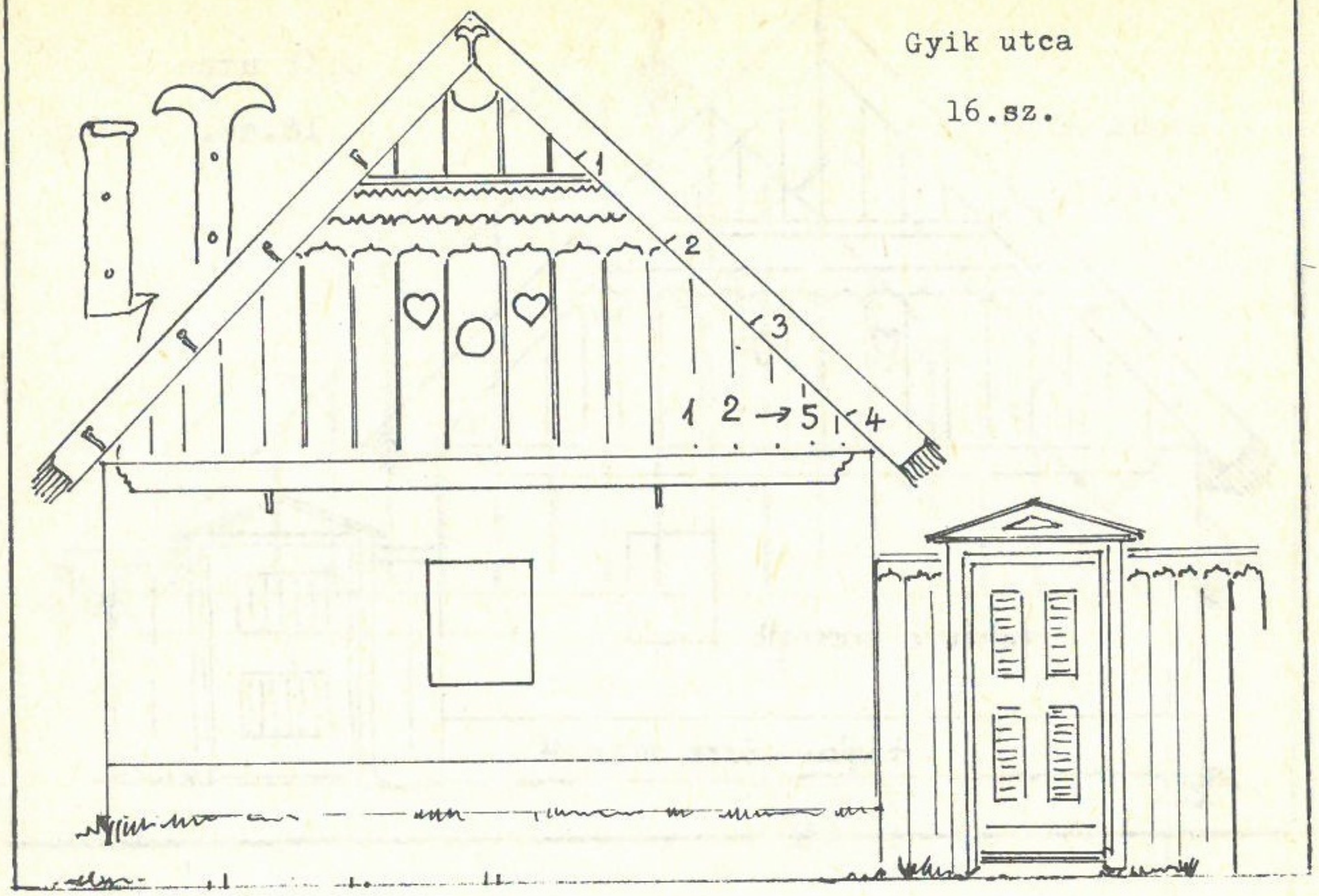

A Gyík utca 16. számú ház. Az ablak középütt helyezkedik el, meszelt fehér fala venyigefeketével aláhúzott. Virágoskert előtte léckerítéssel. Díszeinek vonalvezetése ősi időket idéz. Két formás szív között egy teltebb körforma, (napkorong) hogy több fény kerüljön a ház padlására . . . 1. Szólik Mátyás énekes 1 gyermekkel. 2. Maszlag Sándor kubikos 2 gyermekkel. 3. Sági Sándor kereskedő.

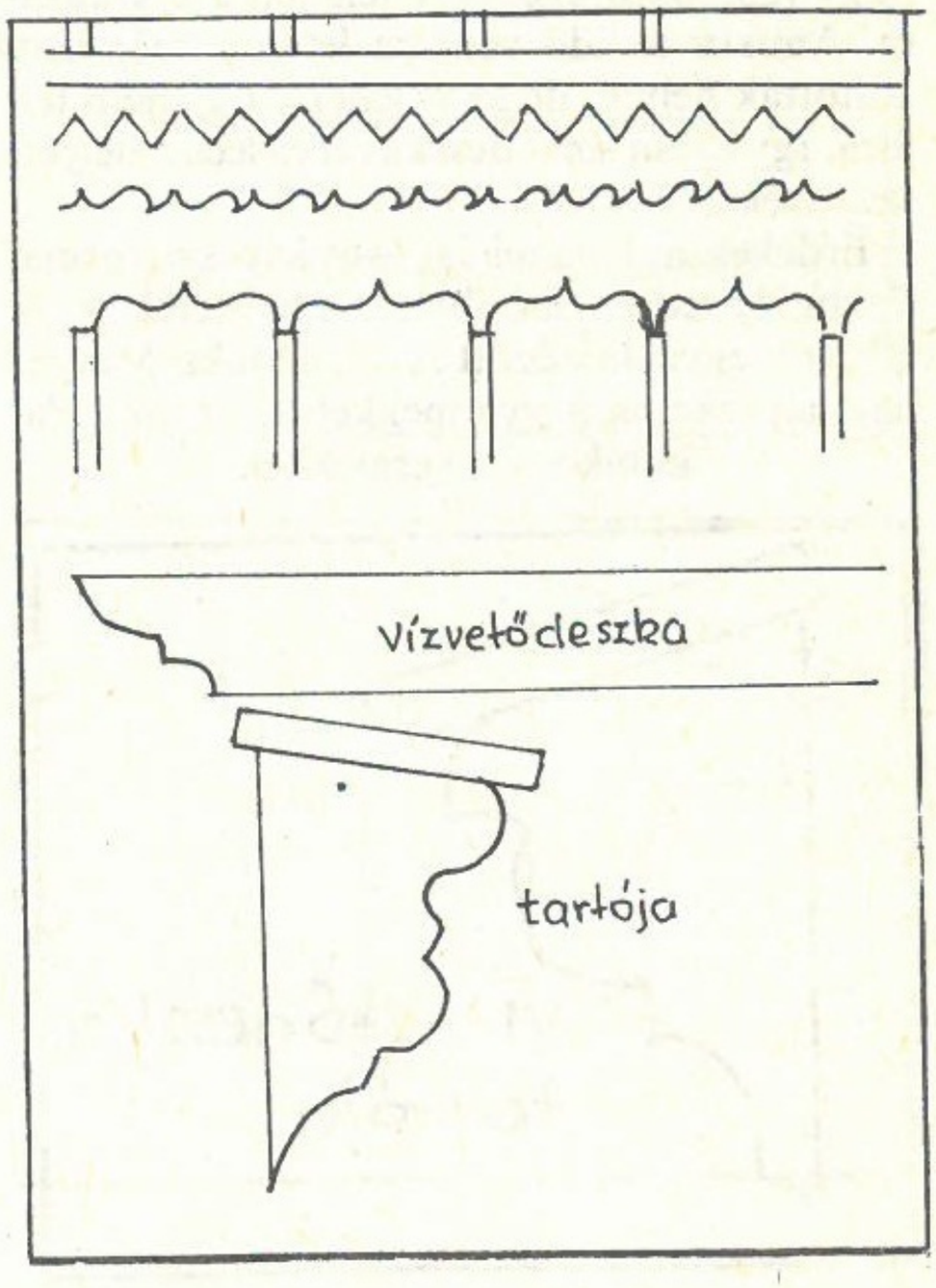

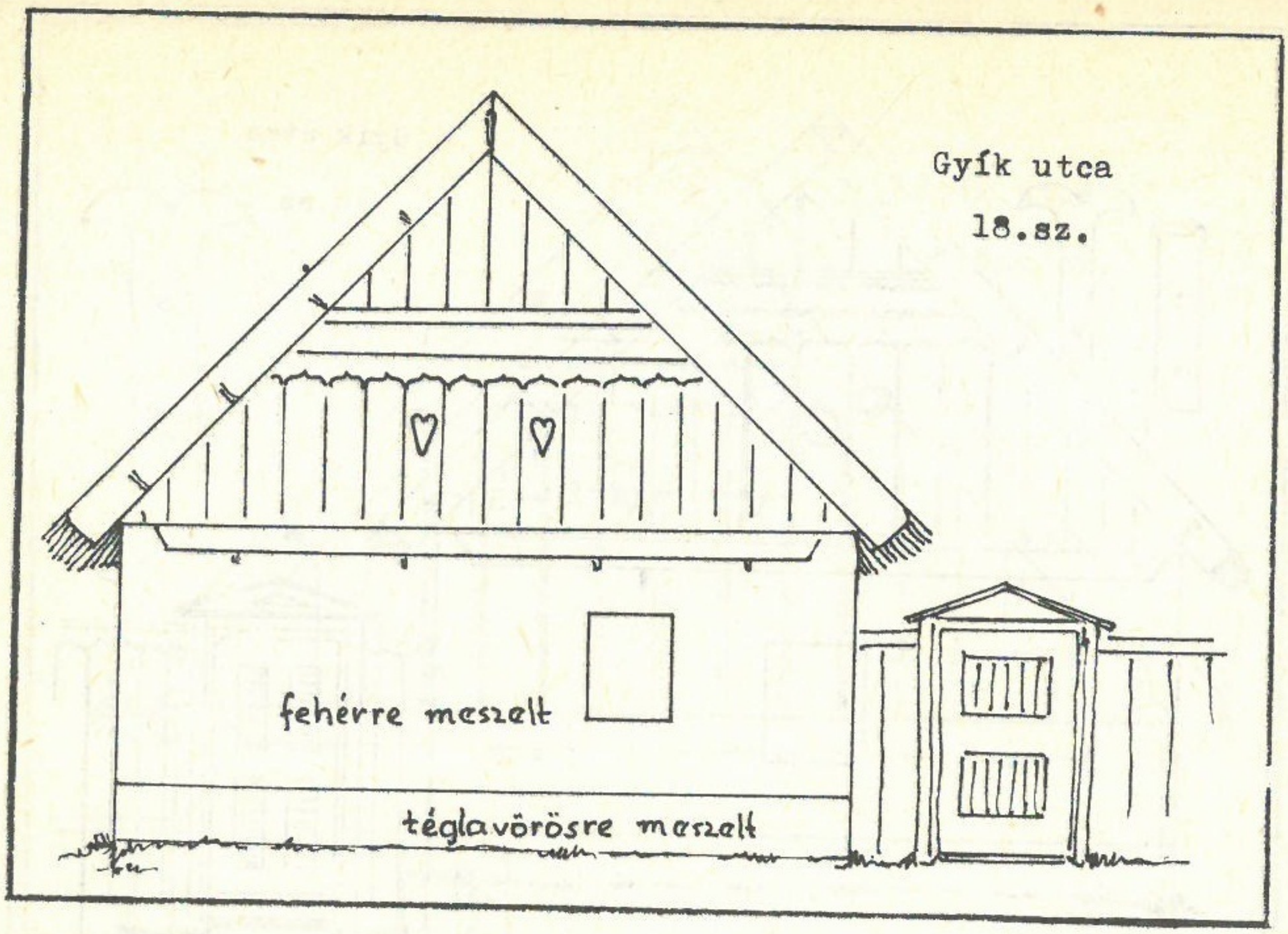

A Gyík utca 18. számú háznál is az az érzésem, hogy valamikor díszesebb lehetett a deszkázata. Amikor az idő vasfoga letépte, már nem állították helyre, de az is lehet, hogy nem telt újra. Így aztán sima deszkával és léccel helyettesítették . . .

Érdekes a hosszúkás, -sovány szívforma. Talán így tettek különbséget a mesterek, vagy alkotók egymás között . . . 1. Donka Mátyás hajónapszámos 5 gyermekkel 2. Donka Pál kubikos 2 gyermekkel.

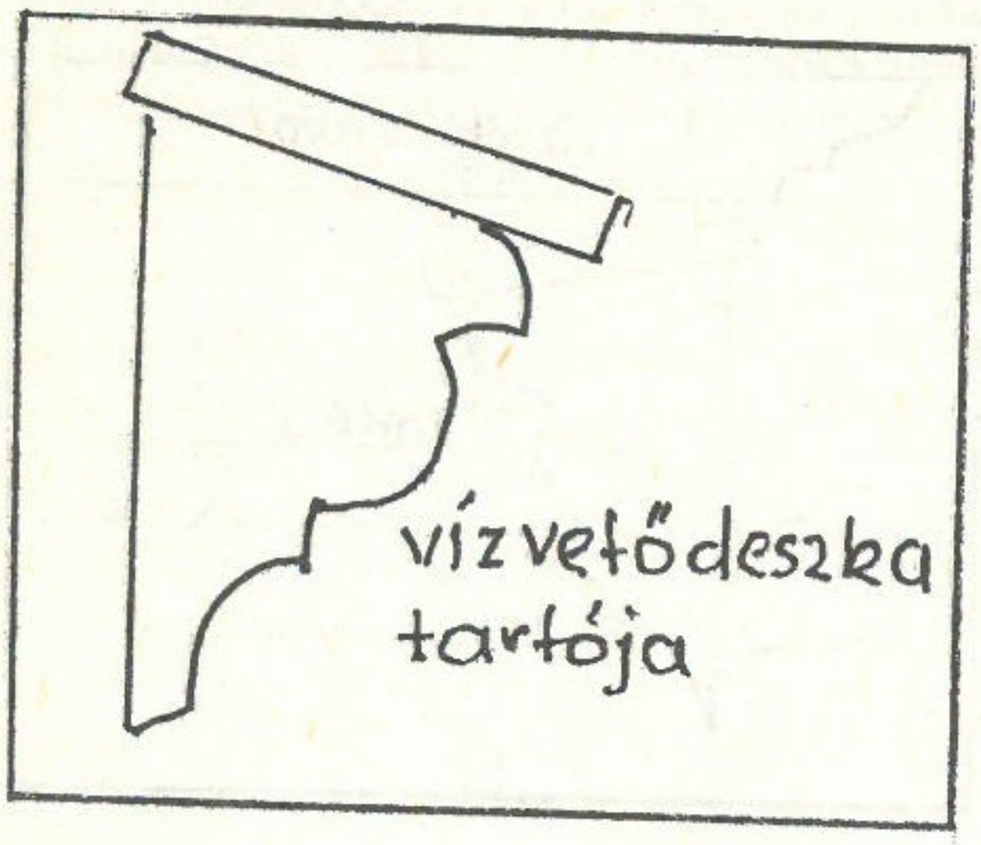

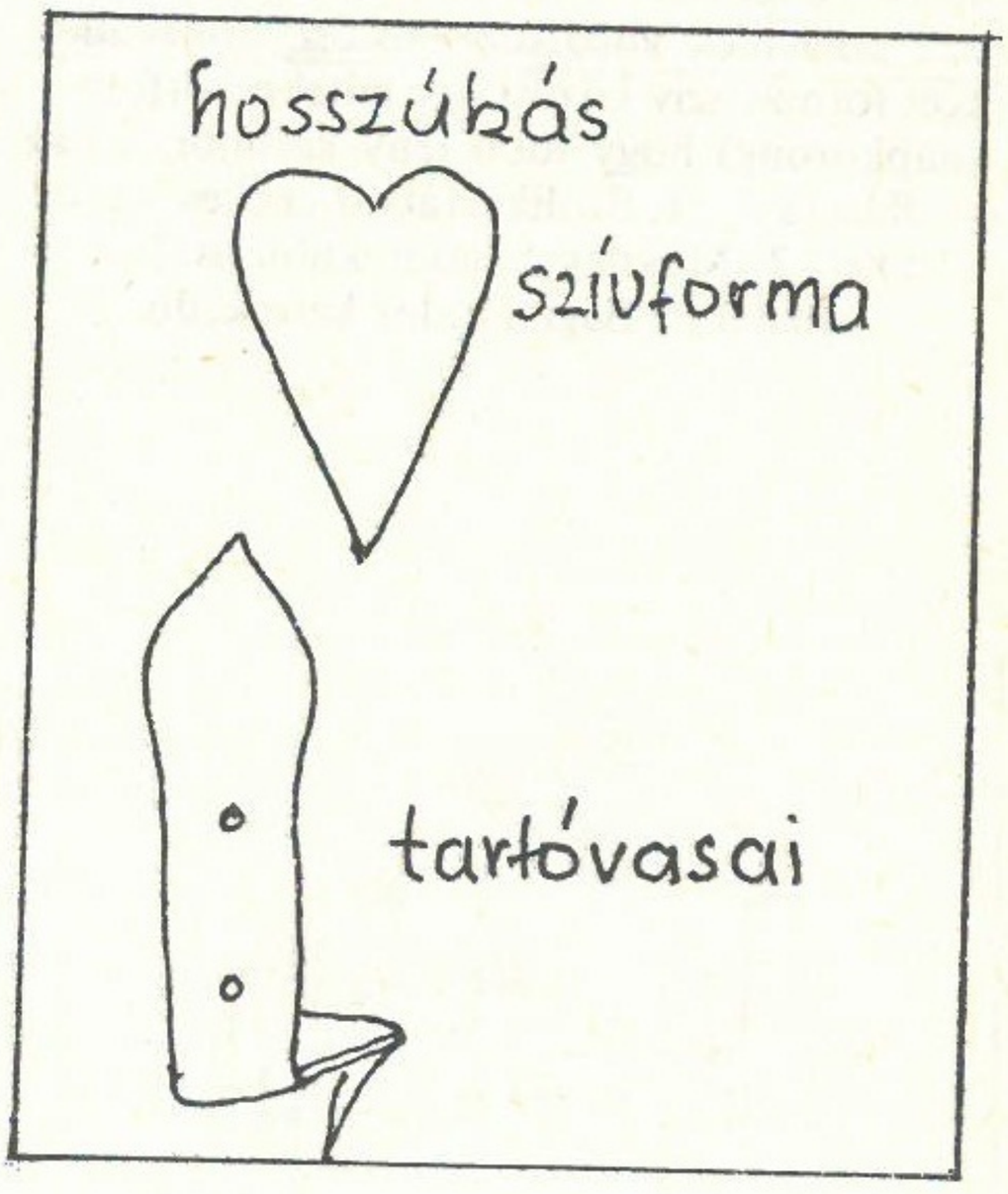

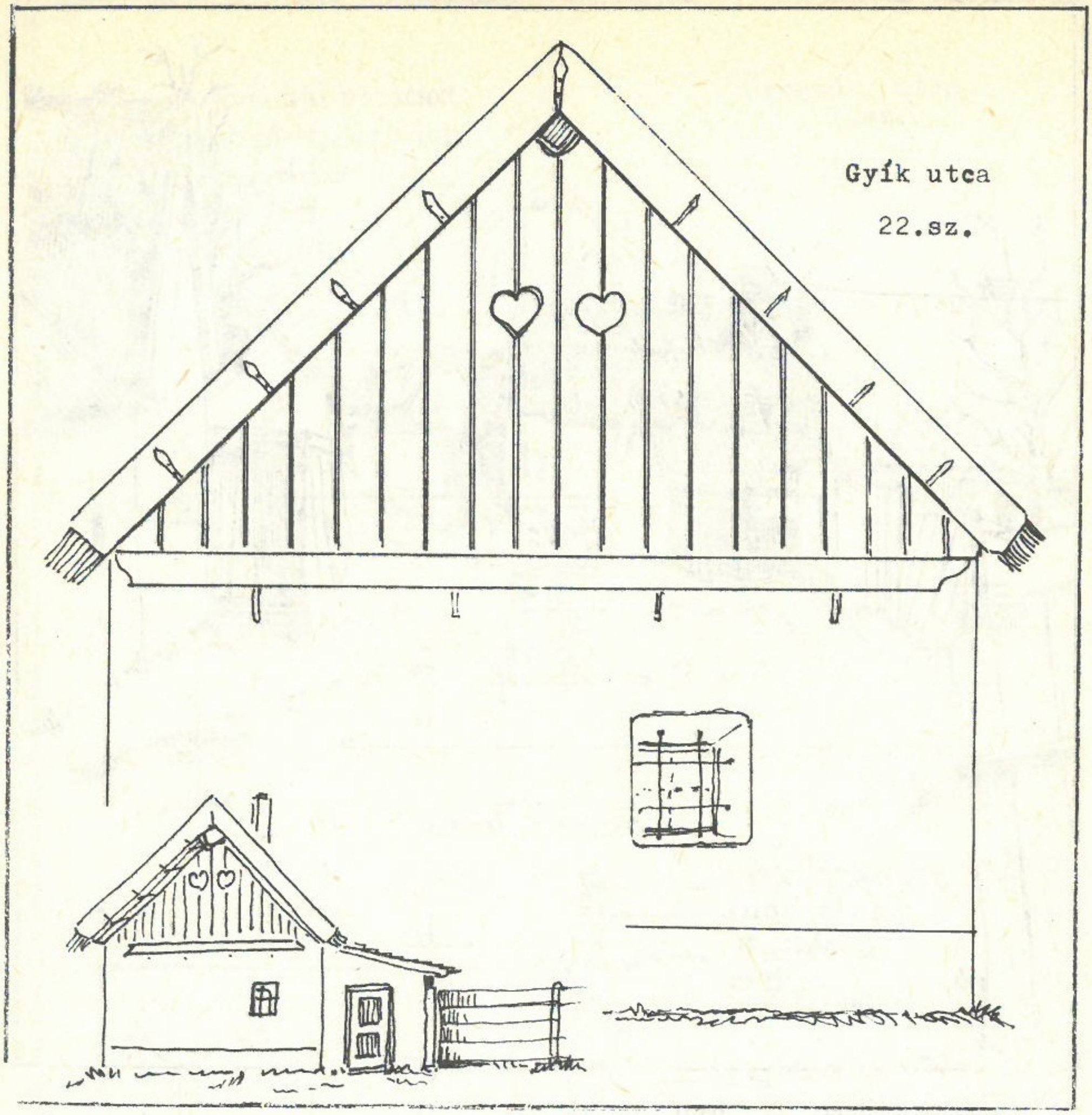

A Gyík utca 22. számú ház. Majdnem teljesen sima a deszkázata. Csupán két szép nagy szívnyíláson bújik be a napfény a padlásba. A formát nem egyszál deszkából vágta ki alkotója . . . Szőke Gábor kordés 8 gyermekkel. 2. Szőke József kubikos 5 gyermekkel.

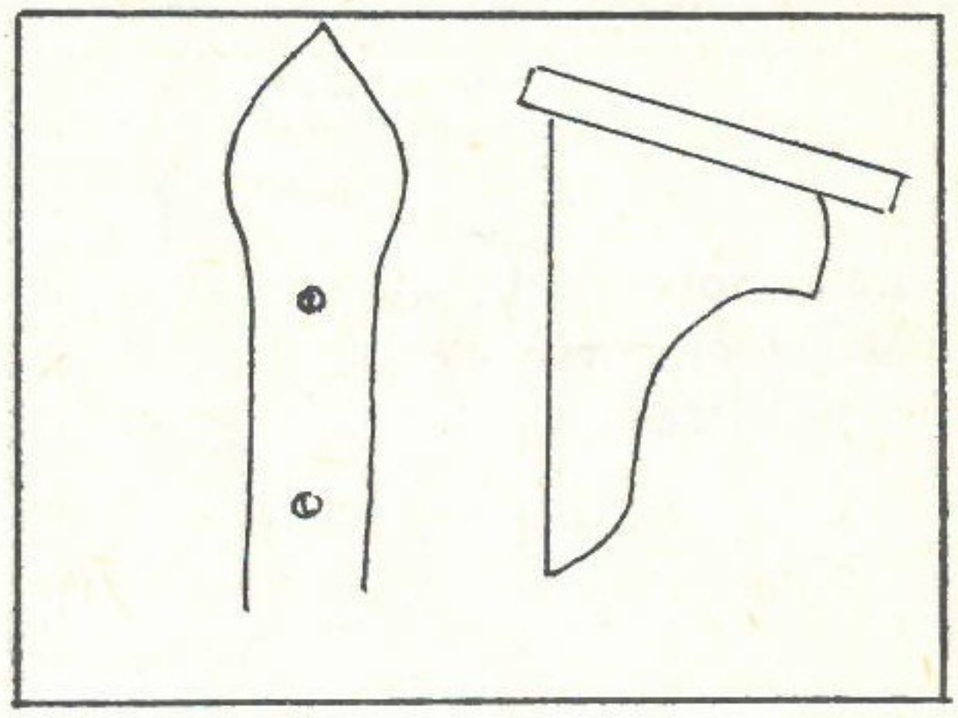

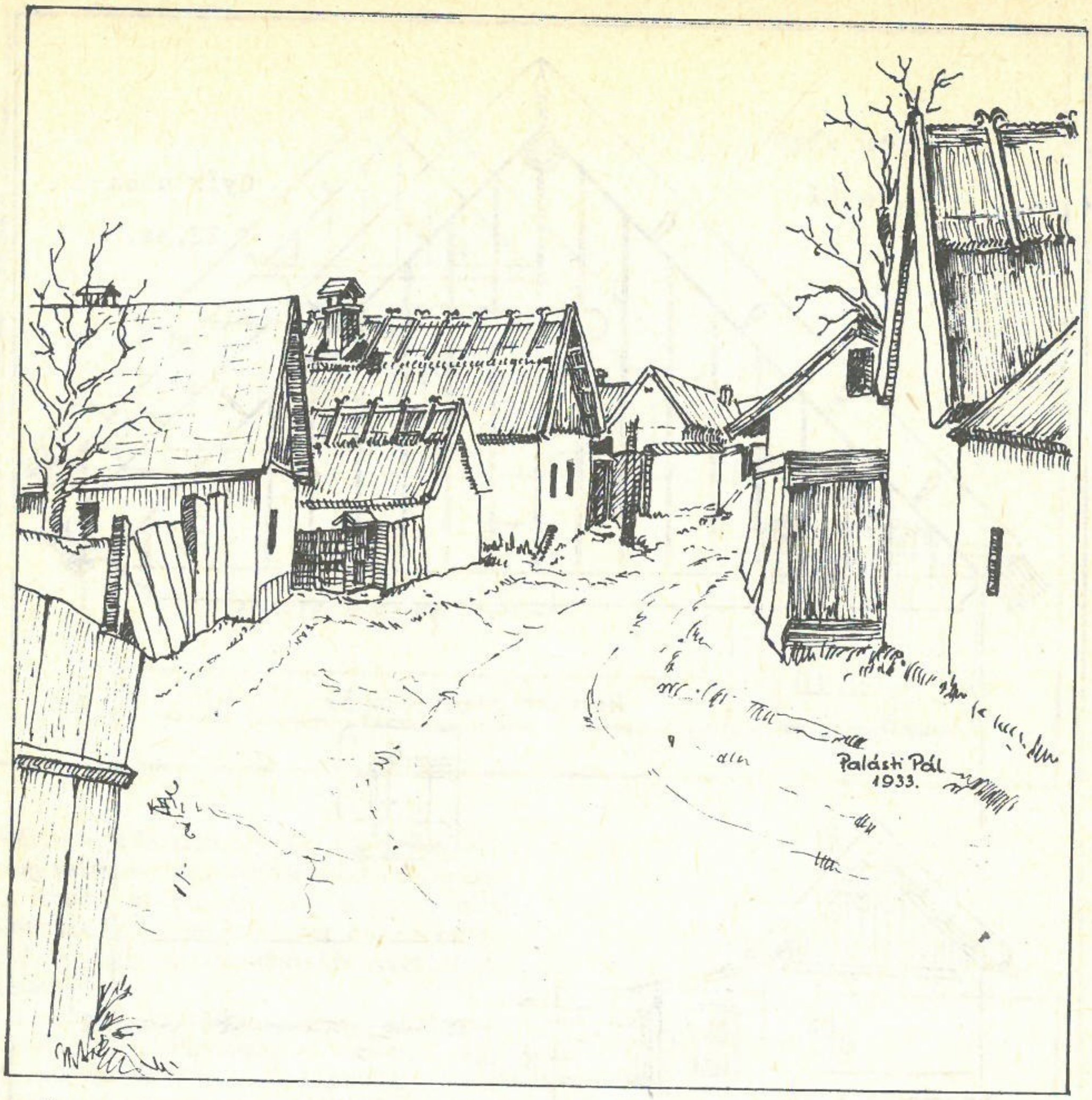

Az Öregvár utca látképe (1933-ban)

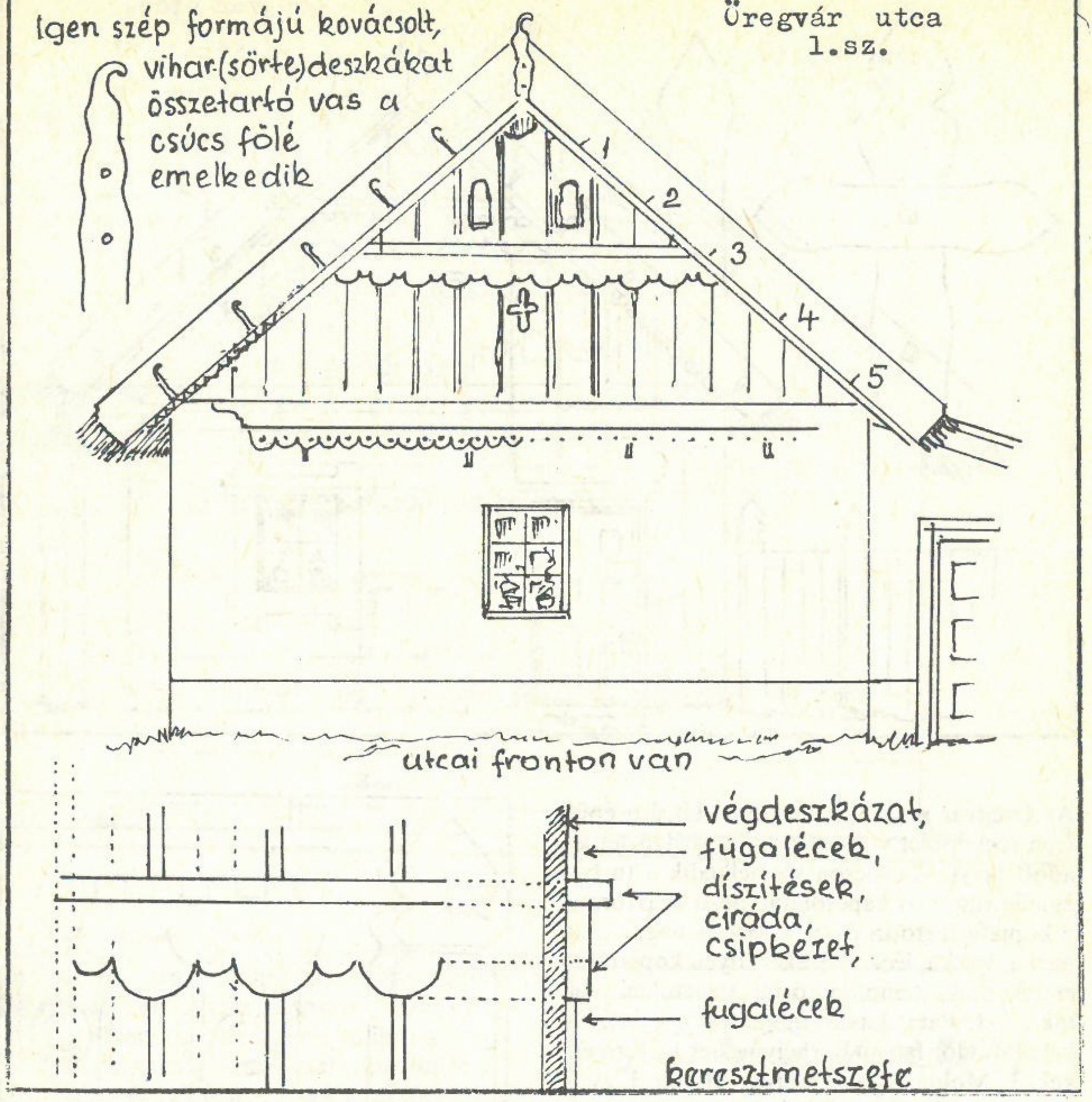

Az Öregvár utca 1. számú ház. Madárcsőr, kampó, horogforma vasalás a csúcson kinyúlik. Vízvető tartóján ismétlődik. A szellőző, világító nyílás keresztforma. A sörtedeszka széle is csipkézett díszű. Ritka, hogy az ablak középen kap elhelyezést. 1. Urbaniczki Imre földműves 3 gyermekkel. 2. Kókai Imre cipész 2 gyermekkel.

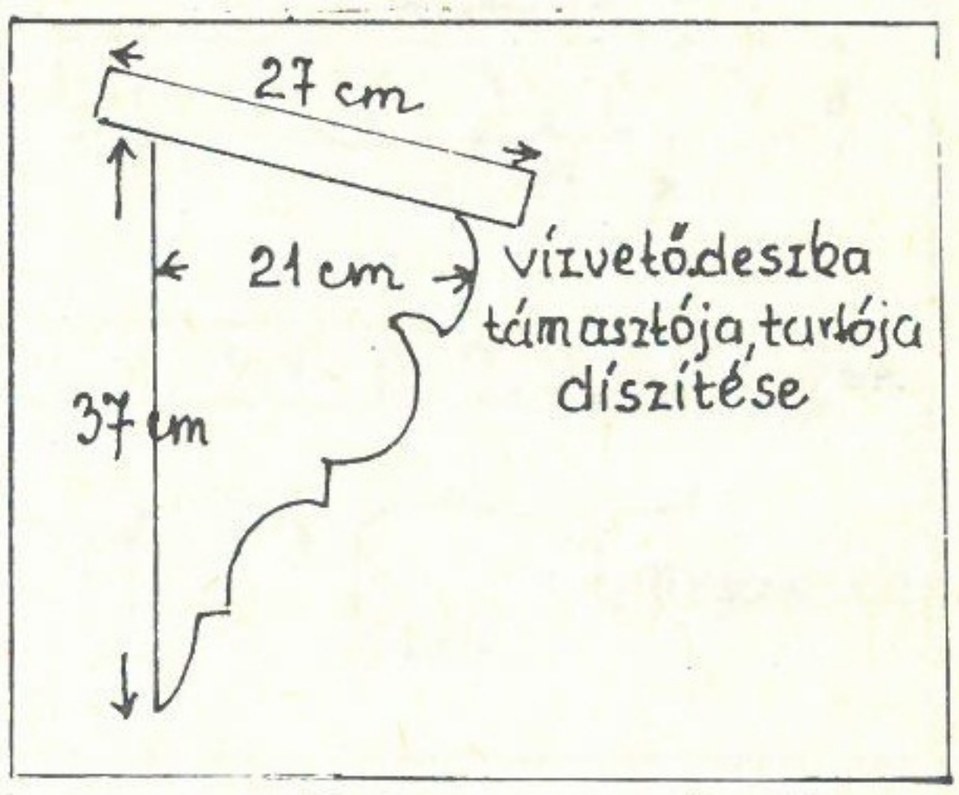

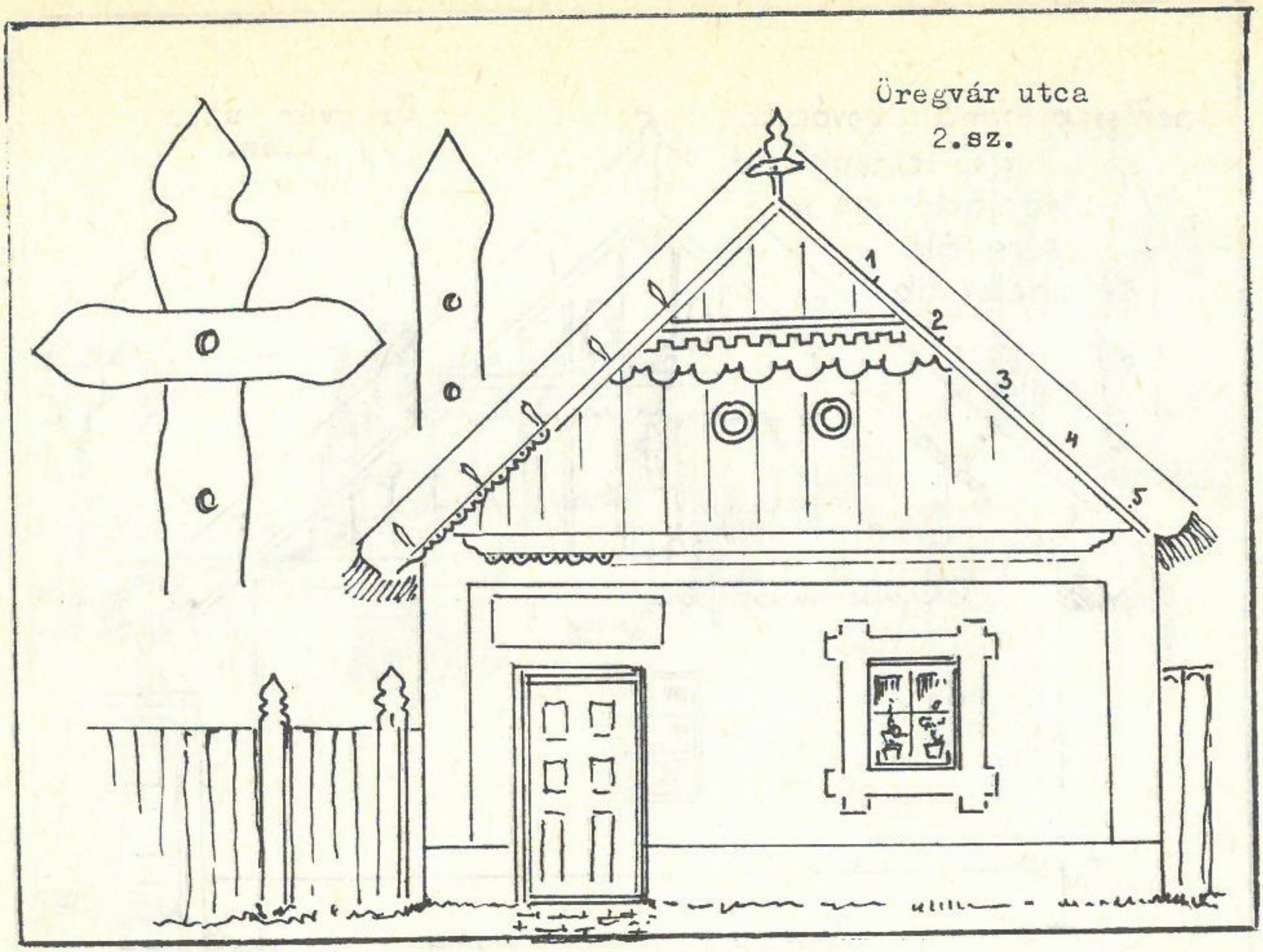

Az Öregvár utca 2. számú ház. Utcára épült igen régi épület volt. Mindig borbélyüzletnek adott helyt. A csúcson kiemelkedik a turbán és a fej vagy szív kapcsolatát idéző szép forma. 5 kopjafa tartotta össze a kis- és nagykaput, meg a deszka, léckerítéseket. Ilyen kopjafákra emlékeznek, templomkörüli temetőben voltak . . . 1. Patai István ácsmester 6 gyermekkel. 2. Bodor István borbélymester 1 gyermekkel. 3. Molnár József borbélymester 1 gyermekkel.

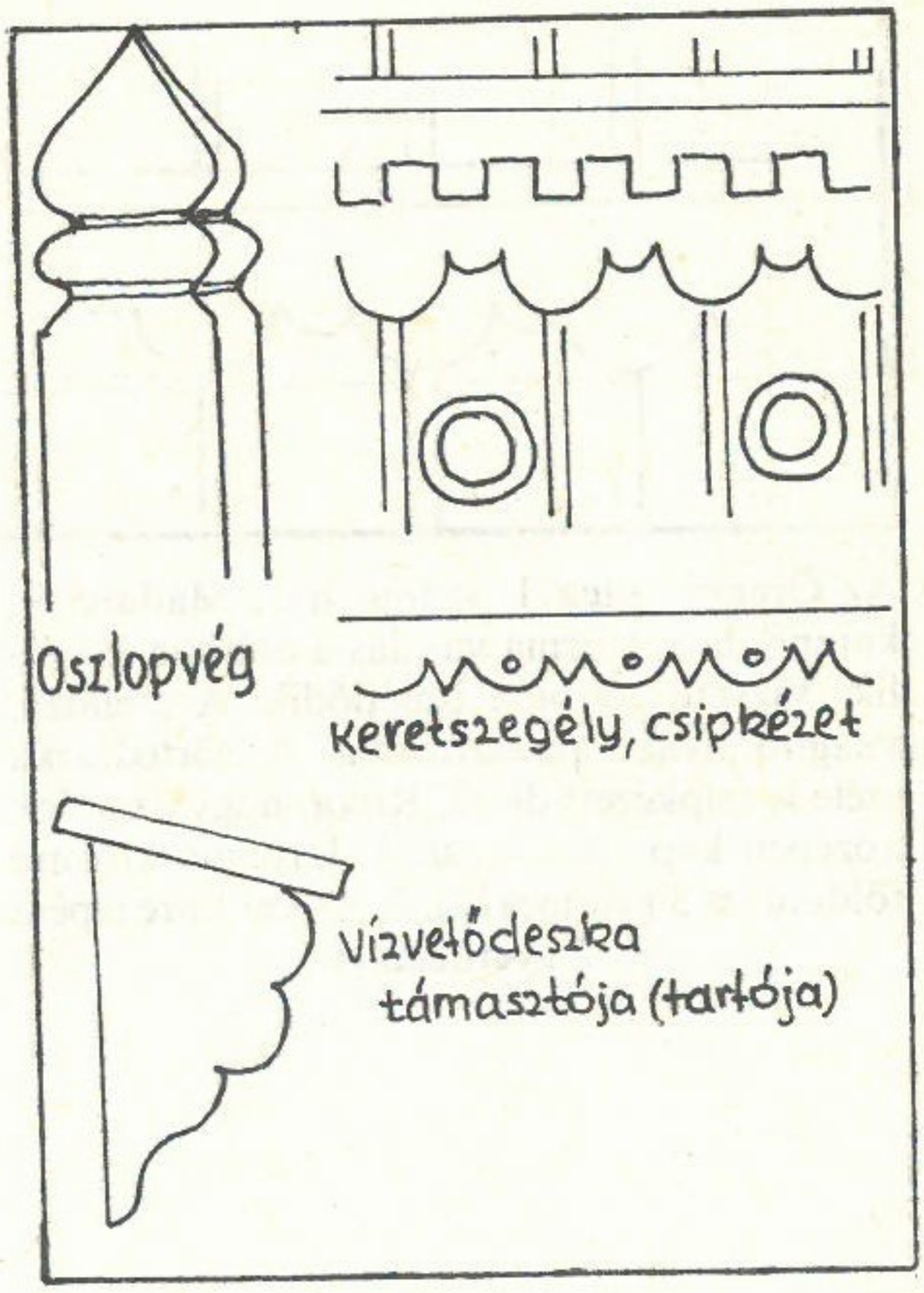

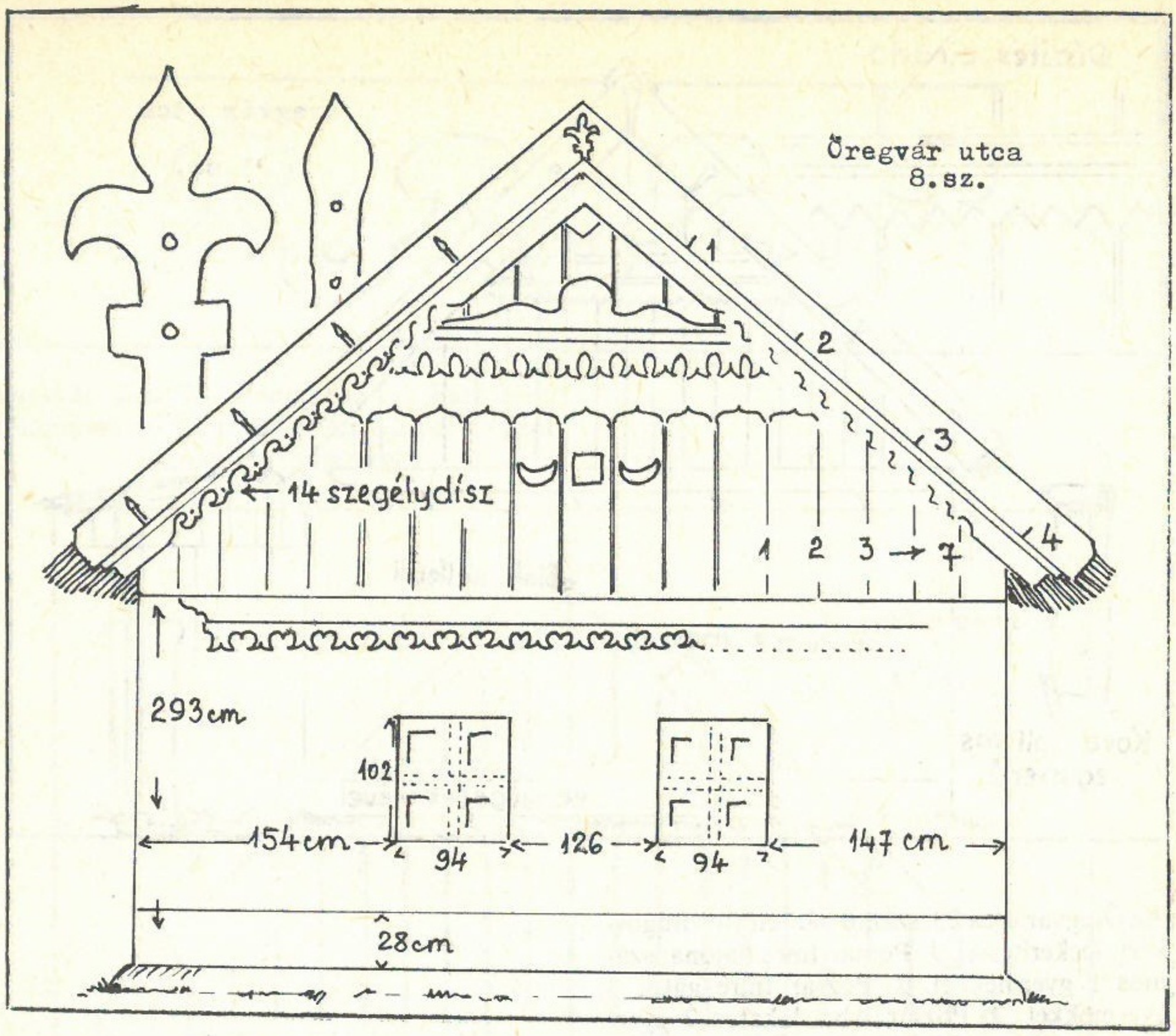

Az Öregvár utca 8. számú ház. Előtte virágoskert léckerítéssel, csodálatosan szépséges díszei haldoklanak, töredeznek, hullanak . . .török félhold, turbán és lándzsaforma hullámzik szemünk, szívünk felé . . . ezek a mi török kori emlékeink. Másutt a minaret mecset maradványait őrzik, gondozzák . . . 1. Vida József fódozósuszter, 2. Katona József gátőr 4 gyermekkel. 3. Olajos József tsz-tag 3 gyermekkel.

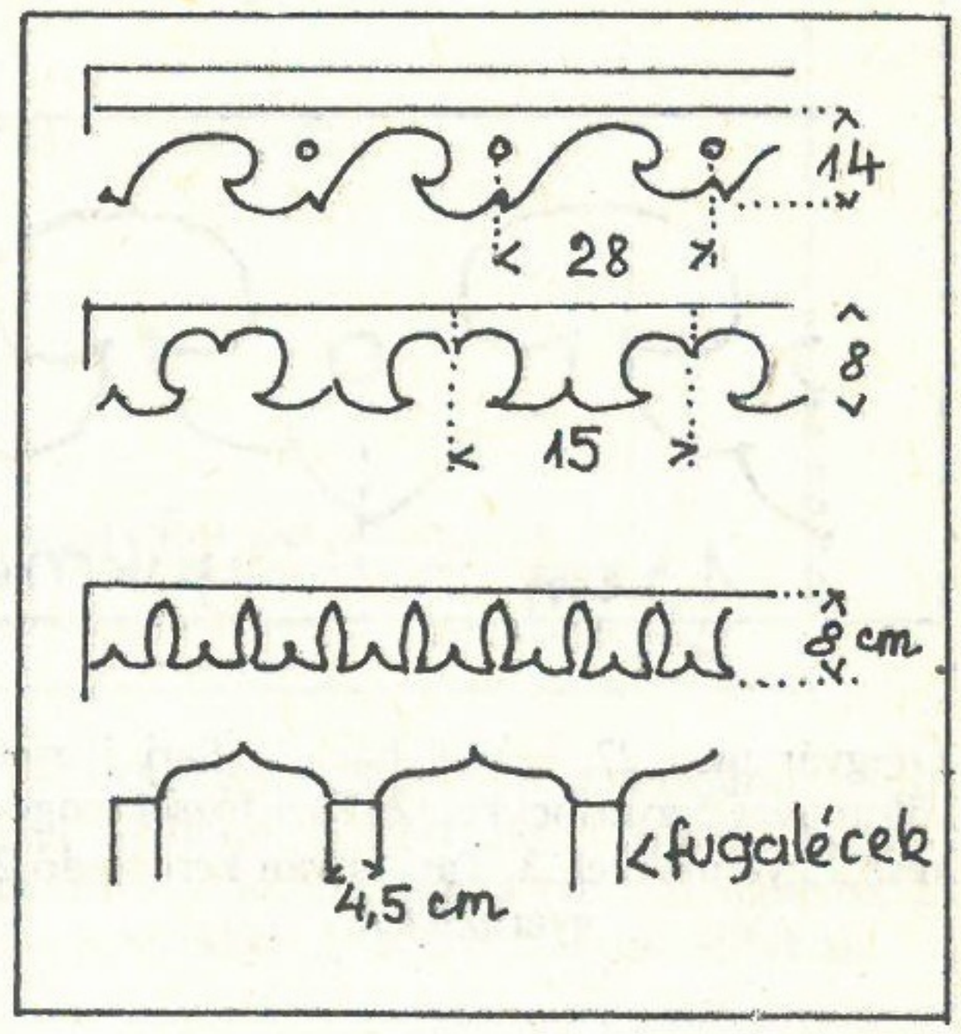

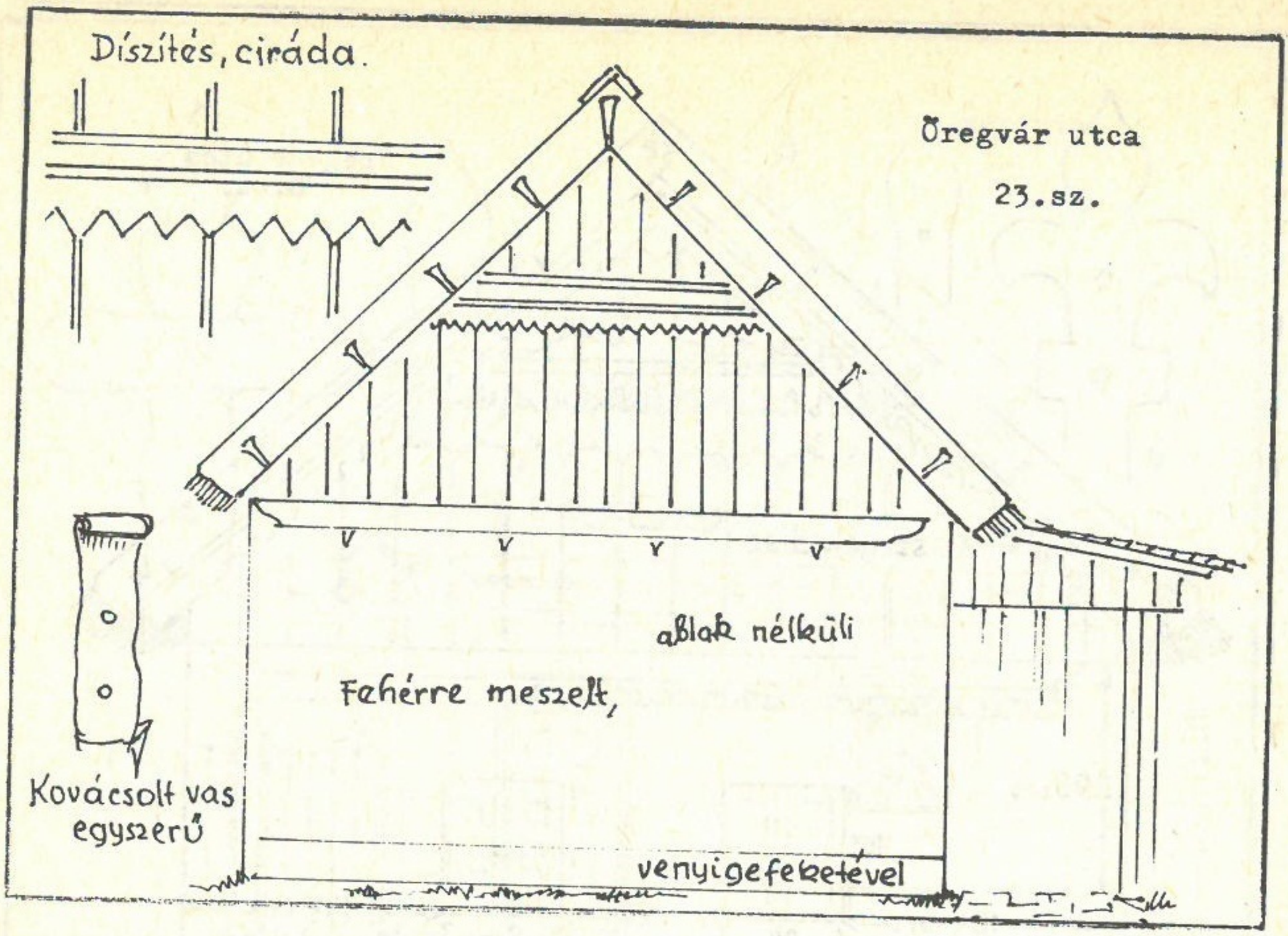

Az Öregvár utca 23. számú ház. előtte virágoskert, léckerítéssel. 1. Pozsár Imre hajónapszámos 1 gyermekkel. 2. Pozsár Imre gátőr 3 gyermekkel. 3. Pozsár Ábel lakatos 2 gyermekkel.

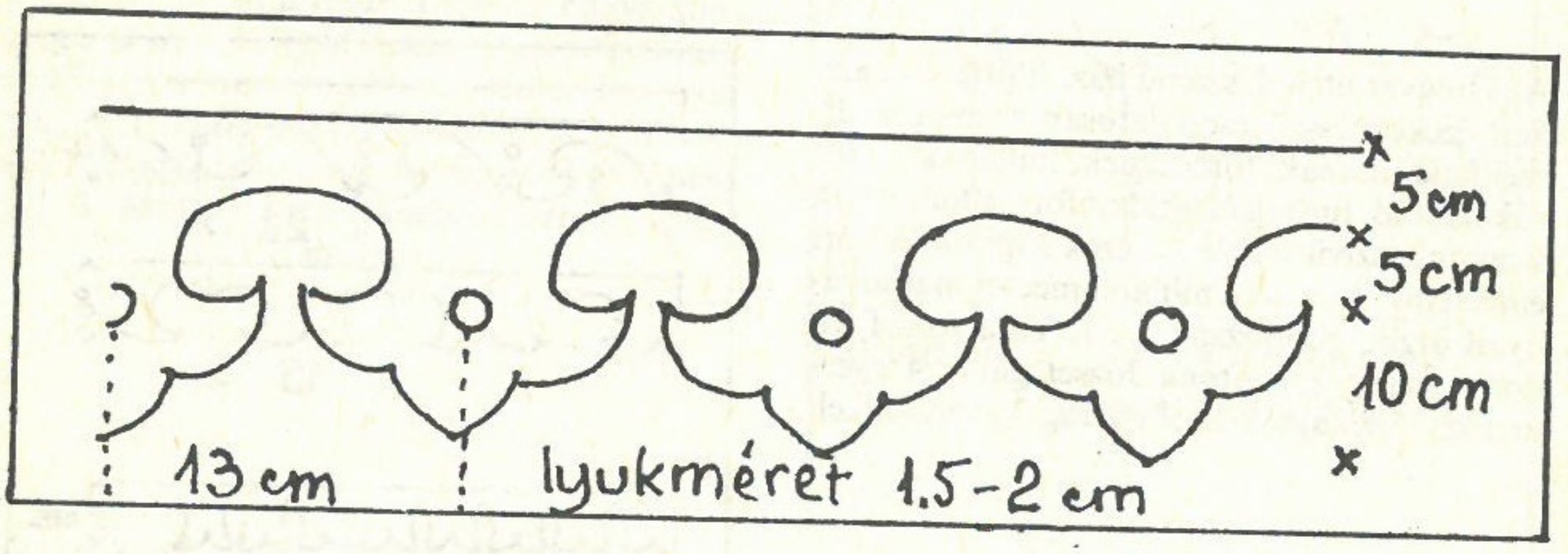

Öregvár utca 22. számú ház. 1. Tari József földműves 5 gyermekkel. 2. Tari József tengerész 2 gyermekkel. 3. Tari István kereskedő 2 gyermekkel.

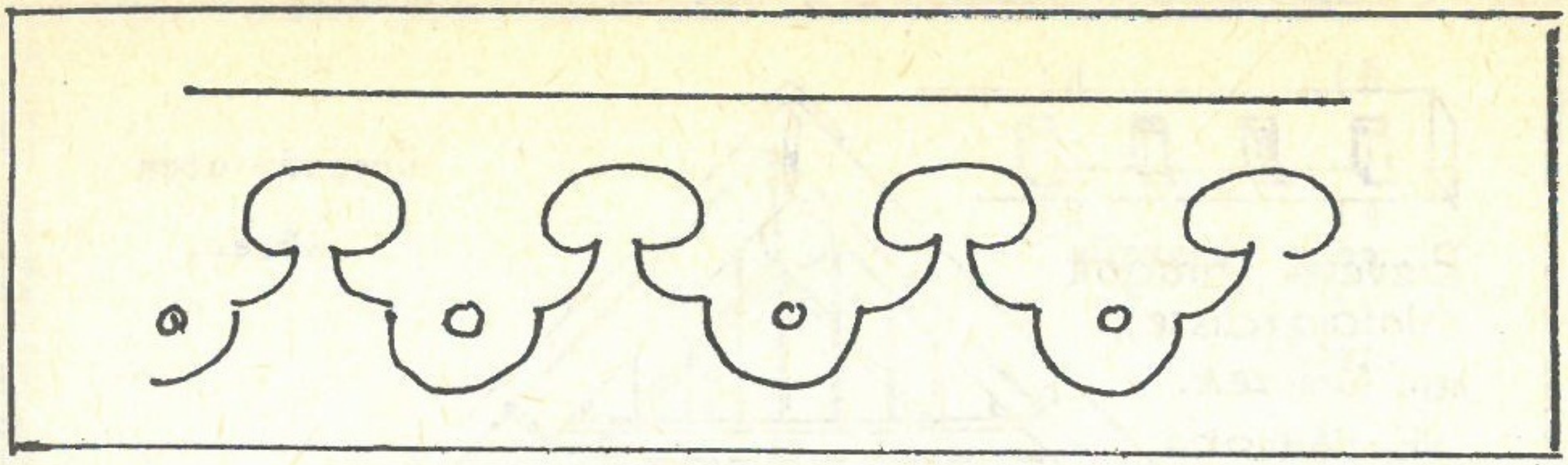

Öregvár utca 28. számú ház. 1. Füri Imre földműves 10 gyermekkel. 2. Füredi Sándor szatócs 7 gyermekkel.

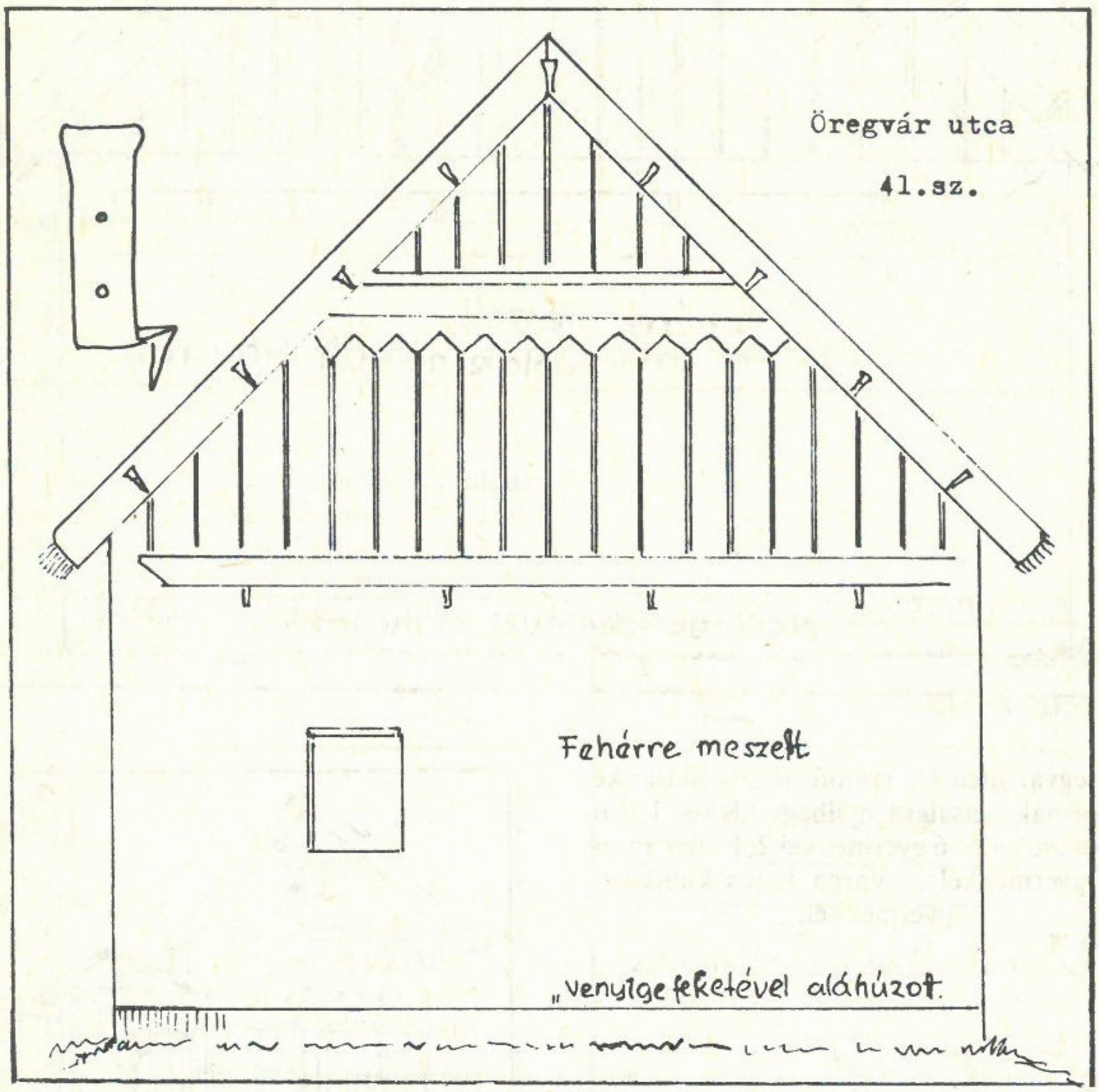

Az Öregvár utca 41. számú ház. Igen egyszerű díszítésű, csipkézett deszkázata. Nincs rajta semmiféle nyílás vágva, ami ritka. A sörtedeszka kovácsolt vasai is egyszerűek. Itt kell megjegyeznem, hogy .a háznak ha egy ablaka van, akkor az minden esetben a bejárati kapu felől található. 1. Füri Imre fuvaros 10 gyermekkel. 2. Samu András cirkuszi hangász 2 gyermekkel. 3. Makai Sándor kubikos.

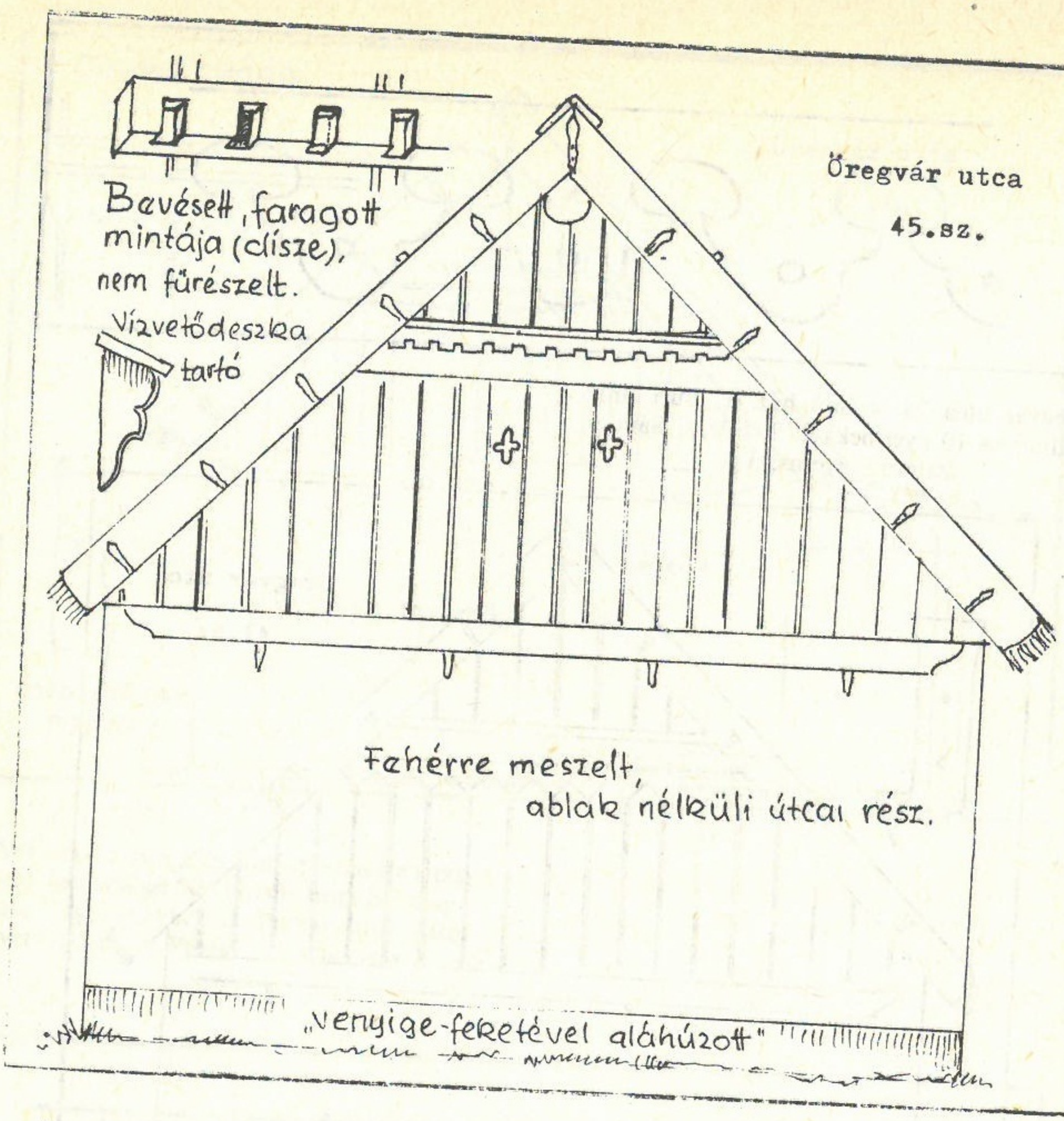

Az Öregvár utca 45. számú ház. Nyílásai keresztformák, vasalása nyílhegy alakú. 1. Fodor Ferenc hajós 6 gyermekkel 2. Fodor János ács 2 gyermekkel 3. Varga Lajos kubikos 1 gyermekkel.

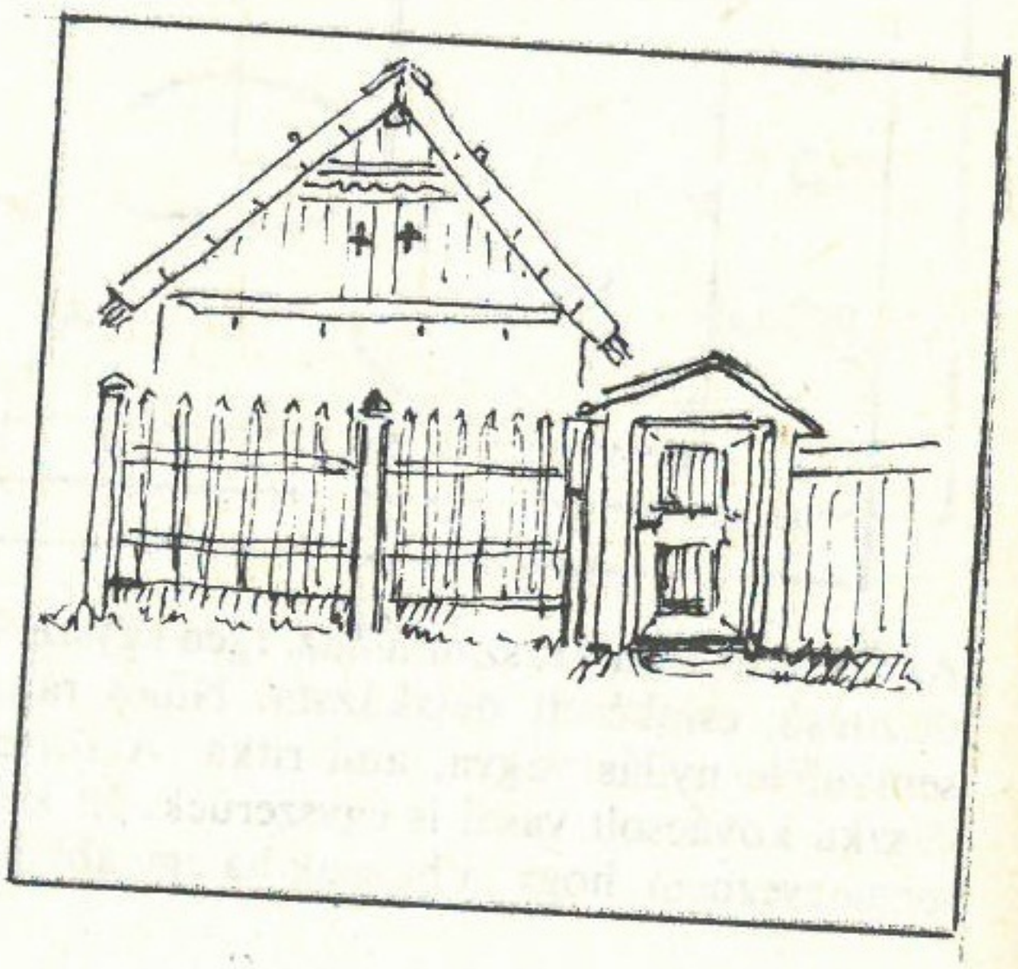

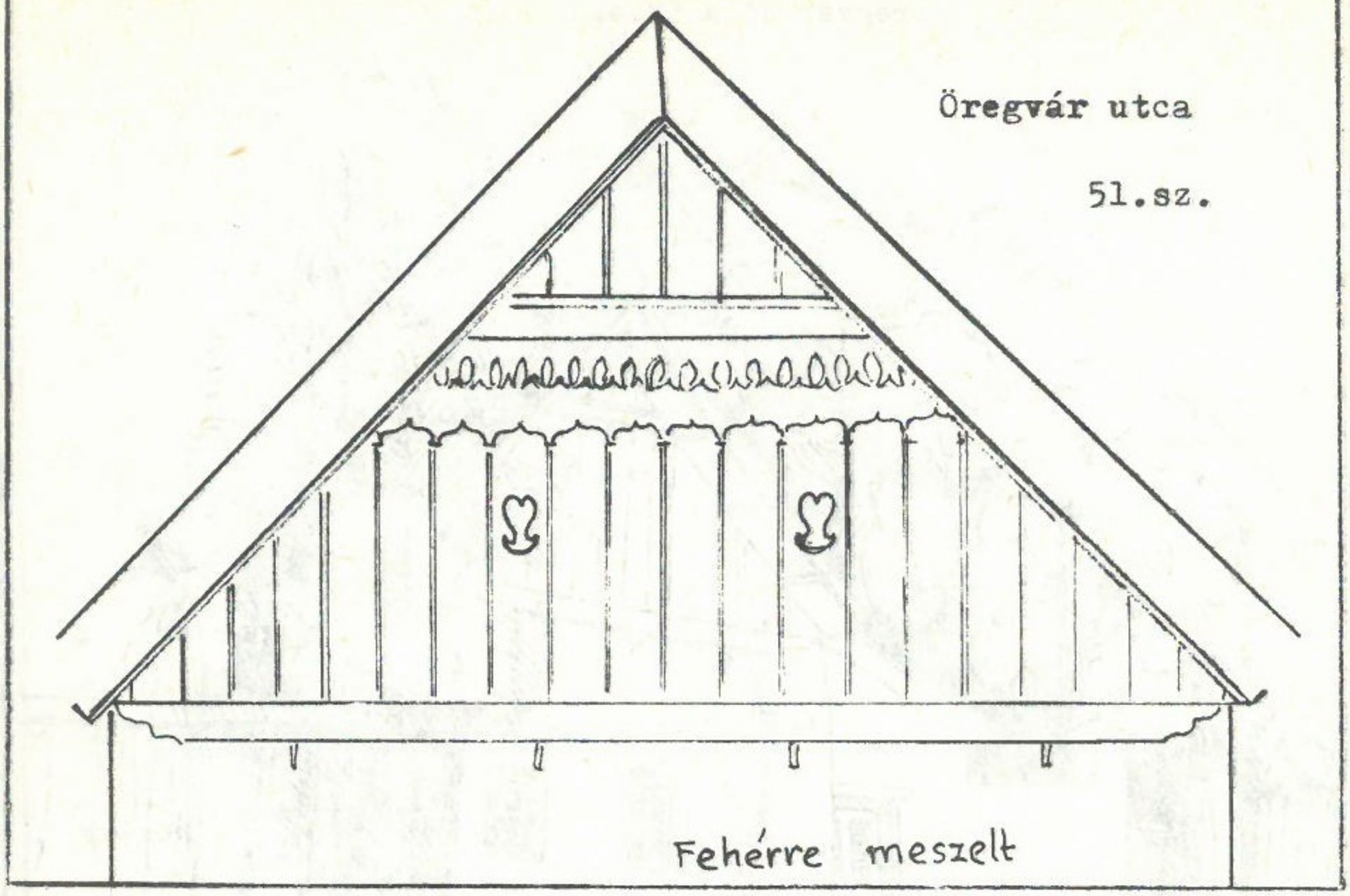

Az Öregvár utca 51. számú ház. A két talpas szív egymástól távol, de arányosan. 1. Samu Pál kubikos 2 gyermekkel. 2. Hegedüs Sándor nádtetőcsináló 1 gyermekkel. 3. Pozsár László kubikus 2 gyermekkel.

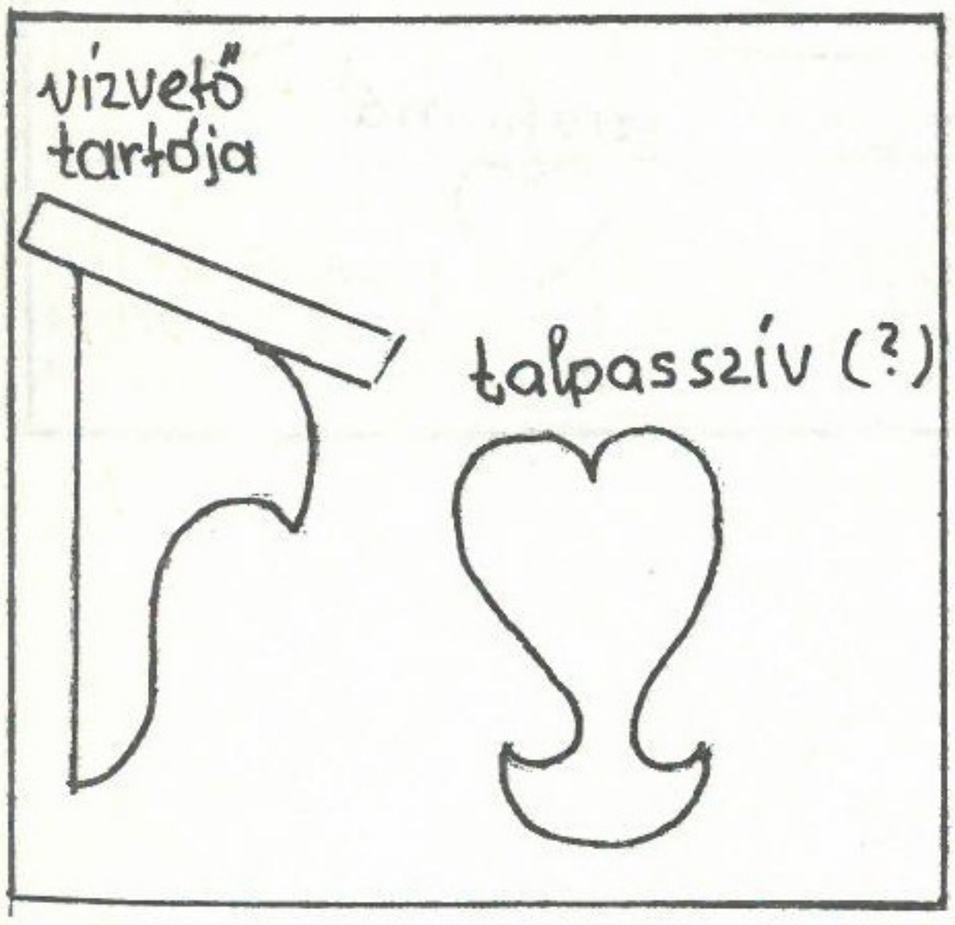

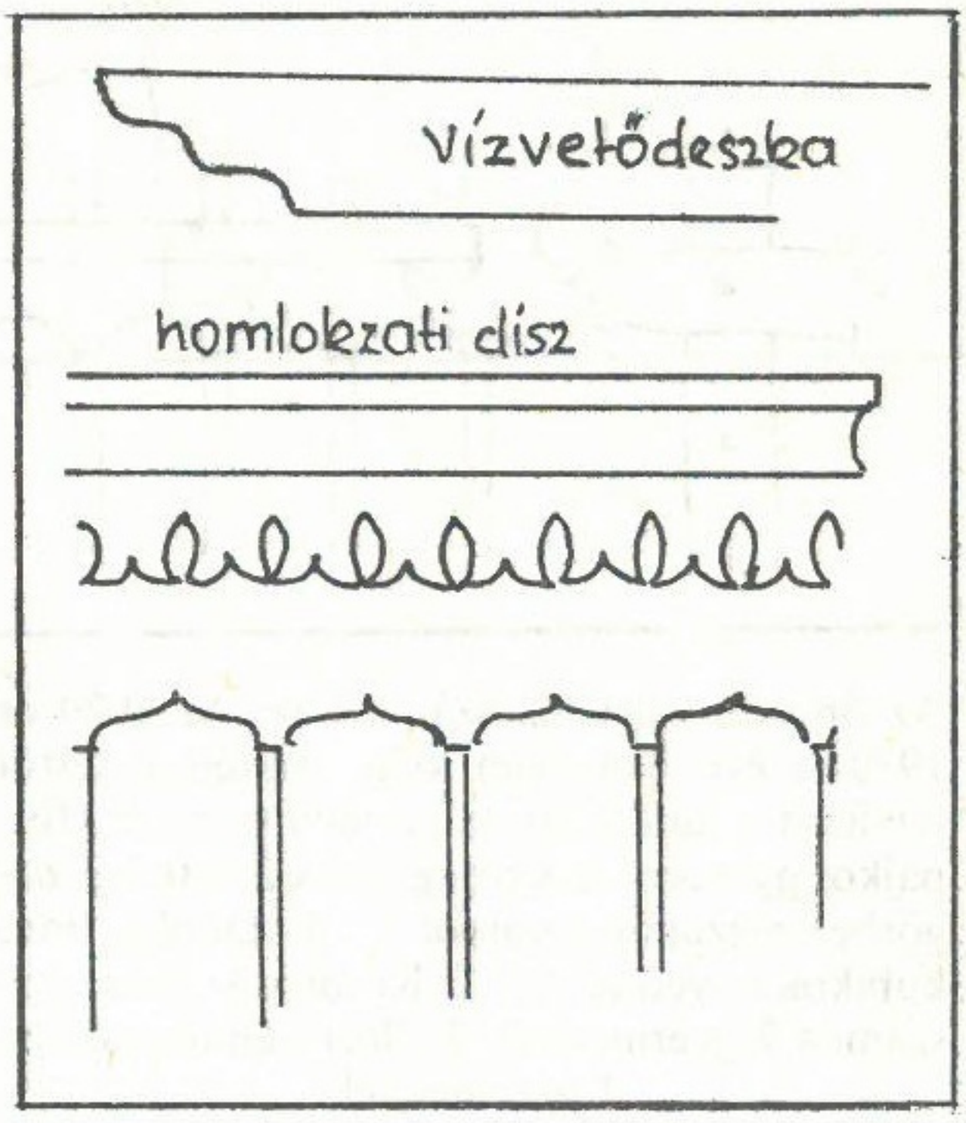

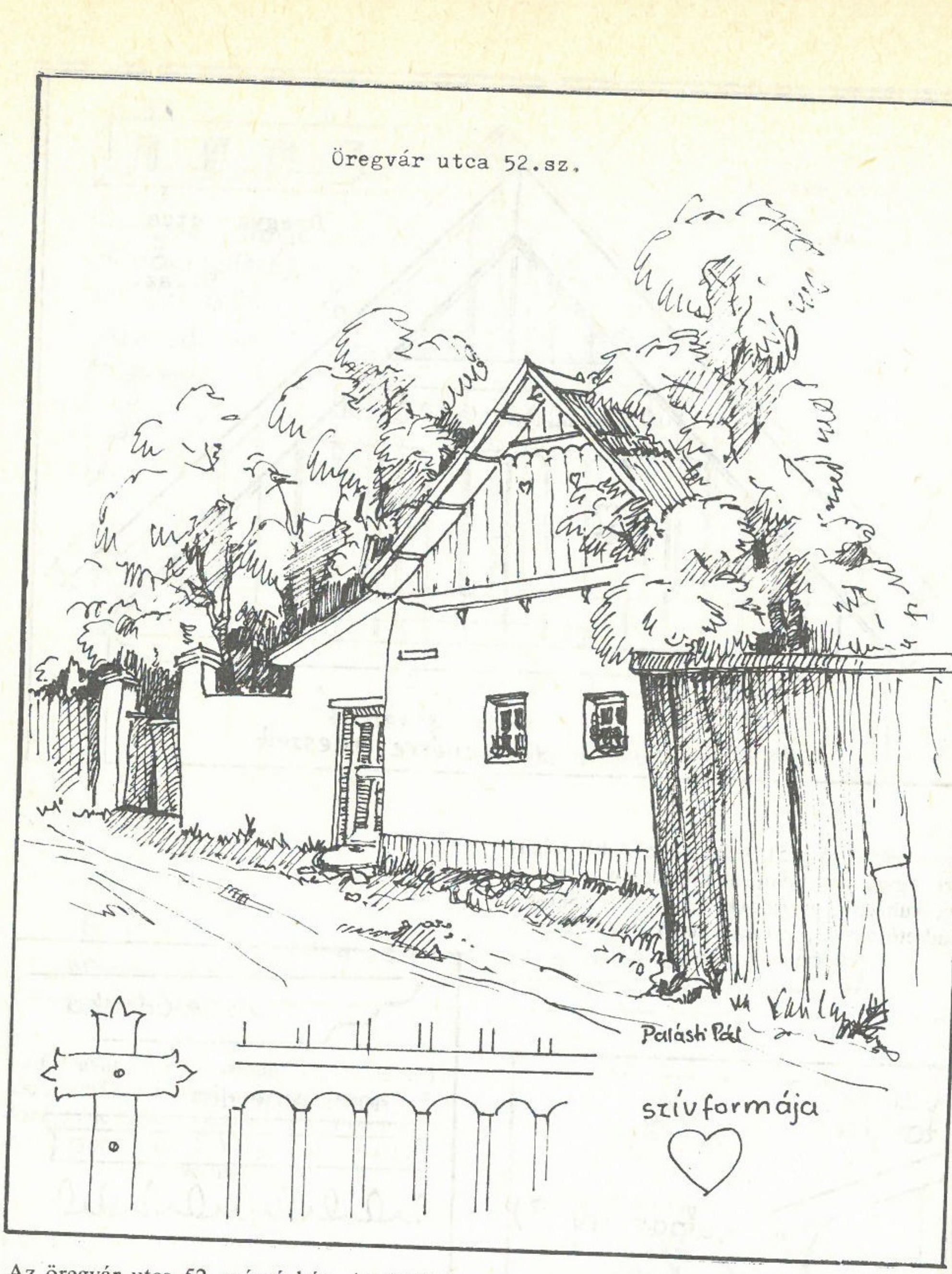

Az öregvár utca 52. számú ház. Az 1920 és 1930-as években ilyen szép, beszédes, festői látványt nyújtott szinte minden ház . . . Mint pajkos gyerekek ki s be ugráltak az utca girbe-görbe, zegzugos soraiból . . . 1. Donka Imre kubikos 1 gyermekkel. 2. Katona András napszámos 2 gyermekkel. 3. Bori Sándor tsz-tag 1 gyermekkel.

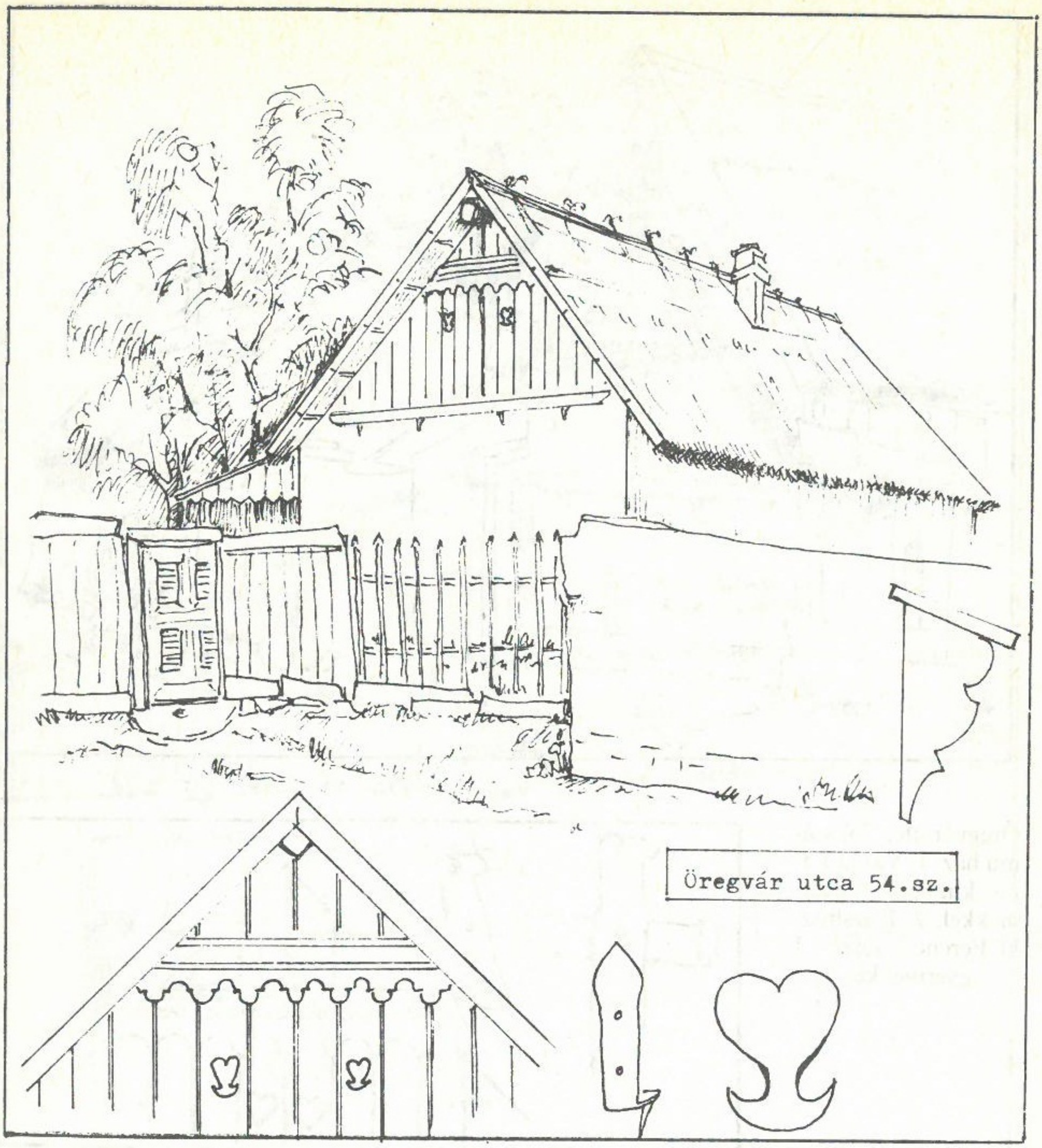

Az Öregvár utca 54. számú ház. 1. Bori Rókus földműves 7 gyermekkel. 2. Bori Rókus földműves 1 gyermekkel. 3. Bori Ferenc napszámos 4 gyermekkel.

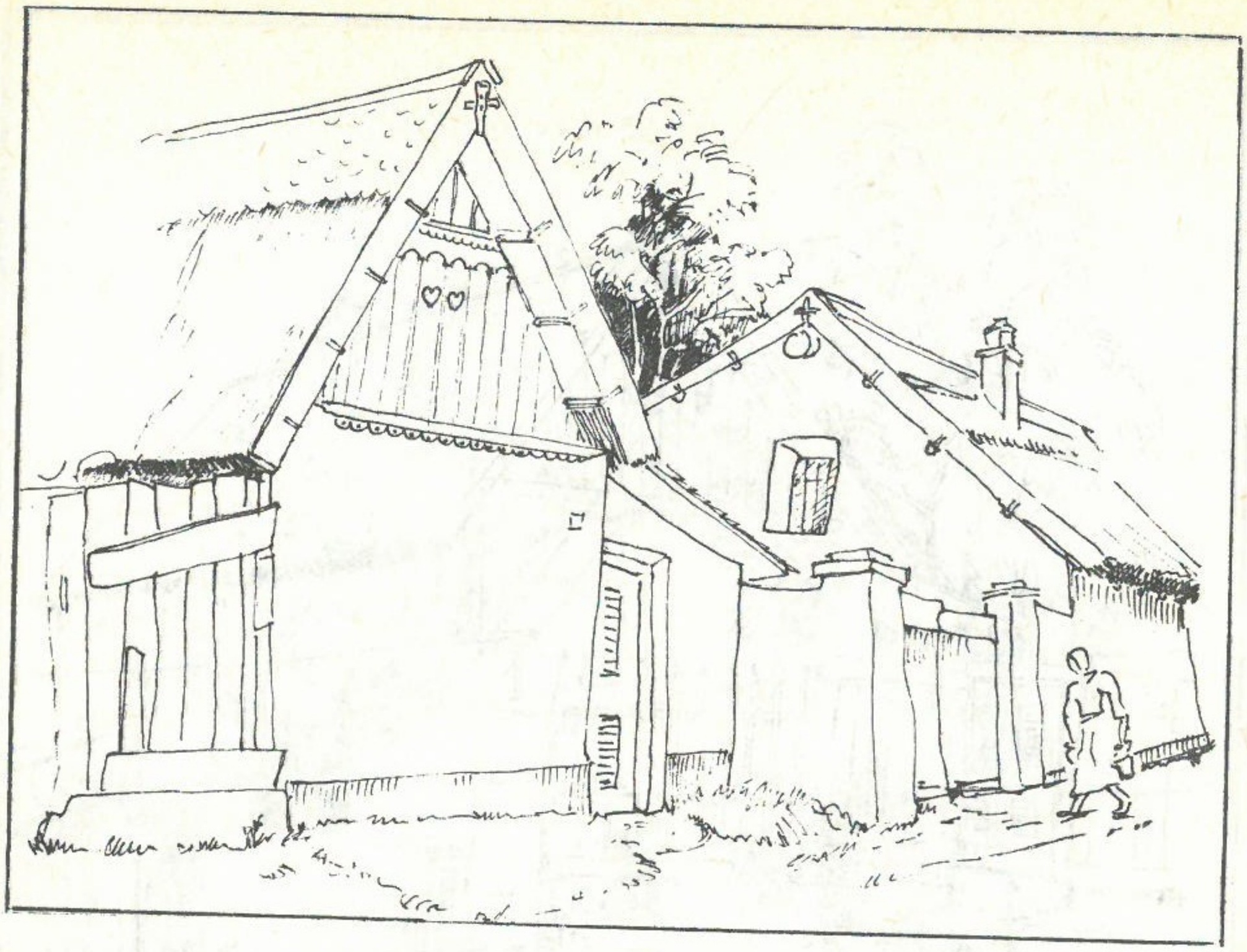

Öregvár utca 55. számú ház. 1. Varga Lajos kubikos 2 gyermekkel. 2. Ruzsinszki Ferenc kubikos 1 gyermekkel.

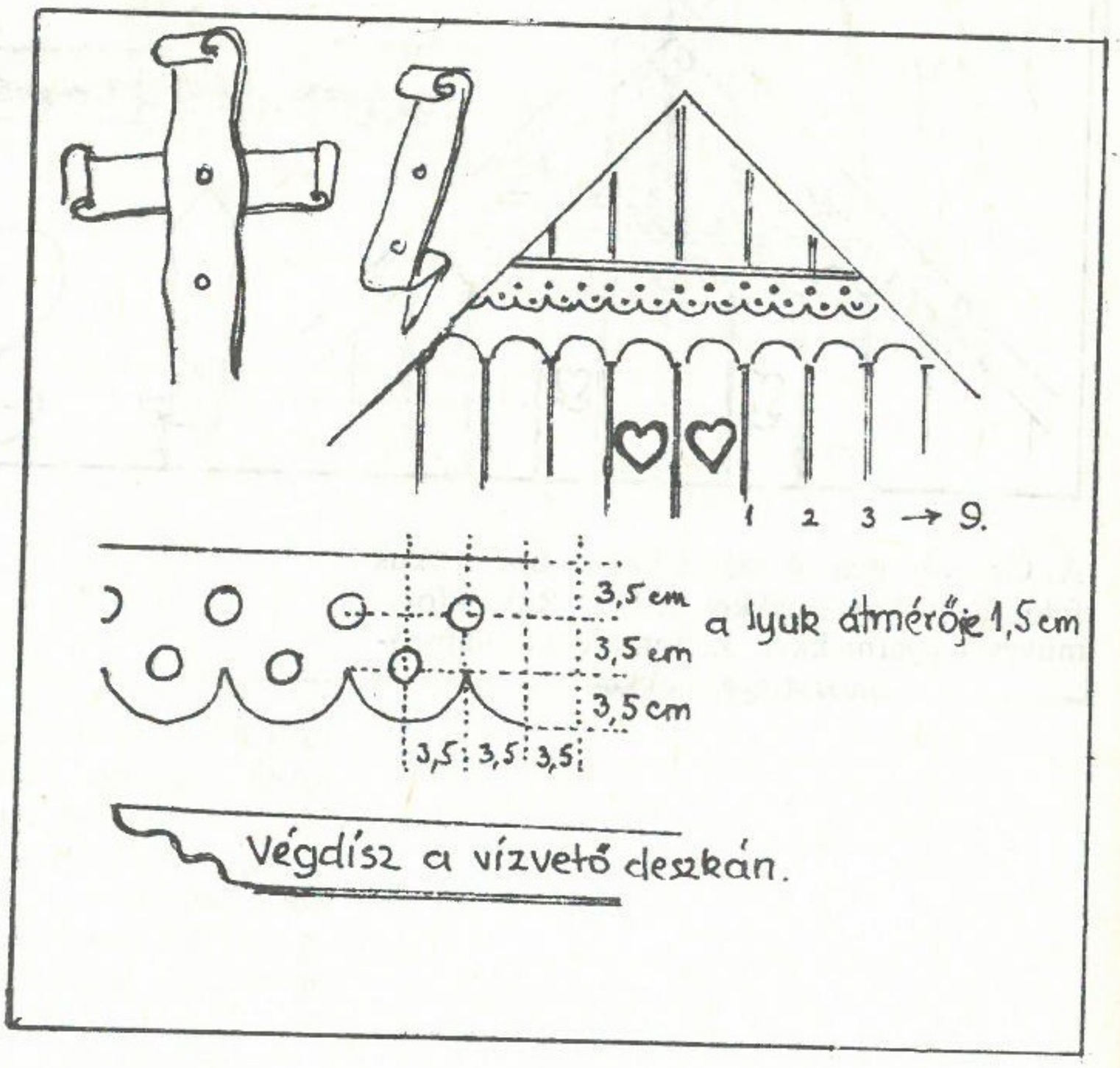

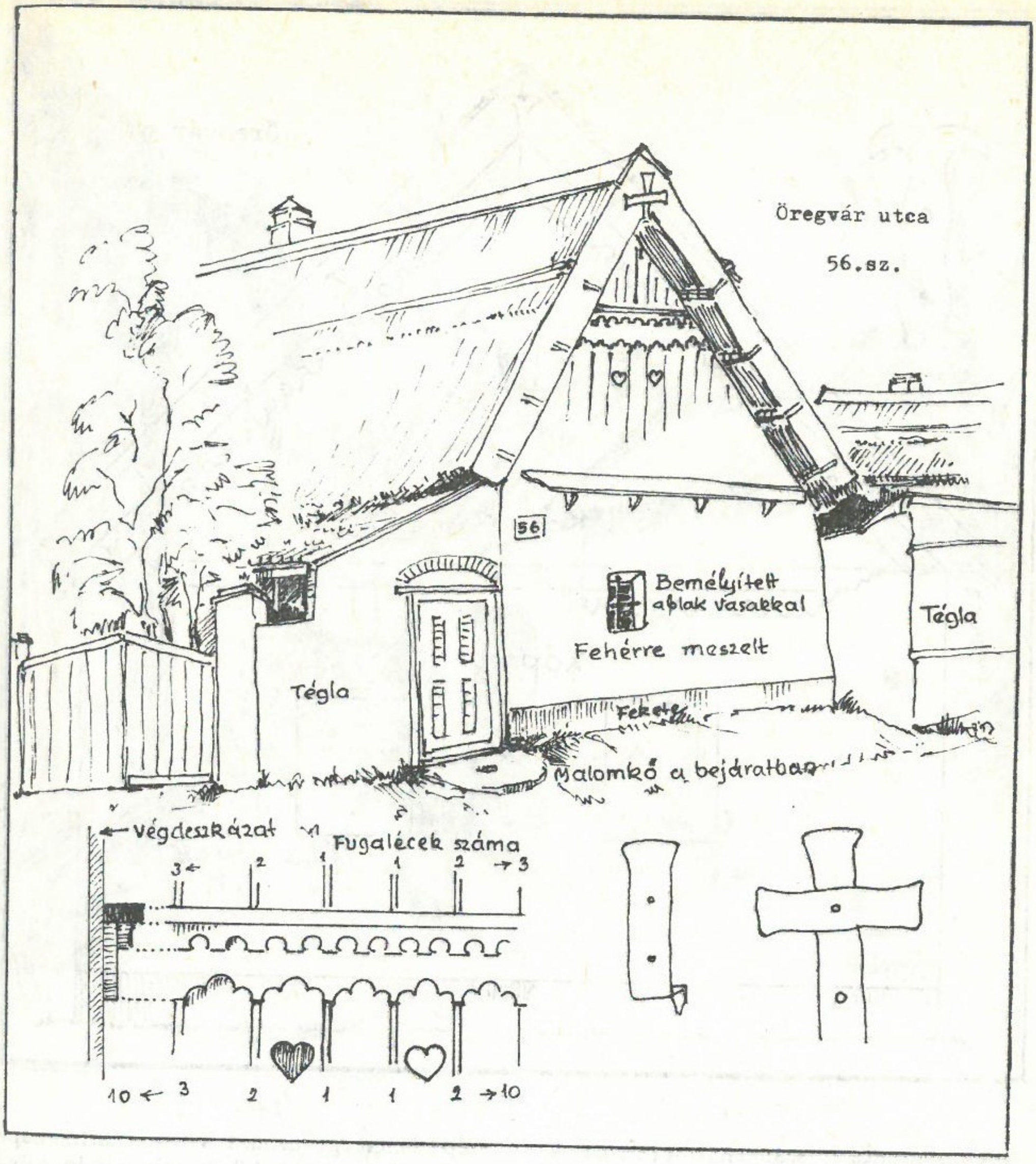

Az Öregvár utca 56. számú ház. 1. Kiss János kubikos 1 fogadott leánygyermekkel 2. Farsang Ferenc postás.

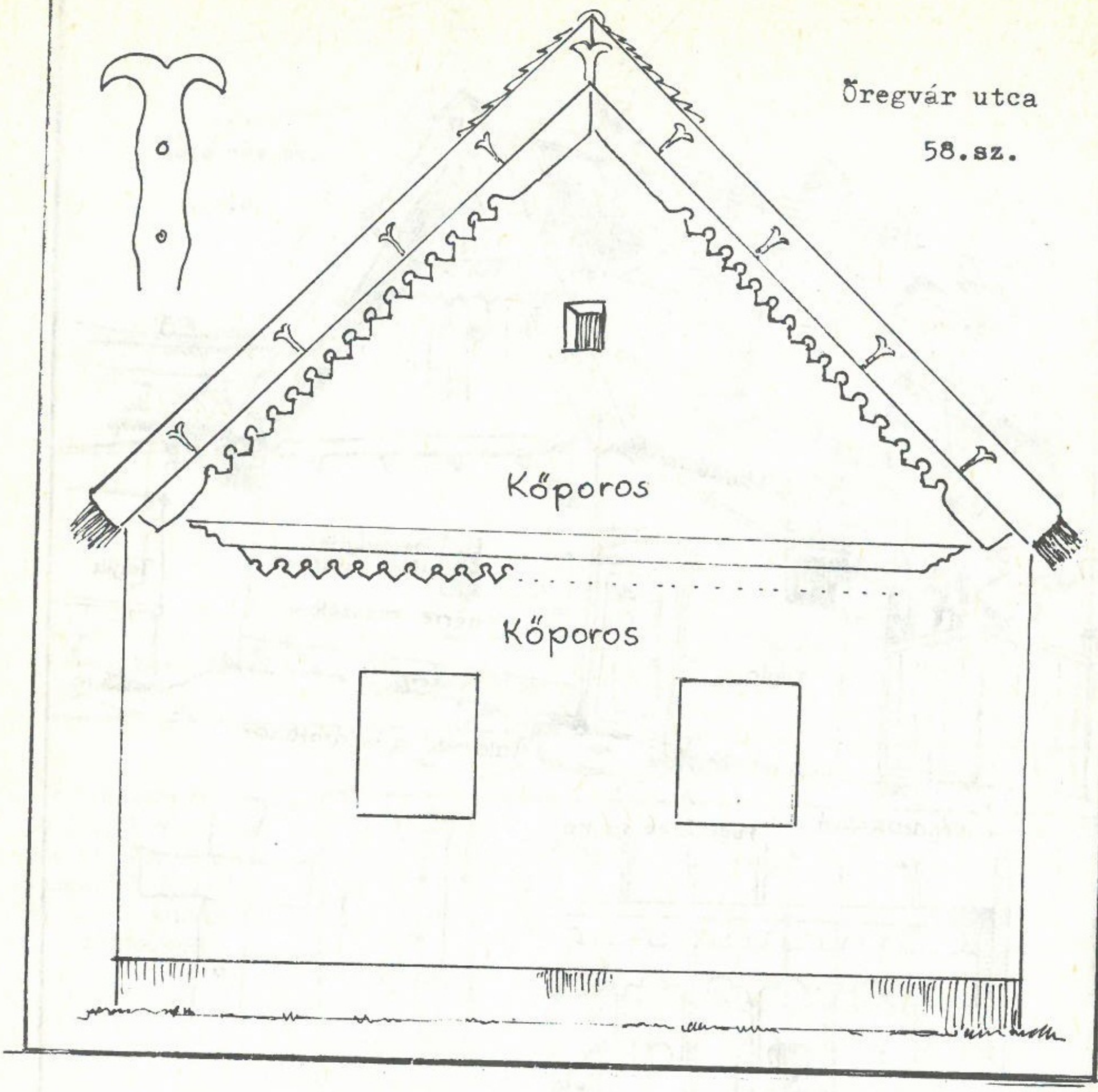

Az Öregvár utca 58. számú ház. A töredékesen megmaradt igazán gyönyörű csipkézett dísz szintén azt sugallja, hogy a ház deszkázata szép lehetett egykoron. 1. Vonyó Márton napszámos 5 gyermekkel 2. Pozsár László kubikos 1 gyermekkel.

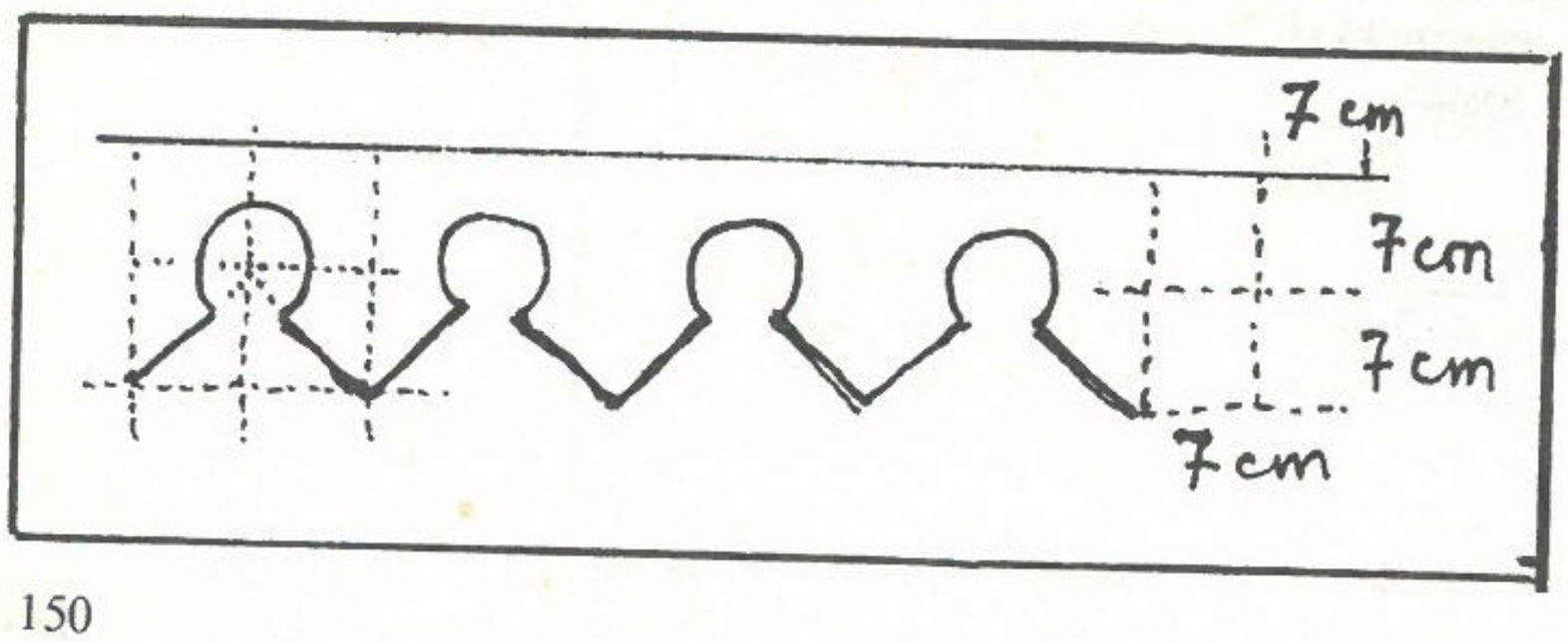

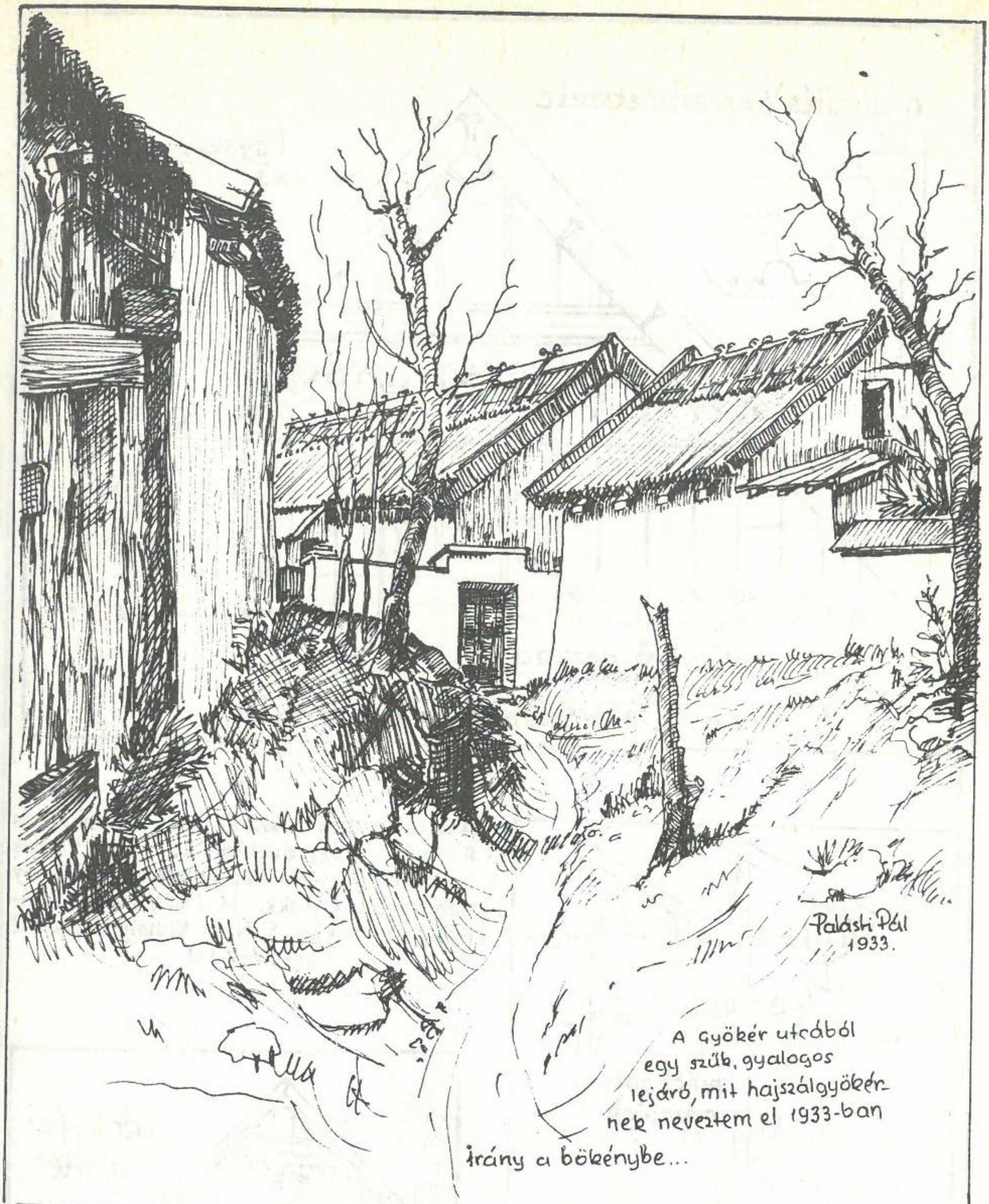

Palásti Pál
1933.

A gyökér utcából
egy szűk, gyalogos
lejáró, mit hajszálgyökér-
nek neveztem el 1933-ban
irány a bökénybe...

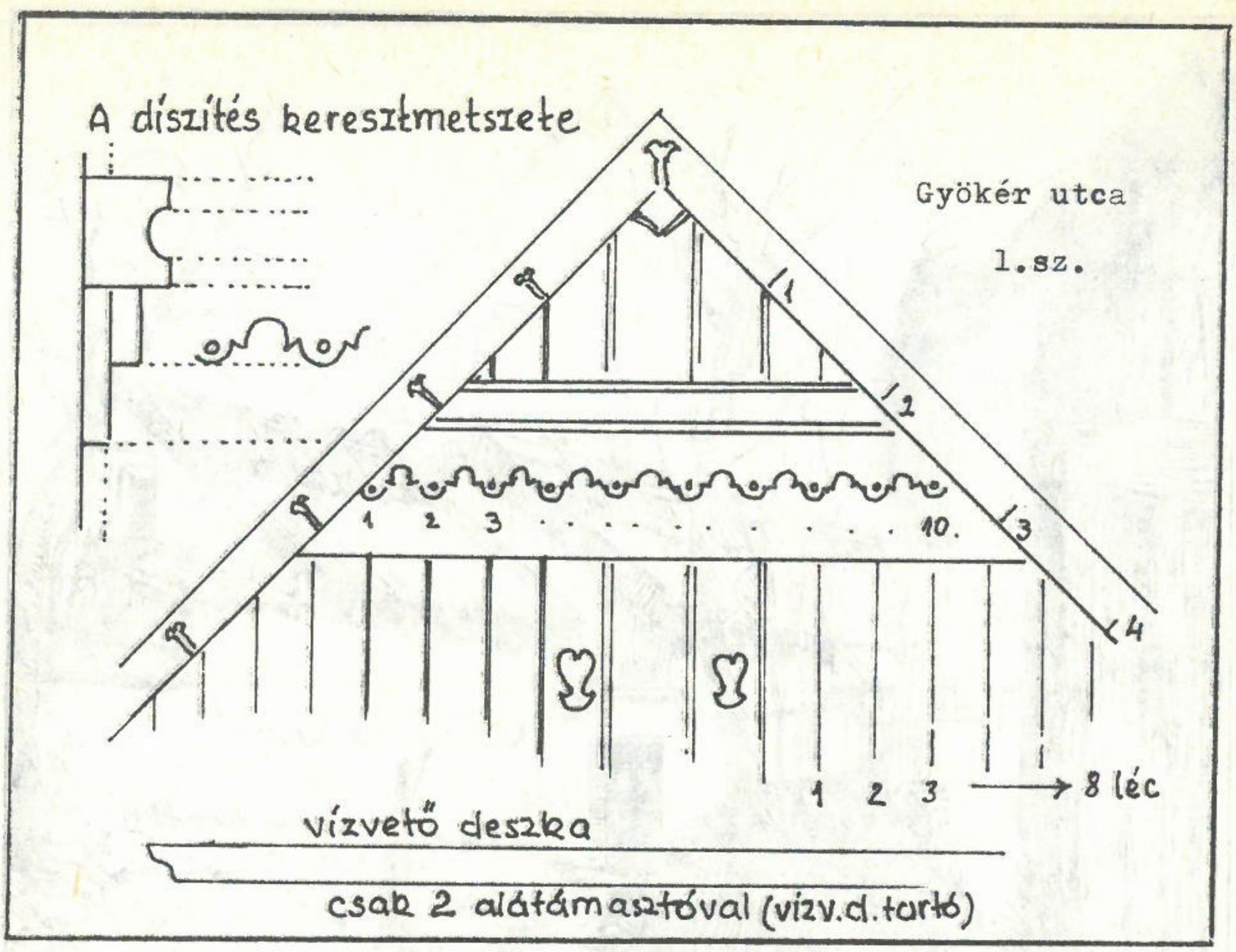

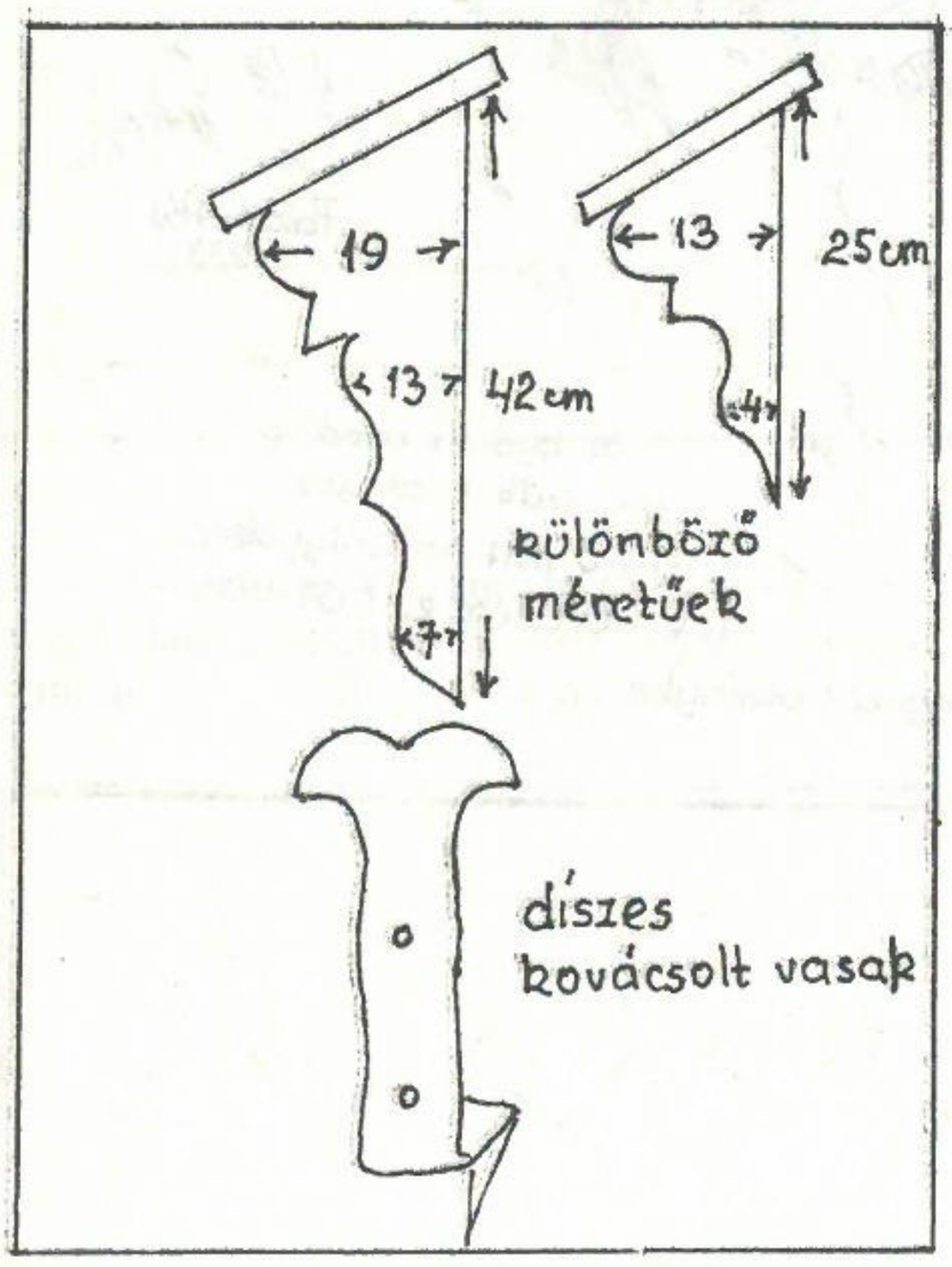

A Gyökér utca 1. számú ház. 1. Kiss János földműves 3 gyermekkel. 2. Csányi Tamás földműves 5 gyermekkel. 3 Mészáros Mihály kubikos 5 gyermekkel. 4. Deák János sárhányó 2 gyermekkel. 5. Nagy Mihály kubikos 2 gyermekkel.

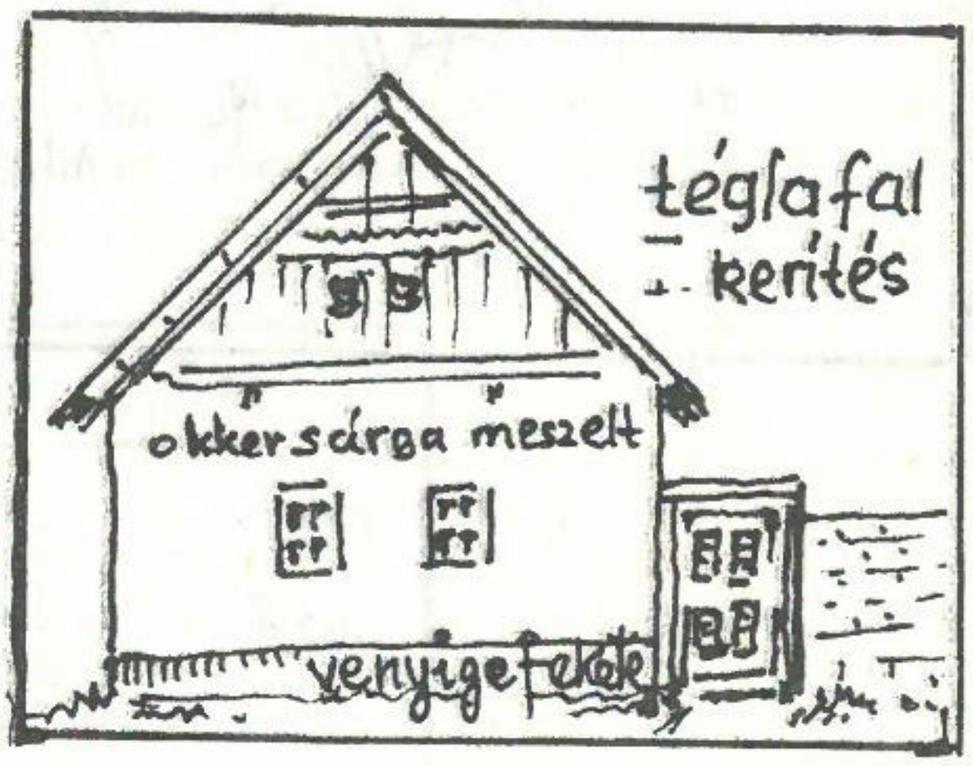

Utcai frontra épült, valamikor csárda volt.

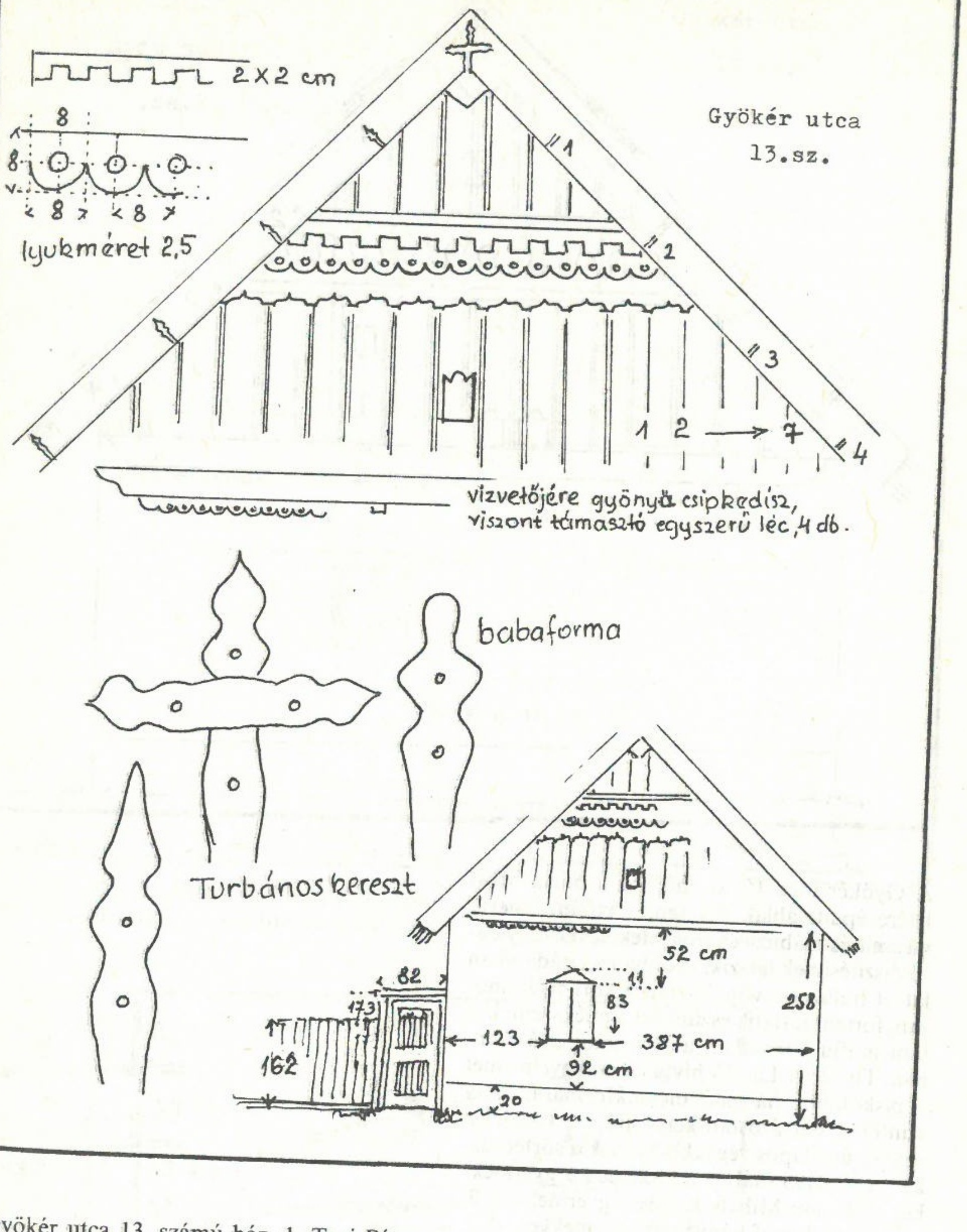

A Gyökér utca 13. számú ház. 1. Turi Péter kubikos 5 gyermekkel. 2. Turi Péter kubikos 2 gyermekkel.

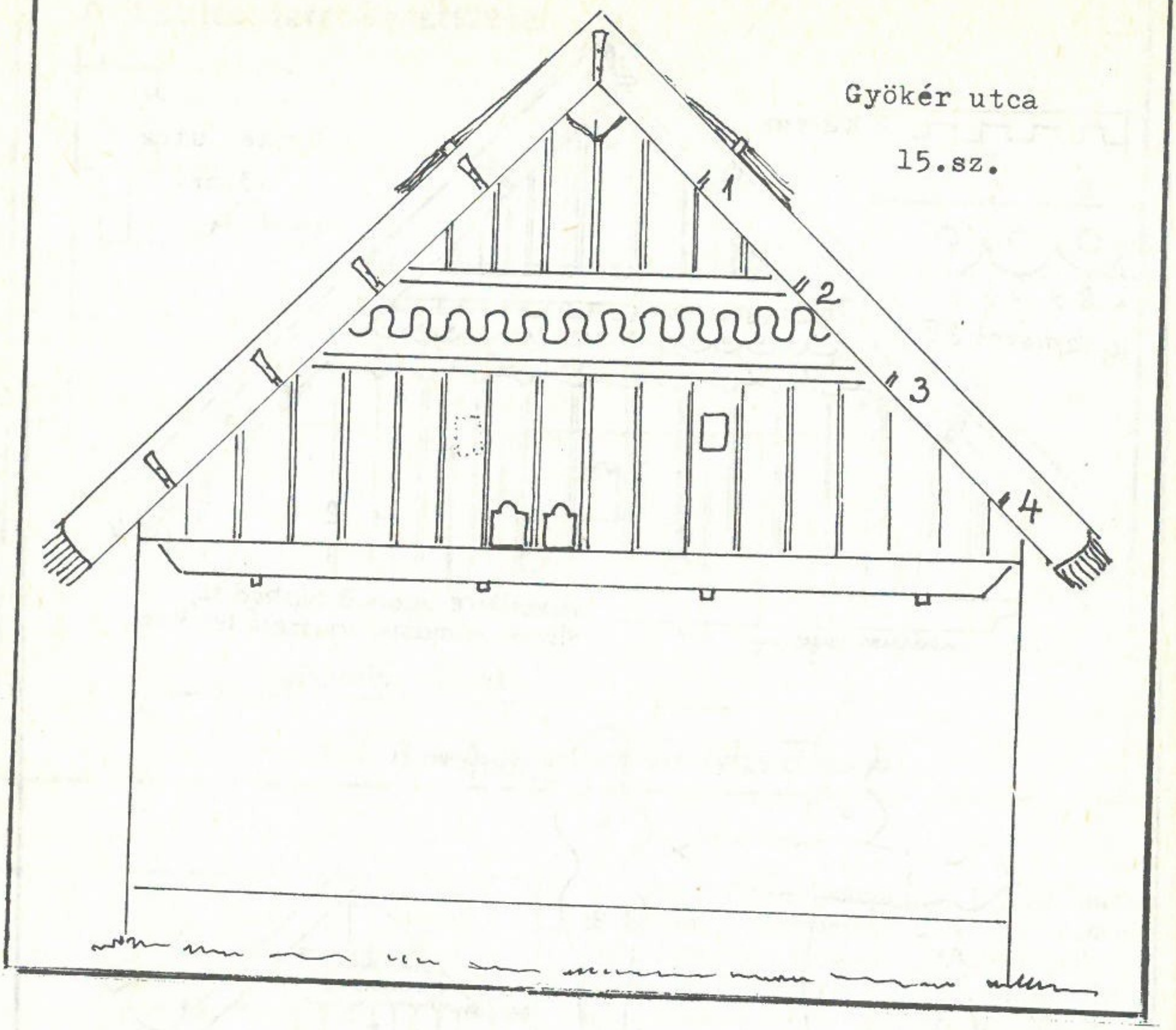

A Gyökér utca 15. számú ház a porta belső felére épült, ablak nincsen, vertfalú, fehérre meszelt és aláhúzva venyigefeketével. Egyszerű díszítésűnek látszik, azonban a cirádájában látott hullámzó vonala római kori padlómozaik formát juttatja eszünkbe. Emlékszem, láttam is ifjú koromban a csongrádi Múzeumban. Dr. Tari László hívta föl a figyelmemet a piskótához hasonló mozaikformára, mely szintén a Belvárosból kerül elő . . . Vasalásai egyszerűen lapos végekkel tartják a sörtedeszkát. 1. Palásti Gábor napszámos 6 gyermekkel. 2. Hajdu Mihály kocsis 2 gyermekkel. 3. Imre József bányász 2 gyermekkel.

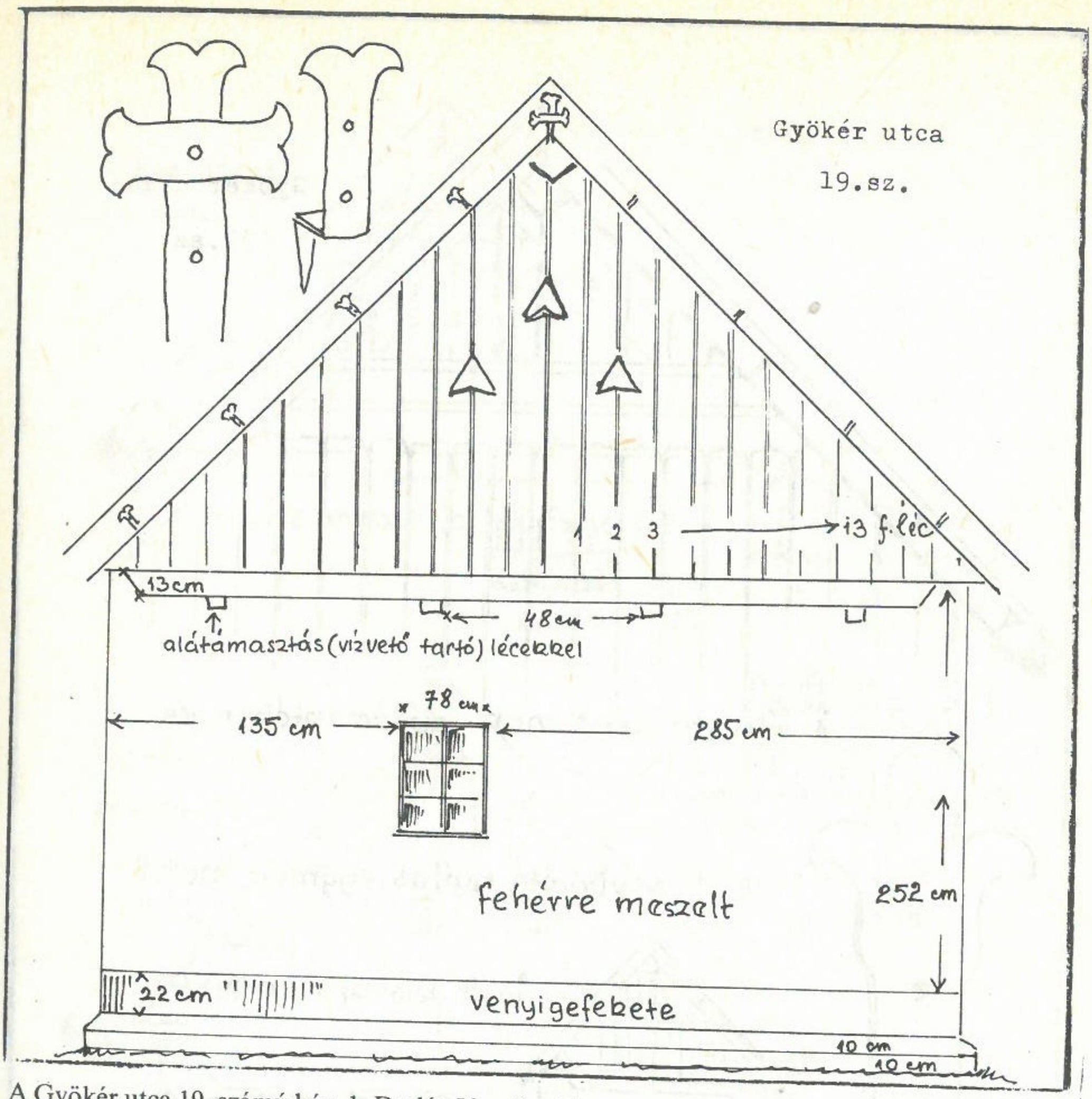

A Gyökér utca 19. számú ház. 1. Dudás József csősz 6 gyermekkel. 2. Deli József napszámos 7 gyermekkel. 3. Polgár István nyugdíjas. Nyílhegyforma kivágás ősi motívum.

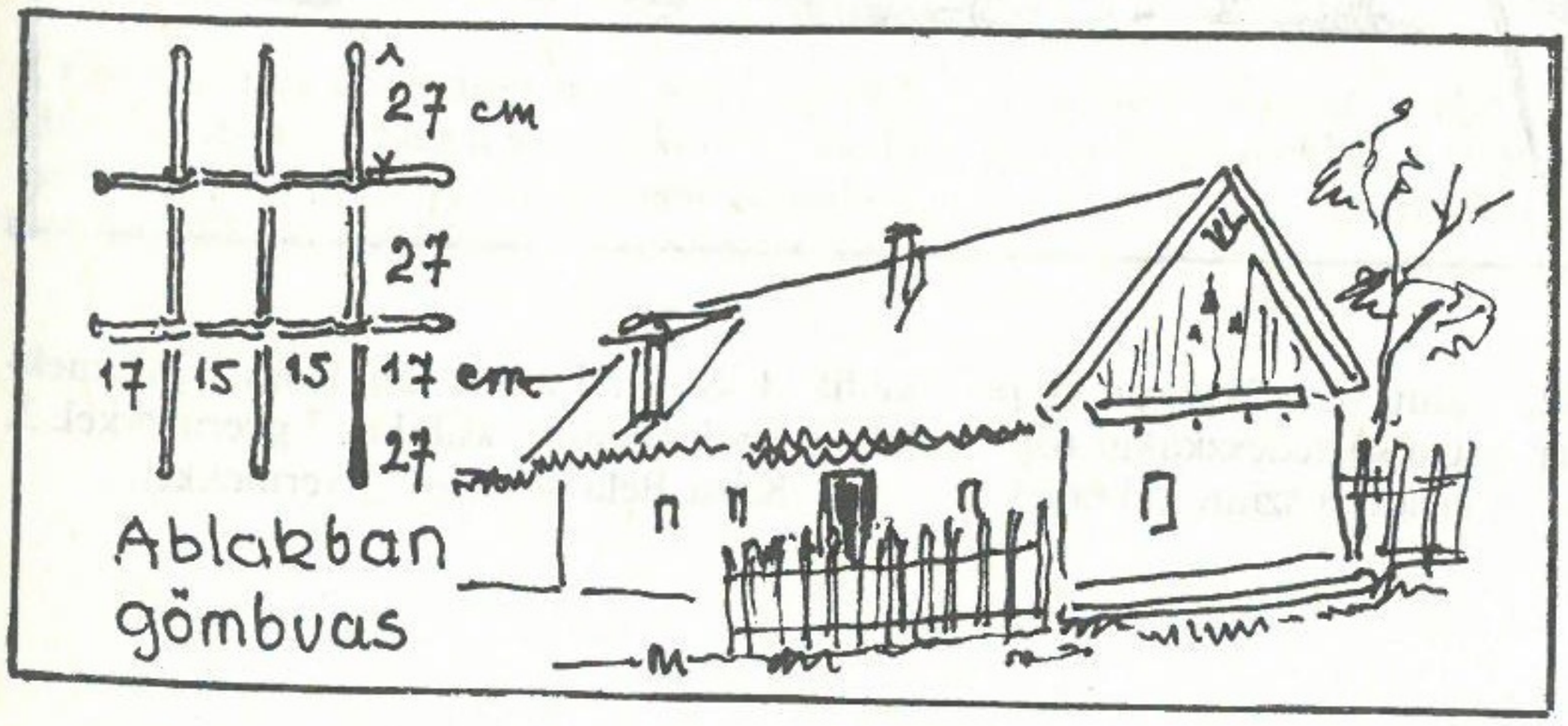

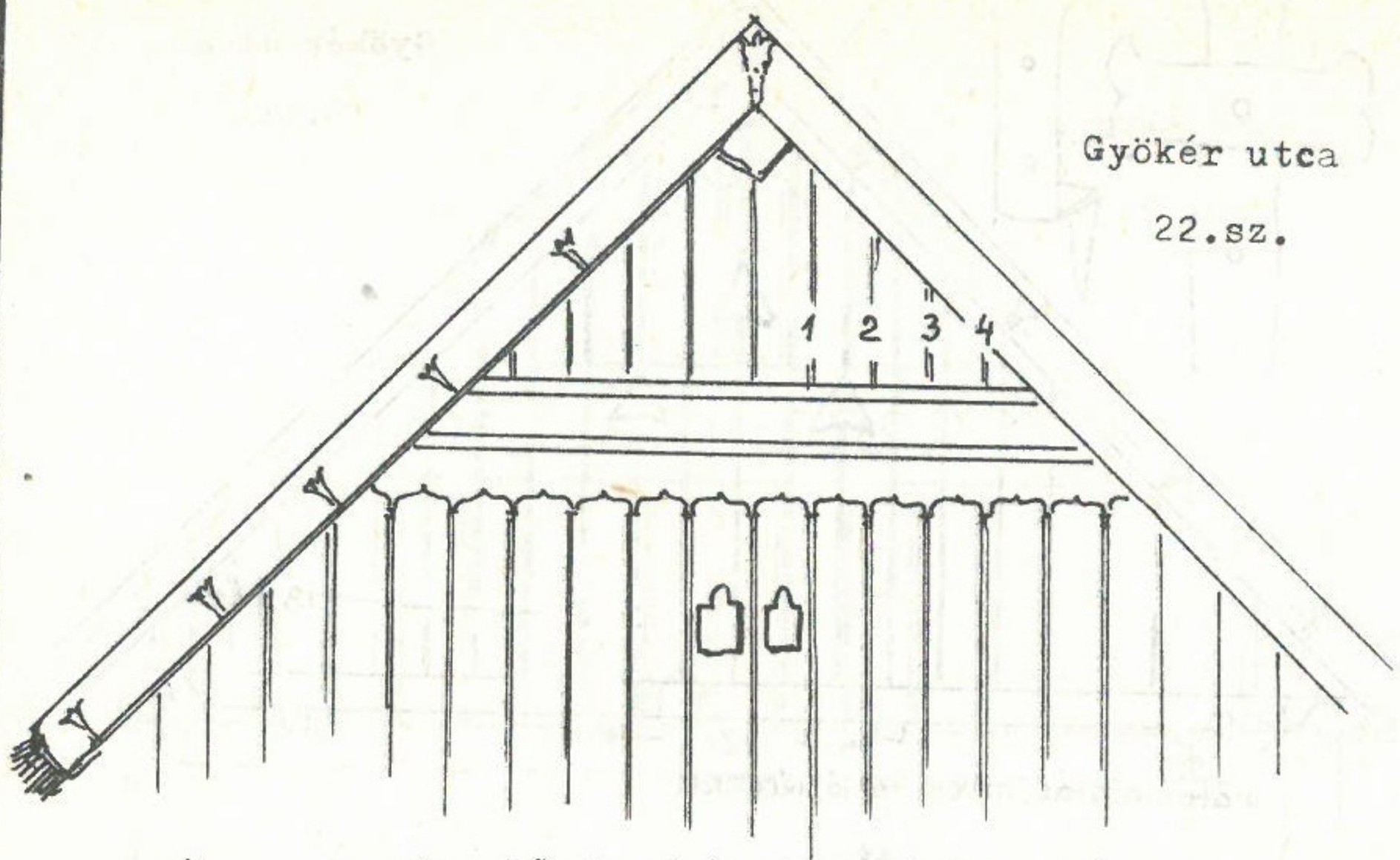

Gyökér utca

22.sz.

A vízvető deszkának alátámasztója nincs.

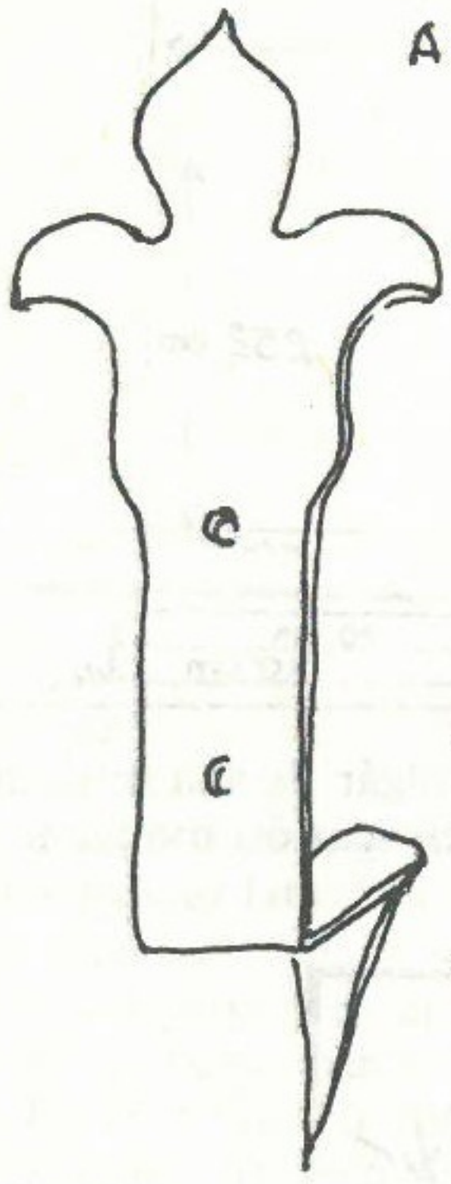

A világító nyílás egymás mellett

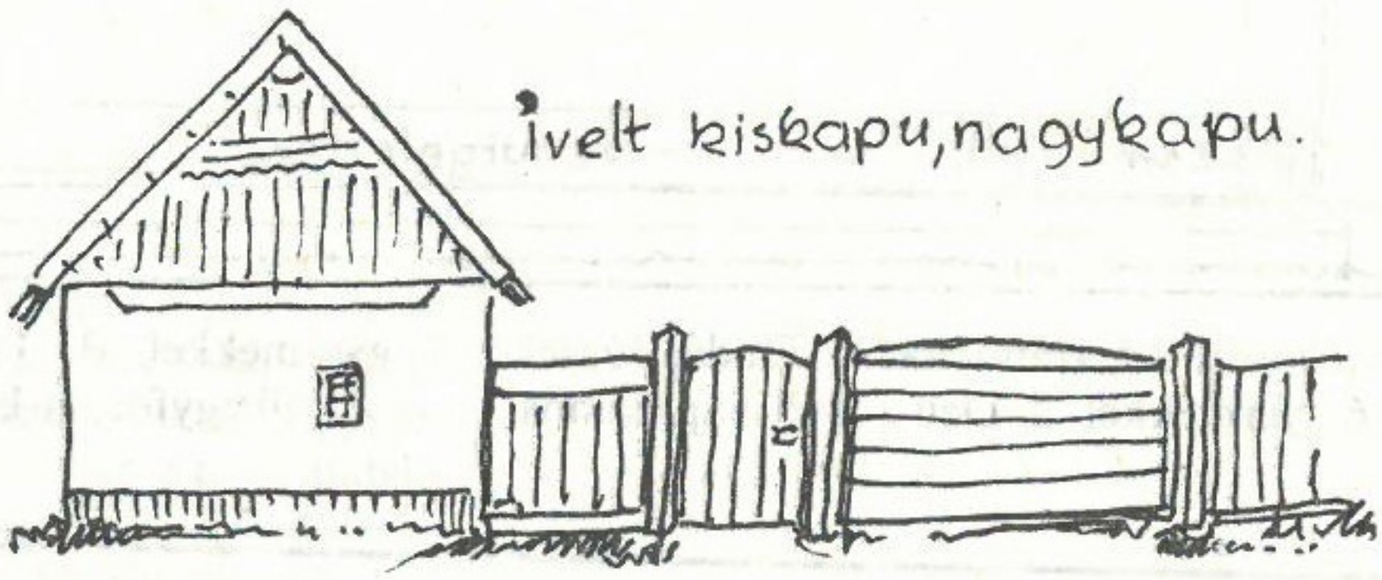

ívelt kiskapu, nagykapu.

A Gyökér utca 22. számú ház. Nagyon szép tulipánforma kiképzésű a sörtedeszkákat rögzítő kovácsolt vas. A csúcson szinte túl emelkedik. 1. Szőke Farkas mindenes 1 gyermekkel. 2. Szőke András kubikos 7 gyermekkel. 3. Kása Béla lakatos 2 gyermekkel.

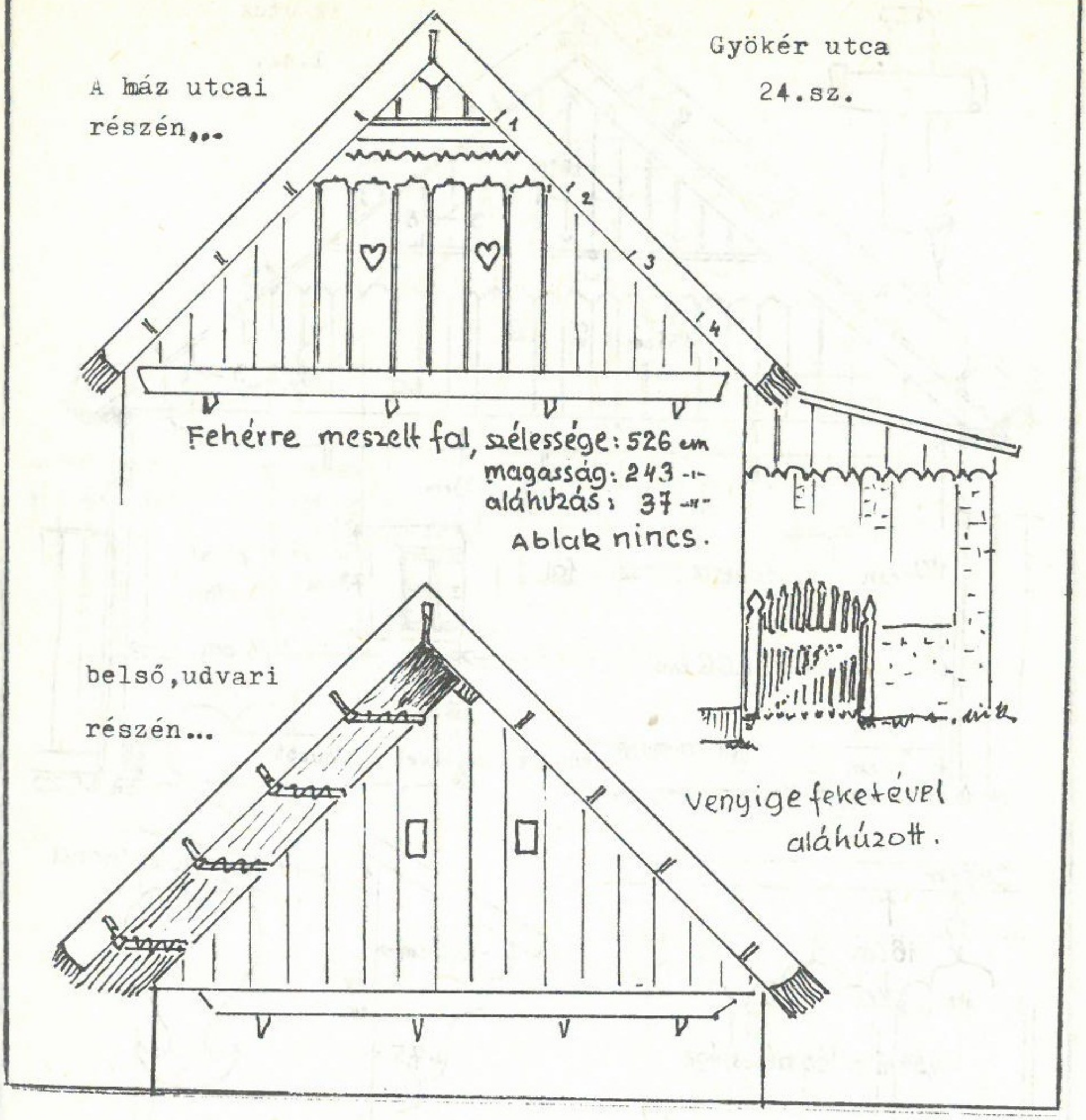

A Gyökér utca 24. számú ház. Mint legtöbb ház előtt, itt is díszeleg a virágoskert . . . Belül igen szép a régi rostély, lécei végén kopjafára emlékeztető. A gang fölötti deszkázat vonalképzése is említésre méltó. 1. Szabó János kubikos 5 gyermekkel. 2. Bodor István tsz-tag 2 gyermekkel.

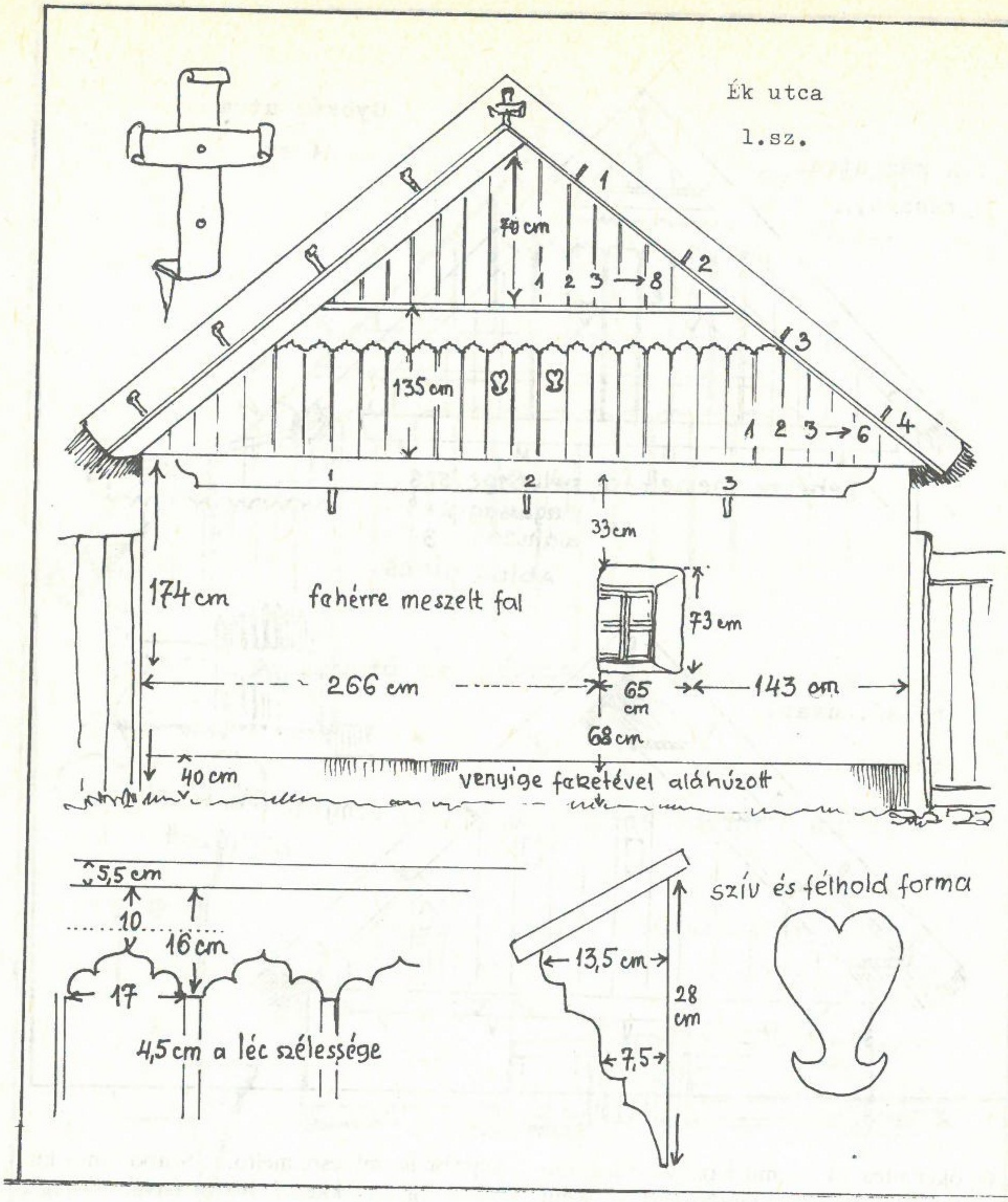

Az Ék utca 1. számú ház. Amikor rajzoltam, üres volt a ház. Nagy kár, ha itt is veszni hagyjuk elődeink kezemunkáját . . . Az egykori halászház lakója volt: 1. Donka Illés halász 2 fogadott gyermekkel.

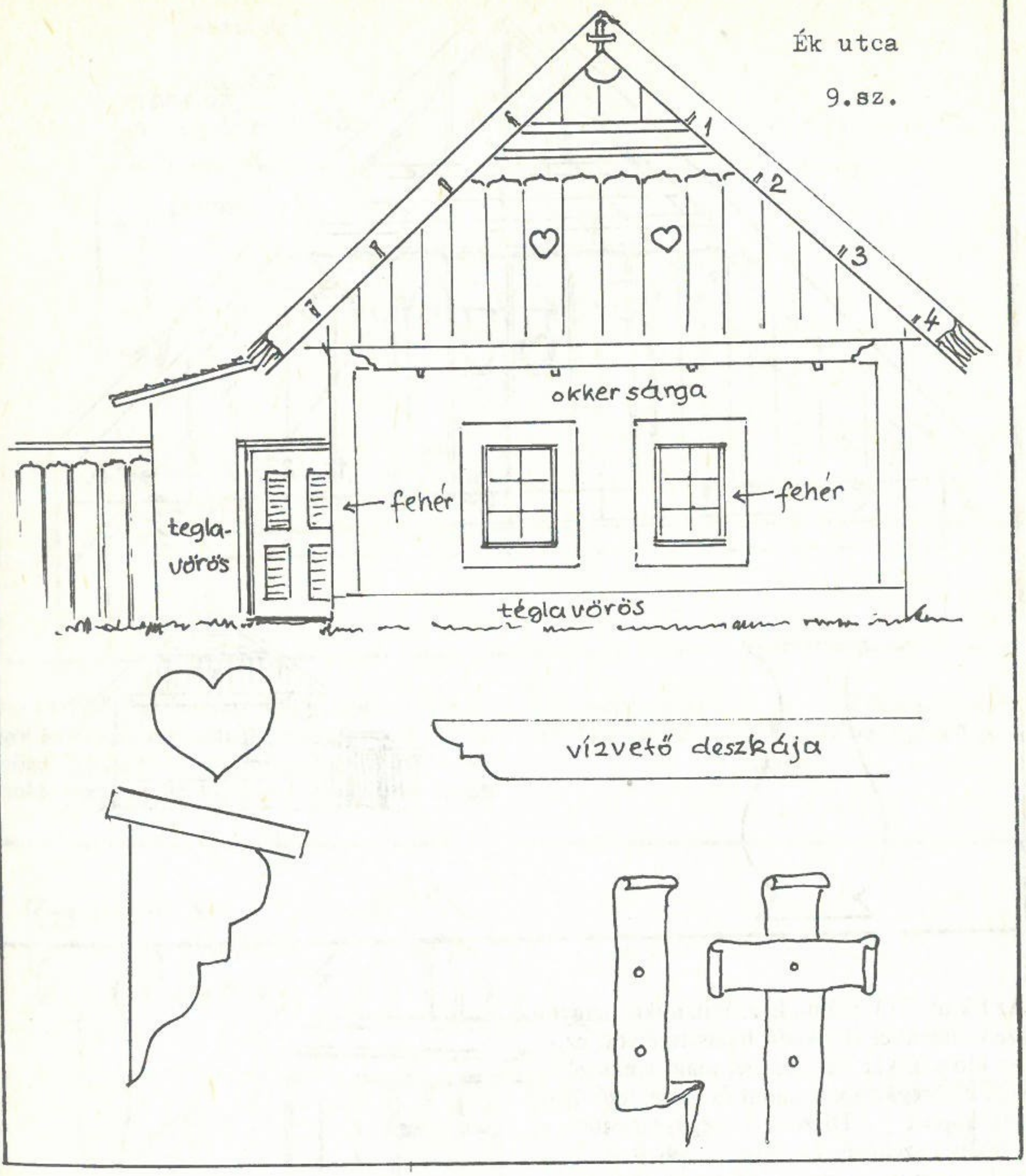

Az Ék utca 9. számú ház utcai frontra épült, látszik, hogy jócskán felújították, színekkel cicomázták, amint mondják. Egyszerű, szép, tiszta díszítése. Az ablakok fa része és a kiskapu zöld színű, olajos festésű. A kerítésen ismétlődik a díszítő motívum, kátránnyal van beitatva a védés szándékával. 1. Sinkó Sándor kubikos 2 gyermekkel. 2. Horváth József gépkocsivezető 2 gyermekkel.

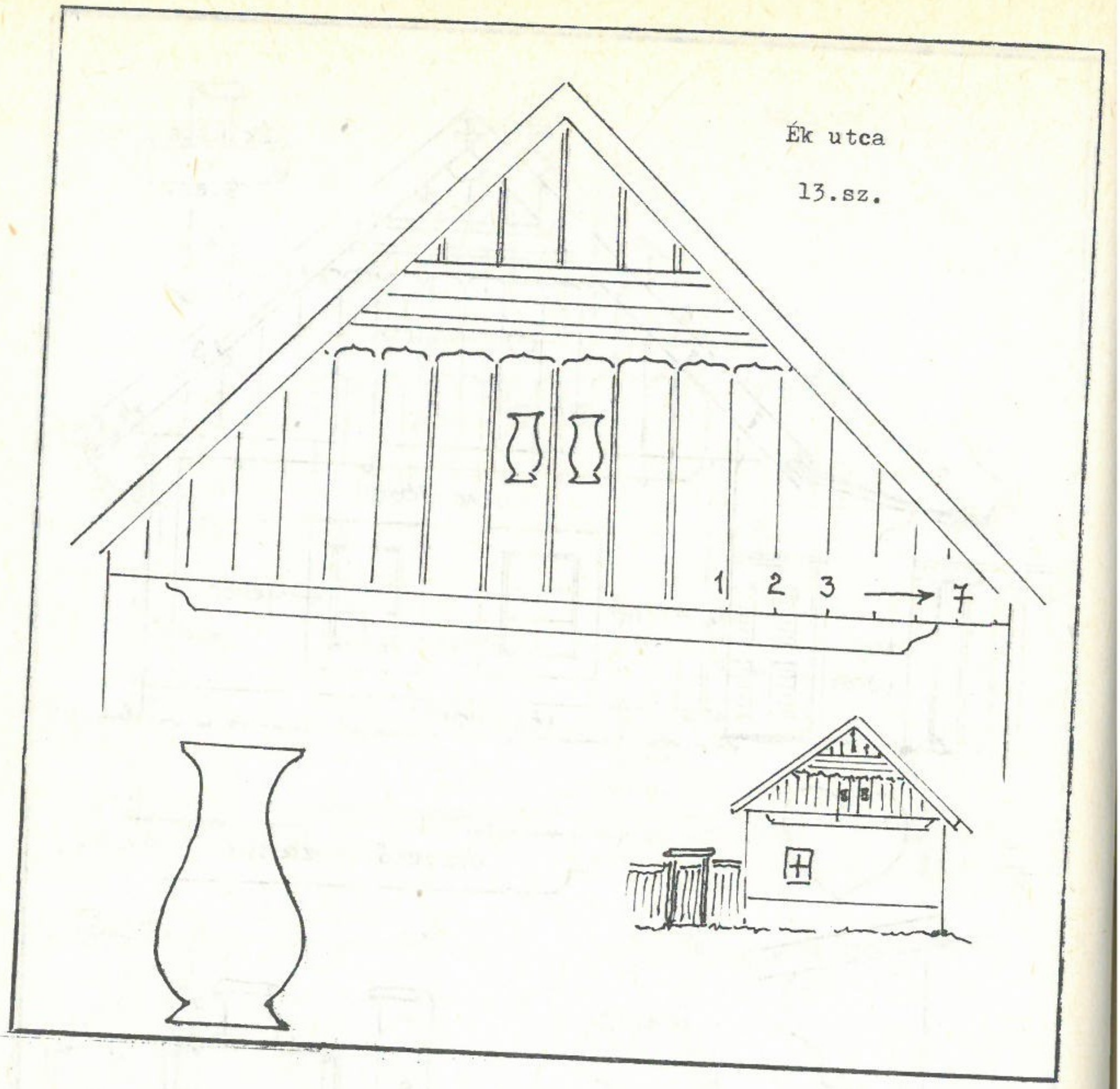

Az Ék utca 13. számú ház. Valamikor nagyon szép díszekkel ékeskedő halászház volt ez is. Az idő sok kárt tett benne, majd lehántolták róla az öreg, kopott nádat és cseréptető újruhát kapott . . . Díszeit is leegyszerűsítették, csupán a szellőzés és világítás céljait szolgáló nyílás kapott új motívumot cserépedényhez hasonlóan. Előfordult a kehelyforma kivágás is. 1. Cseh Mátyás halász 4 gyermekkel. 2. Cseh Sándor 2 gyermekkel.

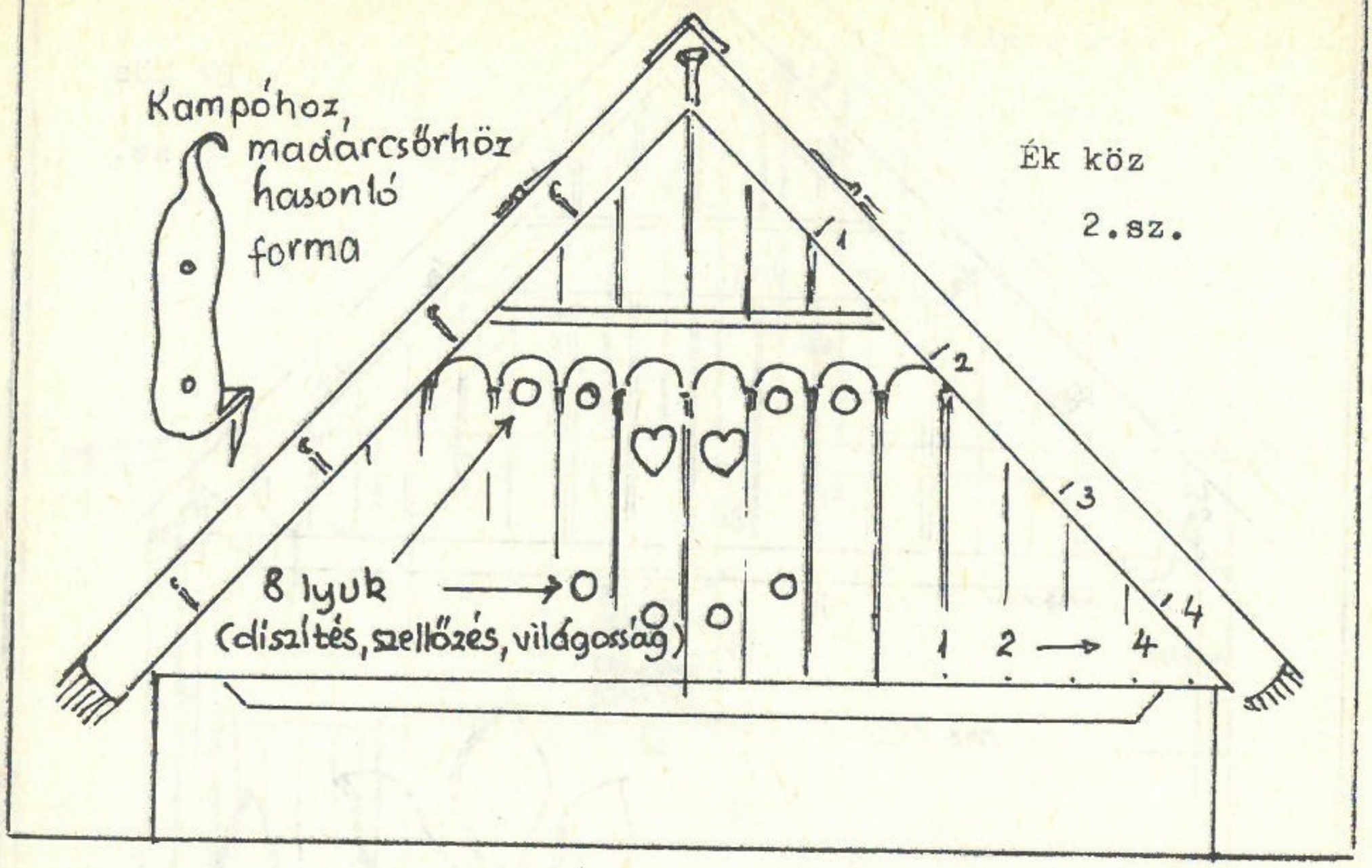

Az Ék köz 2. számú ház. Díszei költői bájosságot lehelnek, szeretetről zenélnek . . . Két szív közel egymáshoz s körülötte guringál nyolc boldogság, nyolc kicsiny karika, hogy több fény bujjon át rajta . . . 1. Kiss Rókus alamizsnás 14 gyermekkel. 2. Kiss József hajós 3 gyermekkel.

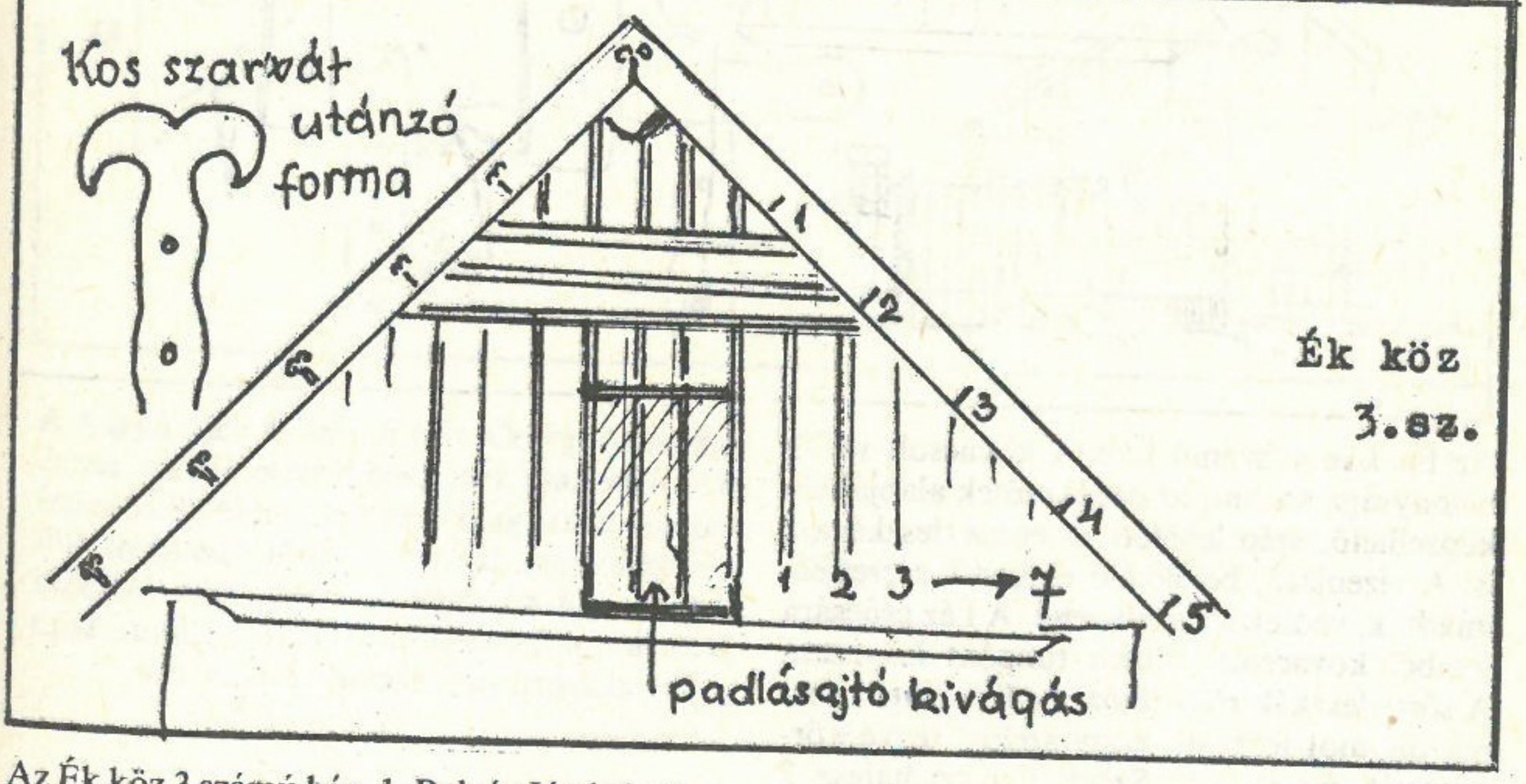

Az Ék köz 3 számú ház. 1. Polgár Jónás halász 10 gyermekkel. 2. Mészáros János halász 7 gyermekkel. 3. Mészáros Imre kubikos 2 gyermekkel.

Ék köz

8.sz.

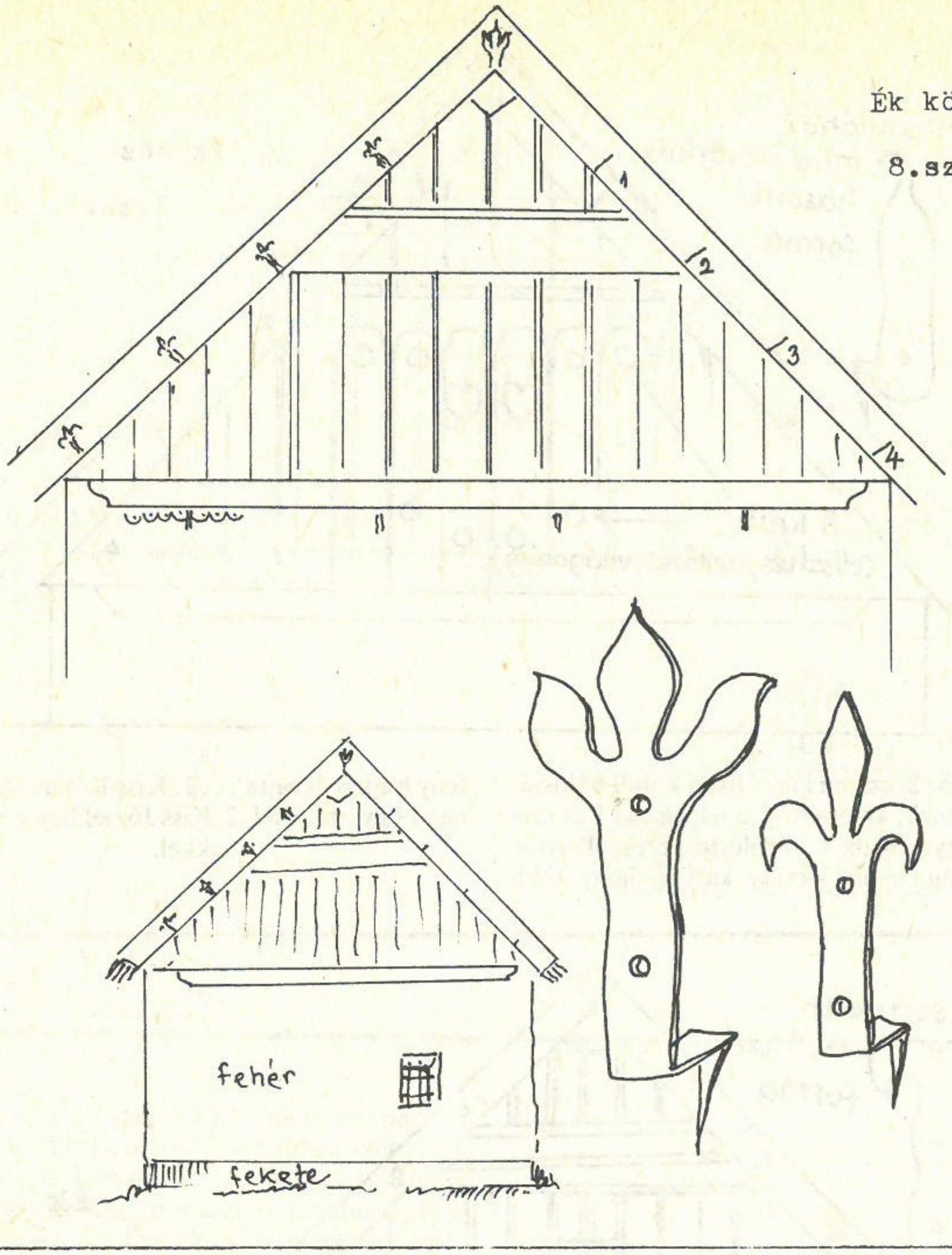

Az Ék köz 8. számú ház. A kovácsolt vasak bizonysága szerint, az emlékezések alapján elképzelhető, szép lehetett az egész deszkázata is. A vízenjáró, belőle élő emberek szerették, imádták, védték a természetet. A ház csúcsára fémből kovácsolt stilizált tulipánt helyezett. A sörtedeszkák rögzítésére pedig szintén vasból liliomot formált, hogy szebbé tegye környezetét, életét . . .1. Szörfi Ferenc halász 2 gyermekkel. 2. Kókai István kubikos 6 gyermekkel.

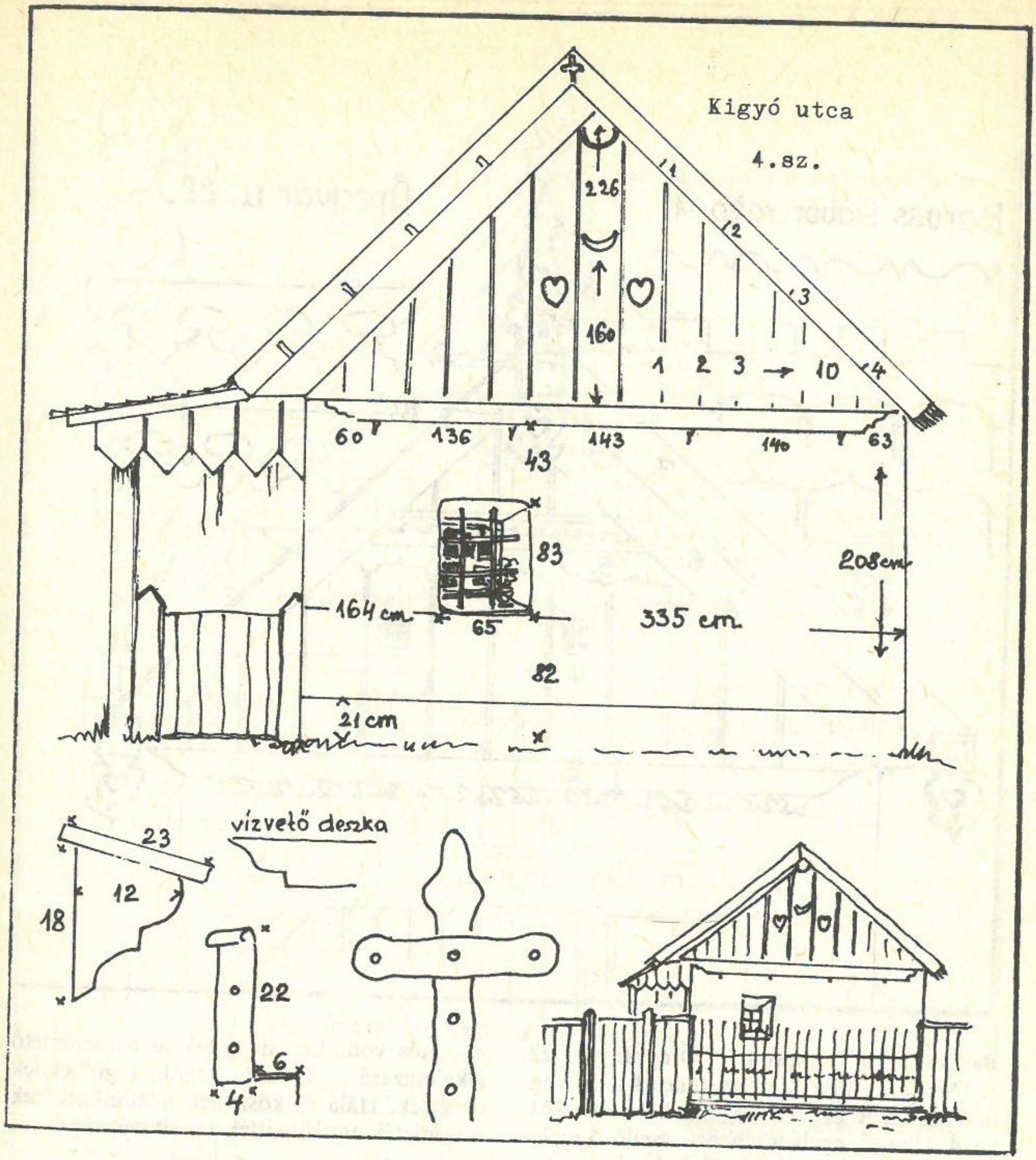

A Kígyó utca 4. számú ház. Ősrégi halászház díszei is a szeretetről beszélnek csak hallani és érteni kell őket. A két szép magyar szívforma, fölé emelkedik a török félhold, majd a kereszt befejező része turbánt vagy ég felé mutató ujjat imitál . . . 1. Dudás József földműves. 2. Cseh András halász 6 gyermekkel.

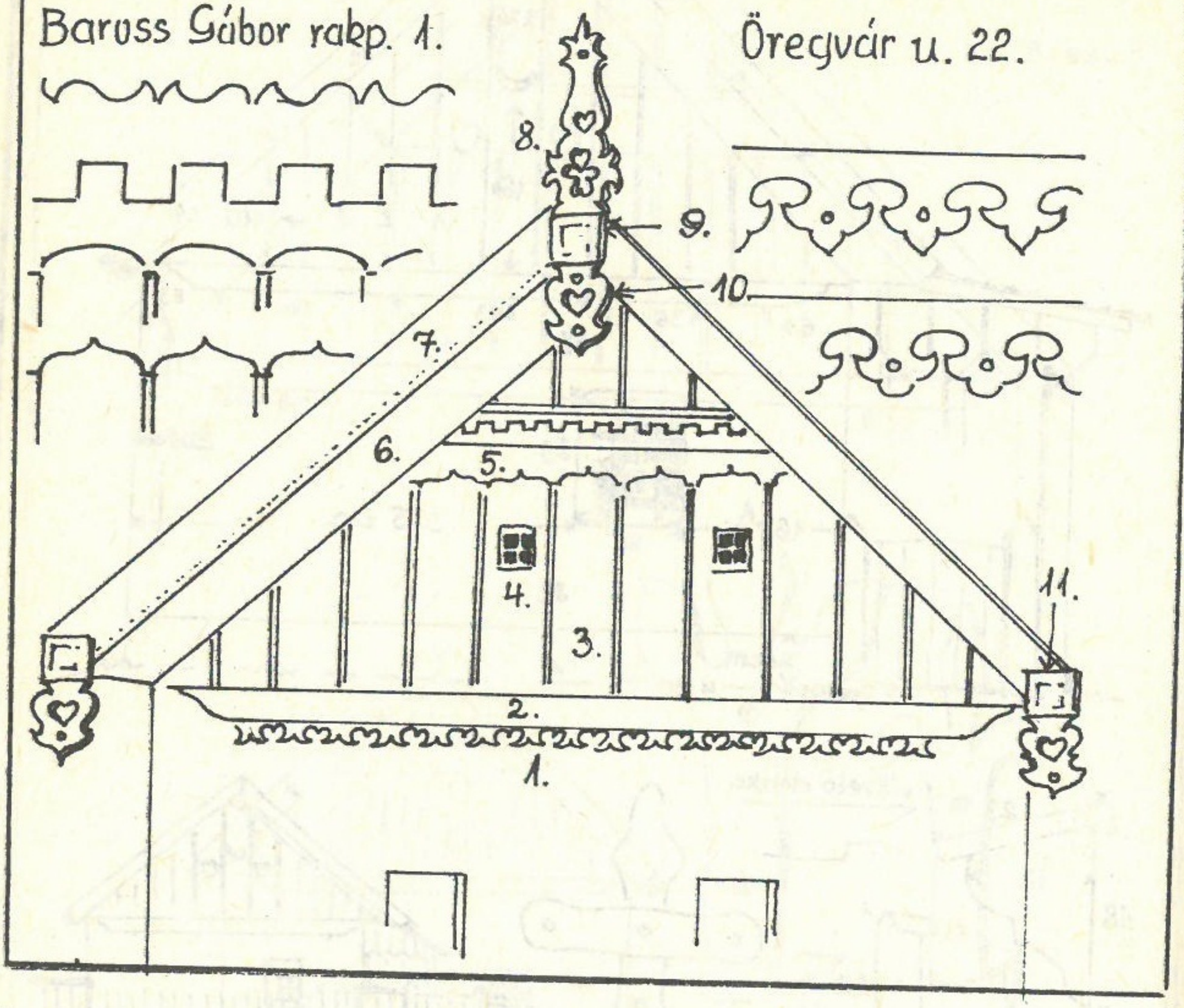

Baross Gábor rakpart 1. — Öregvár utca 22. 1. Csipkézet, dísz. 2. Vízvetődeszka. 3. Végdeszka, végdeszkázat. Fugalécekkel összekötve. 4. Díszítő, egyben világító, szellőző nyílások. 5. Díszítés, ciráda. 6. Verébdeszka, szélessége kb. 50—60 cm. 7. Prémdeszka, záródeszka. 8. Gombszárny, jobbra balra rátapadt egy bagolyszerű sváfolás (kivágás). 9. Gombszárny-tartó. 10. Gombszárny-tartó vég. 11. Csüngő, dísz, szarufára rögzítve. Az 1800-as évek végefelé, valamint az 1900-as elején kezdték a cserepet a szegőnád tetejére védőként alkalmazni. A száz éveket is kibiró falakra csak ritkán kellett teljesen új nádalást tenni. Rendszerint felújították. Rengeteg nádas ölelte körül e várost. A külvárosban is legtöbb ház nádtetős volt. Lassan tértek át a cseréptető alkalmazására. Ezeket „repülősvégű"-eknek nevezték. Hála és köszönet, a munkáskezek megőrizték, továbbvitték a múlt szépségeit . . .

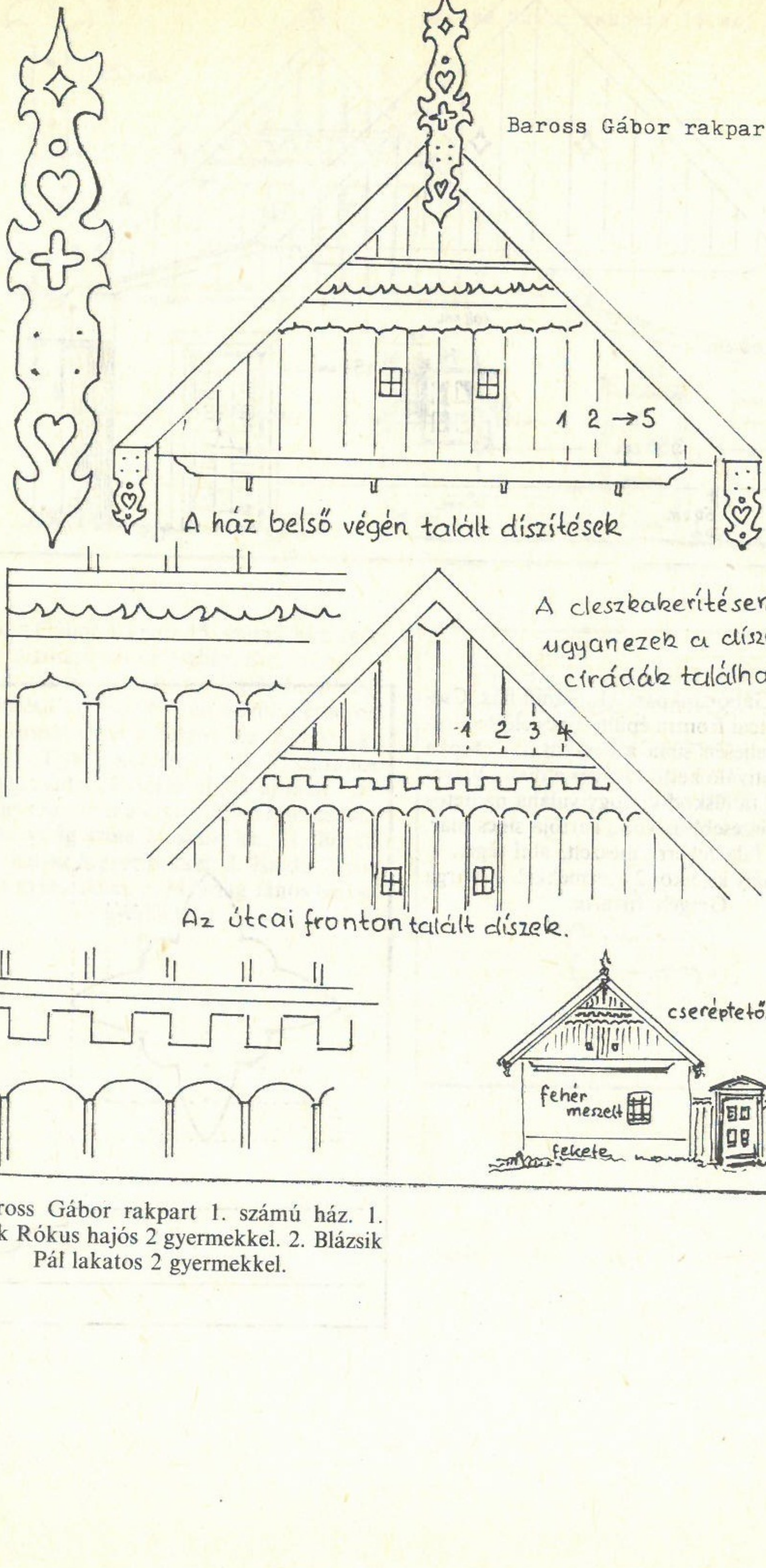

A Baross Gábor rakpart 1. számú ház. 1. Blázsik Rókus hajós 2 gyermekkel. 2. Blázsik Pál lakatos 2 gyermekkel.

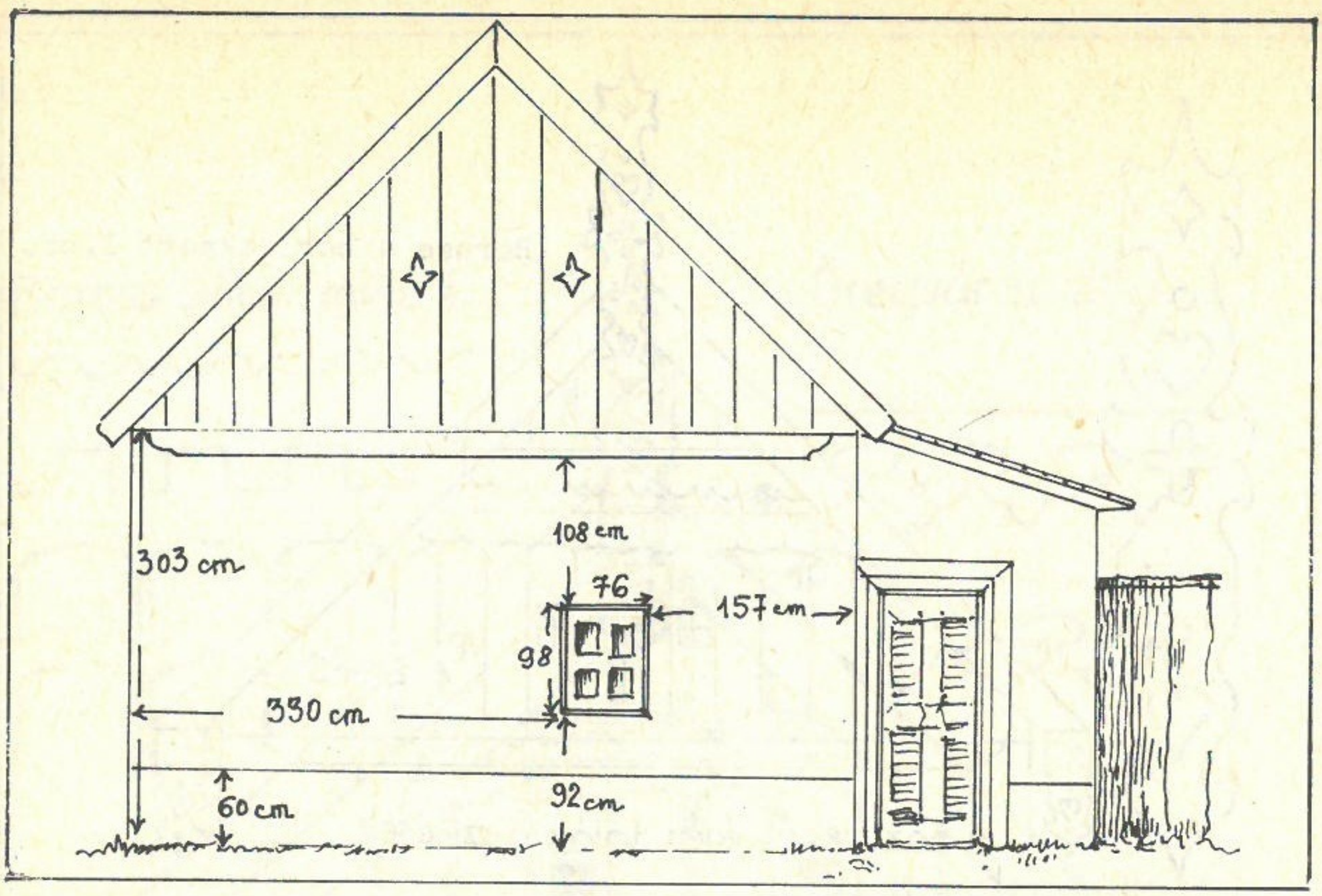

A Baross Gábor rakpart 11. számú ház. Cseréptetős, utcai frontra épült, nincs előtte virágoskert. Teljesen sima a deszkázata, csupán virágot motiváló kettő kivágás a dísze. Vízvetődeszkája tanúskodik, hogy valaha nádtetős korában díszesebb is volt. Tartója sincs már. Az épület fala fehérre meszelt, alul tégla. 1. Szabó Mihály kubikos 2 gyermekkel. 2. Varga Gergely fuvaros.

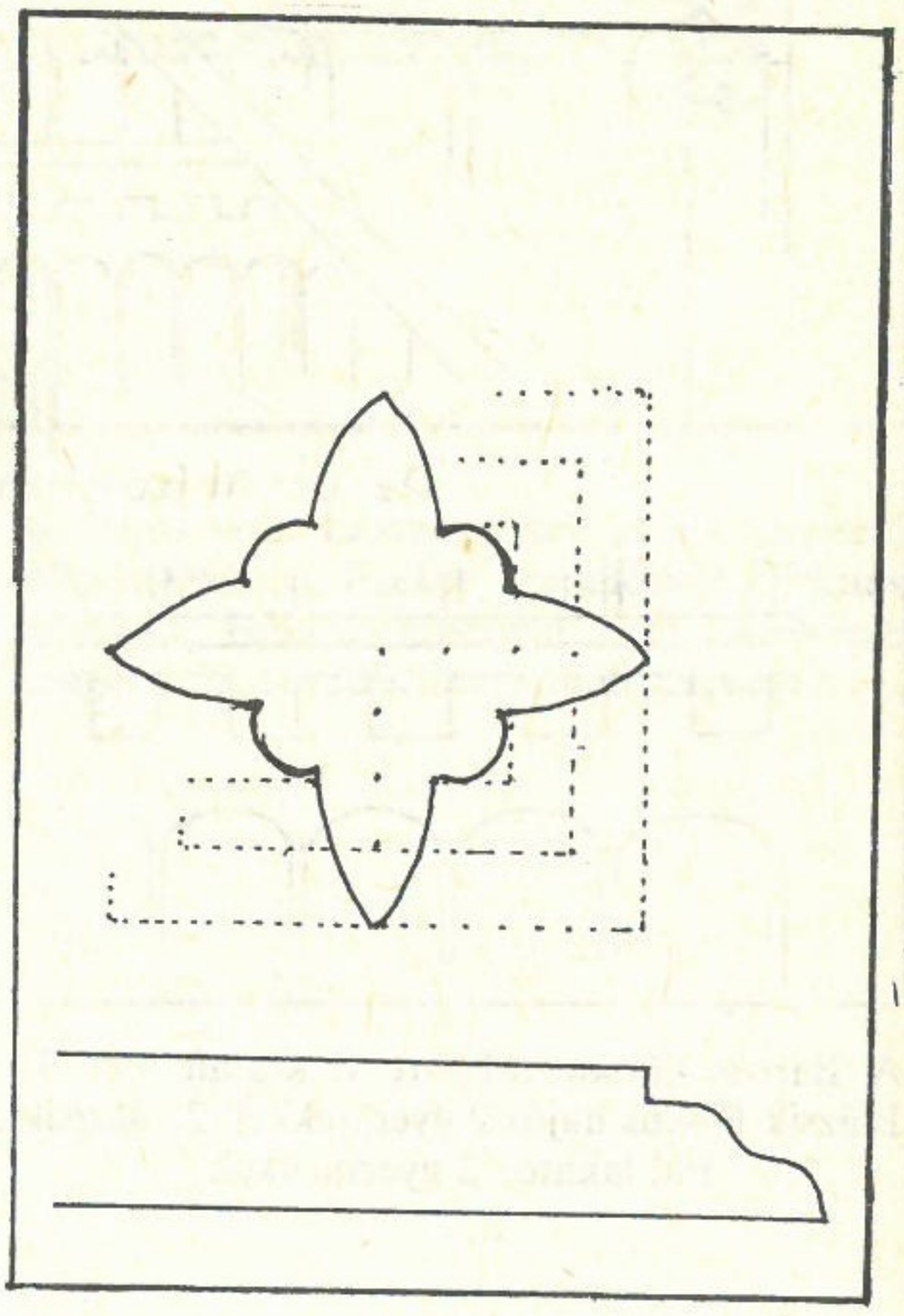

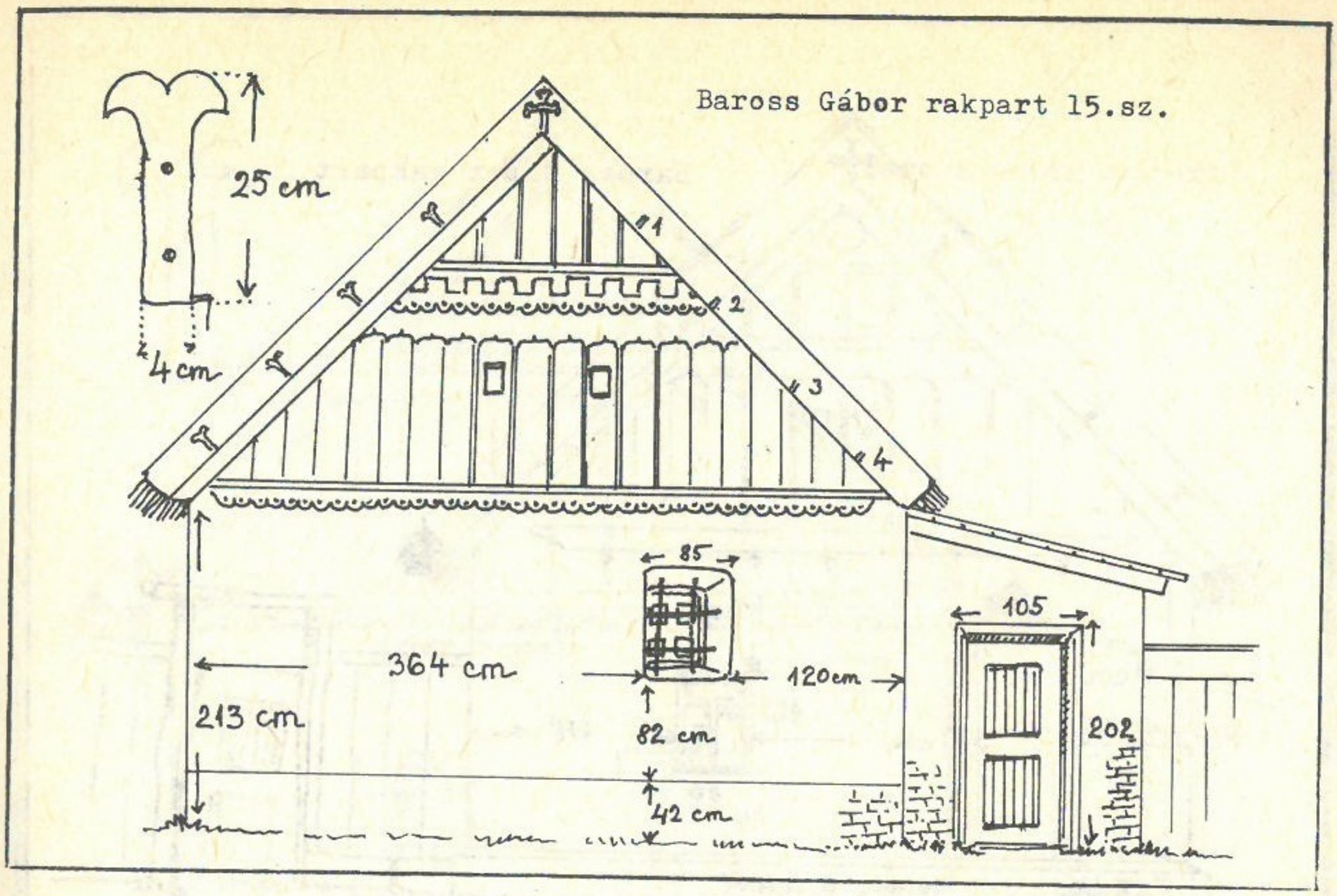

A Baross Gábor rakpart 15. számú ház. Igen gazdag díszítésű ősi halászház. Szép vonalvezetése visszavezeti a nézőt a legrégibb korba. Szép ívelésű kovácsolt vasai közül a csúcson keresztformát alkot a dolgos kéz. Egy ablakszemével a Tiszára néz, emlékezik. Évszázados falát megmentették, téglával alá új falat raktak és így most már a kisablakban kukucskáló muskátli virág színe húzódik lent. 1. Borda Mihály halász 8 gyermekkel. 2. Hajdu János halász 1 gyermekkel. 3. Maszlag János halász 3 gyermekkel.

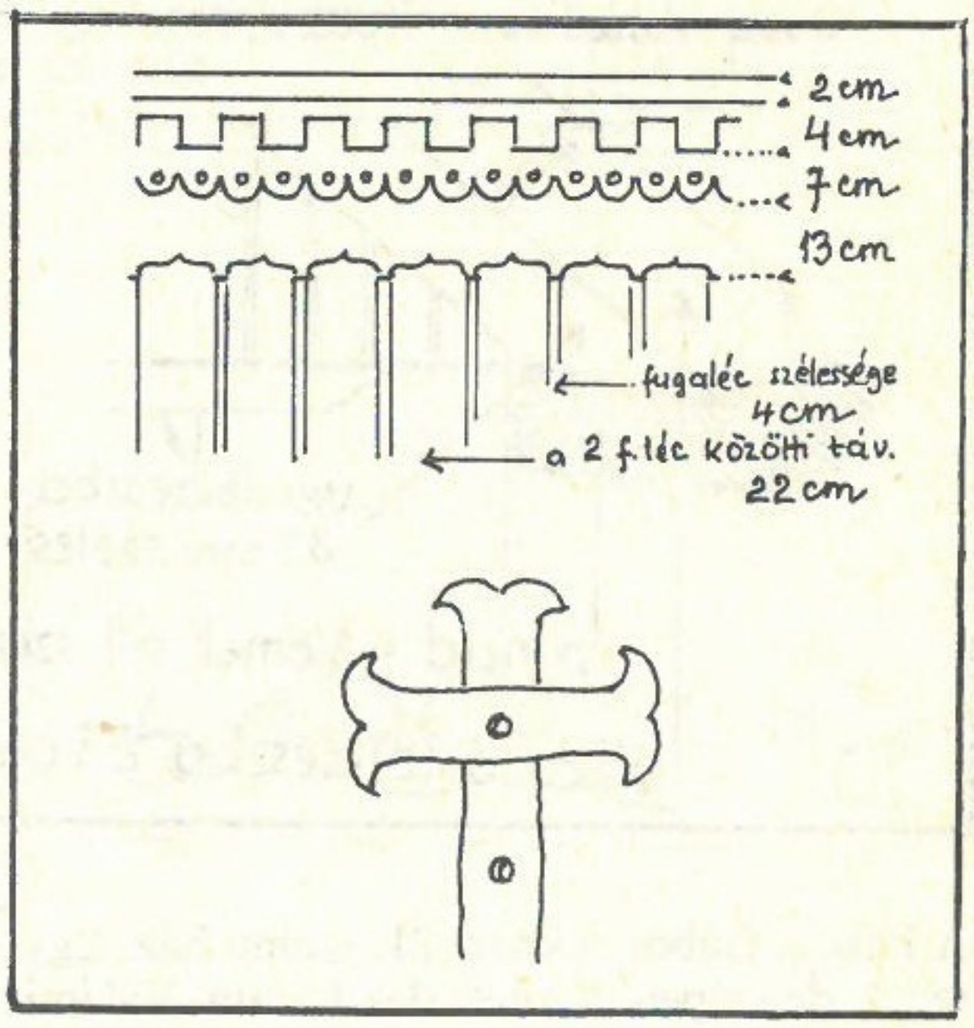

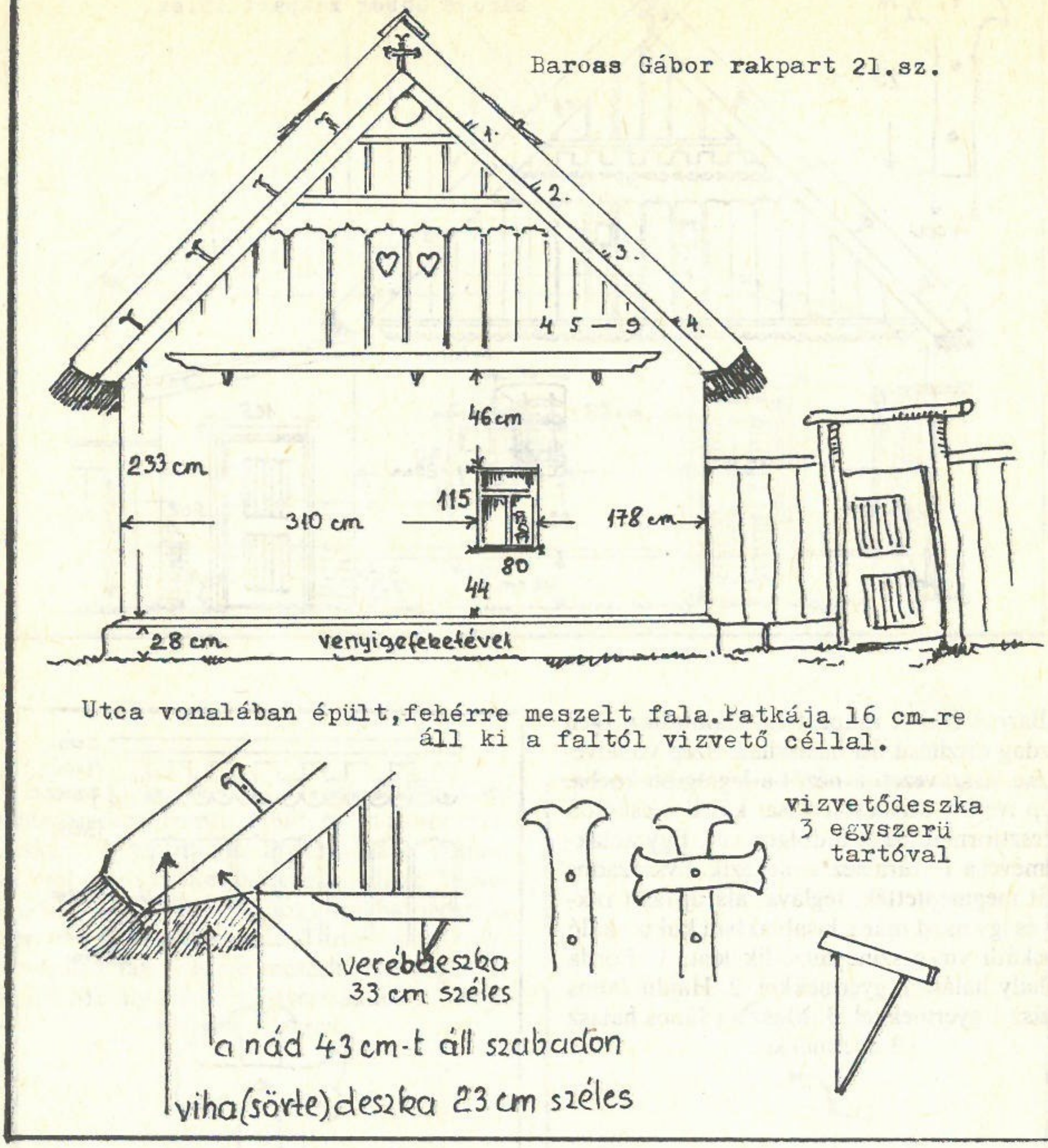

A Baross Gábor rakpart 21. számú ház. Egyszerű, de szépen díszített deszkázata. Valamikor legtöbb ház falának alját agyagos sárral jól kidöngették és venyigefeketével szintén bemeszelték. Ősi kapuformája mintha kalapotemelve köszöntené a gáton járó-kelőket . . . 1. Bernát Pál földműves 6 gyermekkel. 2. Hajdu János halász 1 gyermekkel.

Baross Gábor rakpart

35.sz.

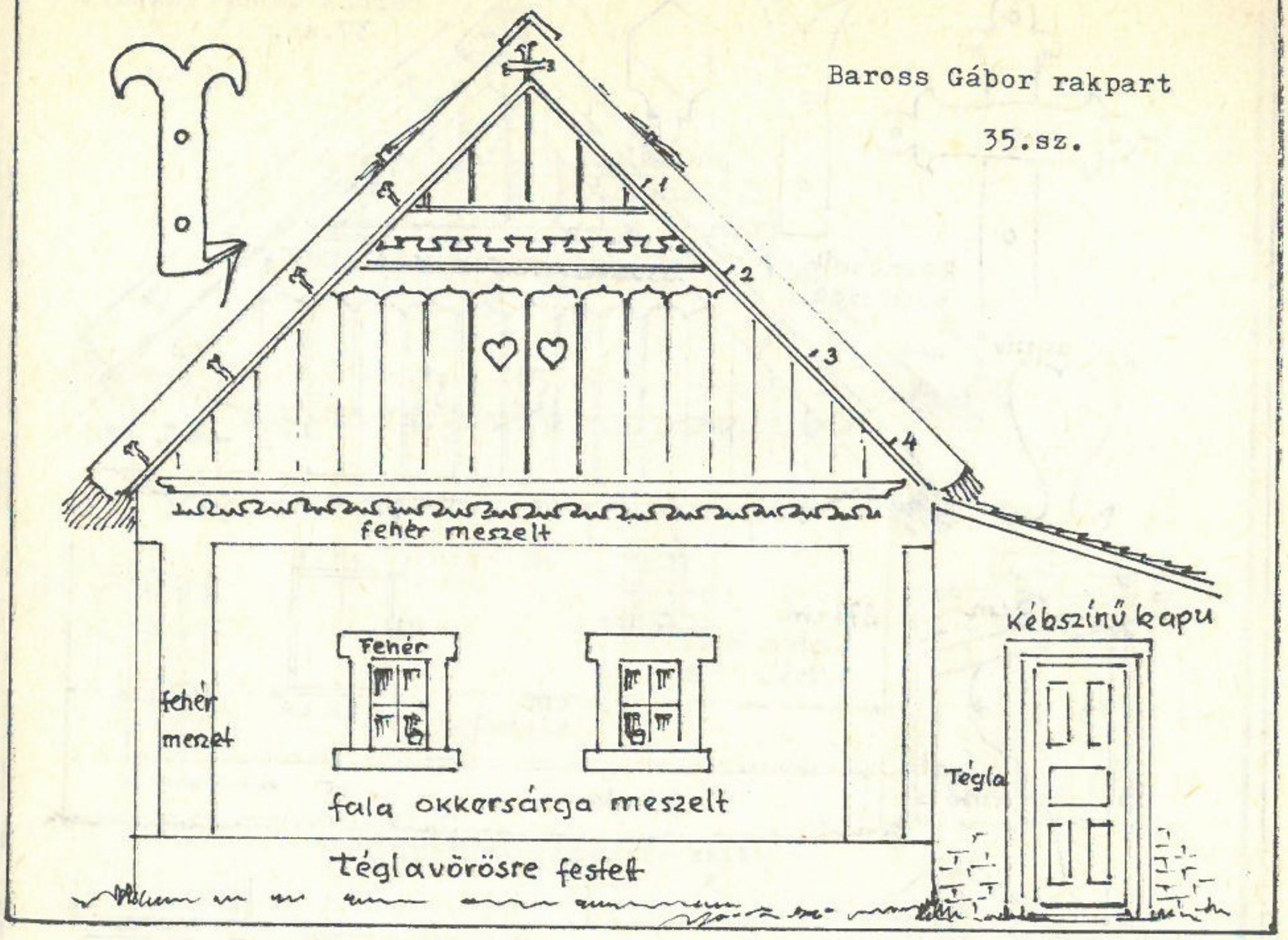

A Baross Gábor rakpart 35. számú ház. Előtte virágoskert léckerítéssel. Szép díszekkel ékesített régi ház, szintén felújított eleje. Vízvetődeszkája csipkézete ősrégi halászházra utal. A legörbített szép ívelésű kovácsolt vas kosfejre emlékeztet. 1. Nagy Mihály kubikos 1 gyermekkel. 2. Jéga Mihály kubikos 2 gyermekkel.

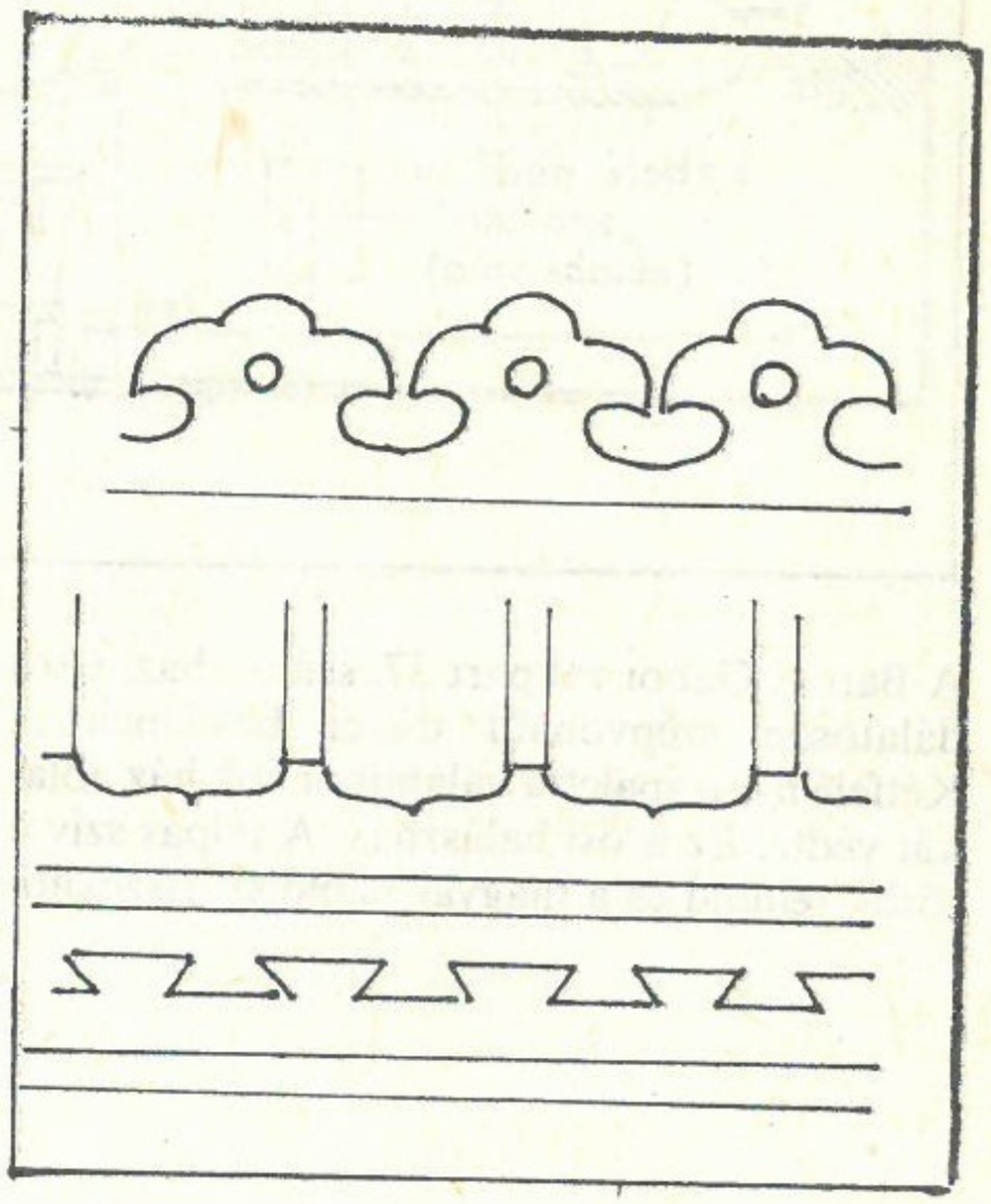

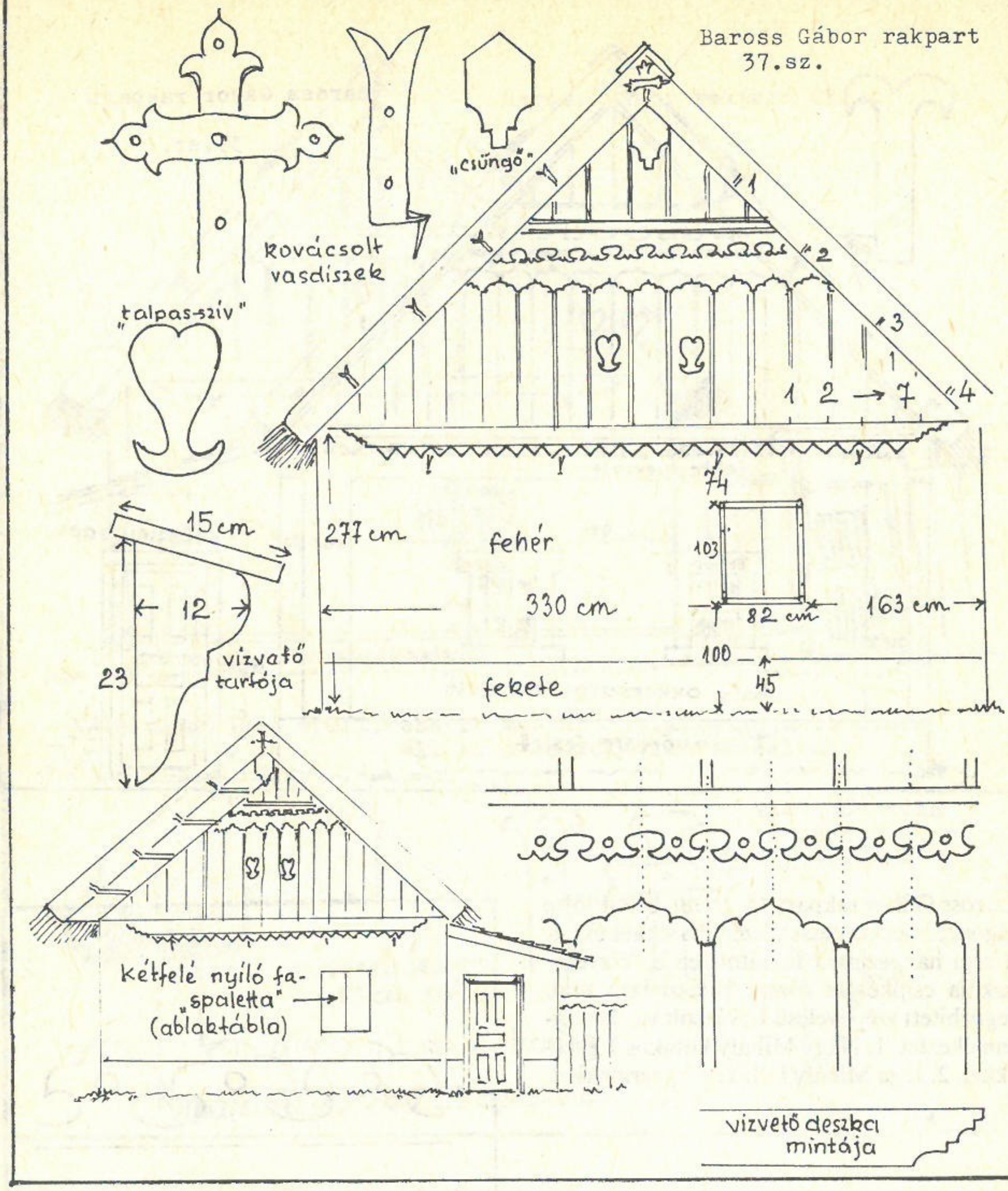

A Baross Gábor rakpart 37. számú ház. Csodálatosan szépvonalú díszei beszélnek . . . Kétfelé nyíló spaletta valamikor sok ház ablakát védte. Ez is ősi halászház. A talpas szív a török félhold és a magyar népidísz összekapcsolása. Sörtedeszka vasformája pedig acatoló, aszattoló szerszám, mellyel a gazt szurkáltuk tavasszal a búzák közül . . . 1. Bodor Márton földműves 3 gyermekkel. 2. Bodor Márton tengerész. 3. Rózsavölgyi László ács.

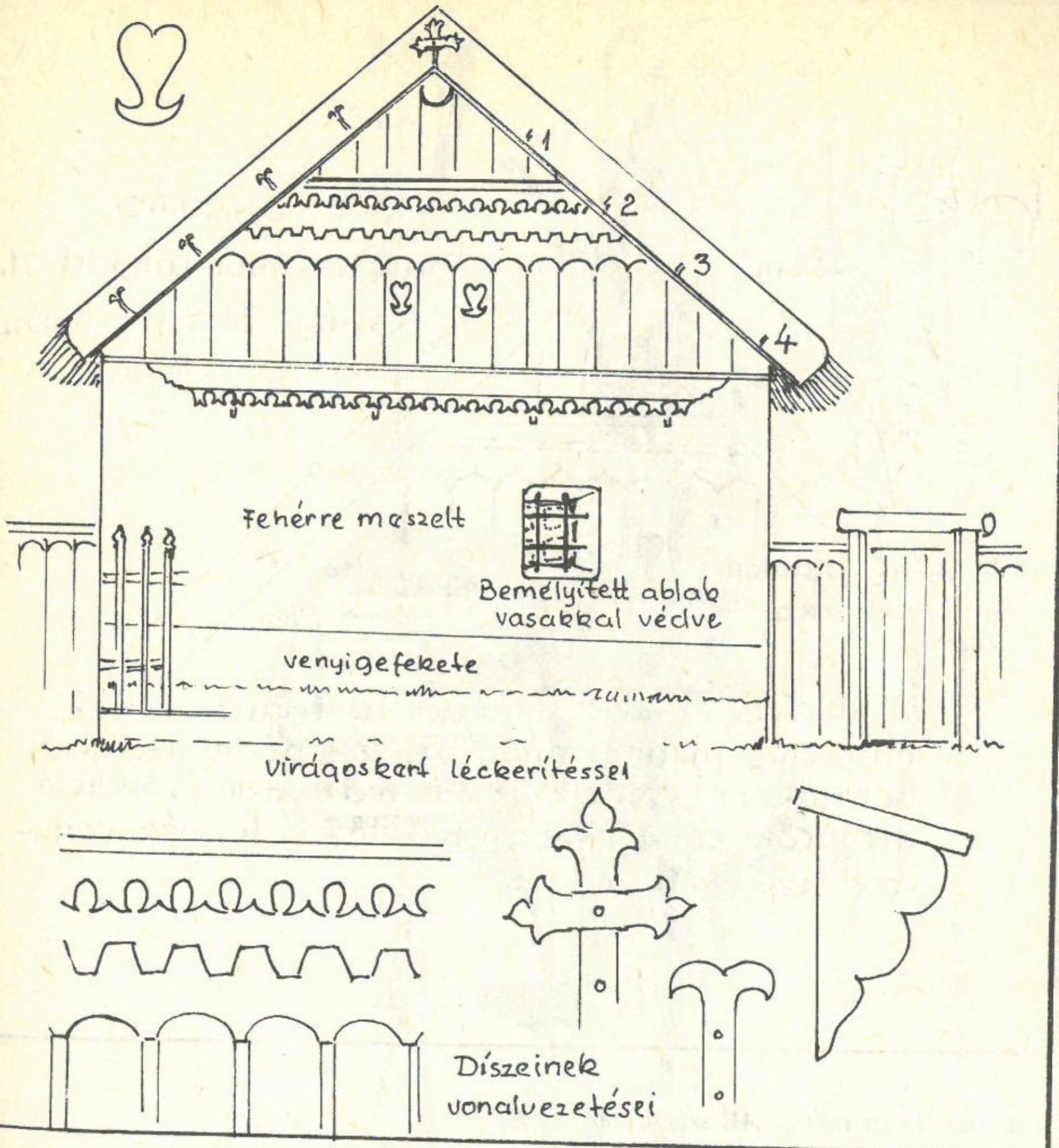

A Baross Gábor rakpart 39. számú ház. Ennek a háznak a díszei szintén ősi halászházról tesznek bizonyságot. 1. Mencser István kubikos 3 gyermekkel. 2. Bernát János tanácsi munkás 2 gyermekkel.

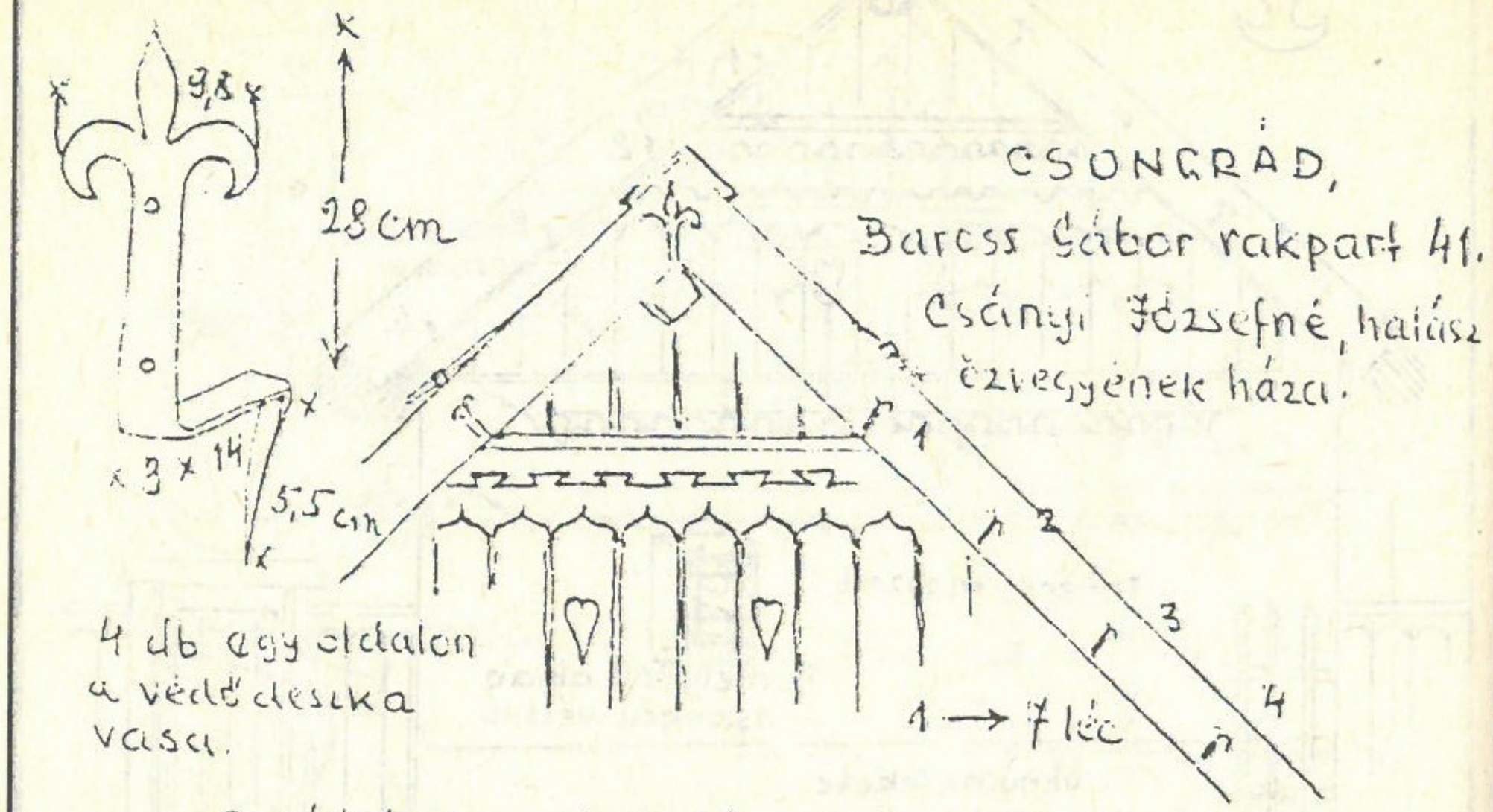

2 ablakos, az eleje sima (fényes) téglával kirakott. A rajzolás pillanatában szedik a nádtat a tetejéről, bontják az épületet. Fájó szívvel néztem és siettem megörökíteni a sírbatétel előtt a formák, vonalak szépségeit...

A Baross Gábor rakpart 41. számú ház. Az úgynevezett magasparton, nagyparton épült. Sajnos amikor rajzoltam már bontották, nagy kár érte. Mondják, több mint 40 éve egy földüreg szakadt be az épület alatt. Az ősi földvár valami maradványa volt . . . 1. Csányi József halász 7 gyermekkel. 2. Csányi József kubikos 2 gyermekkel.

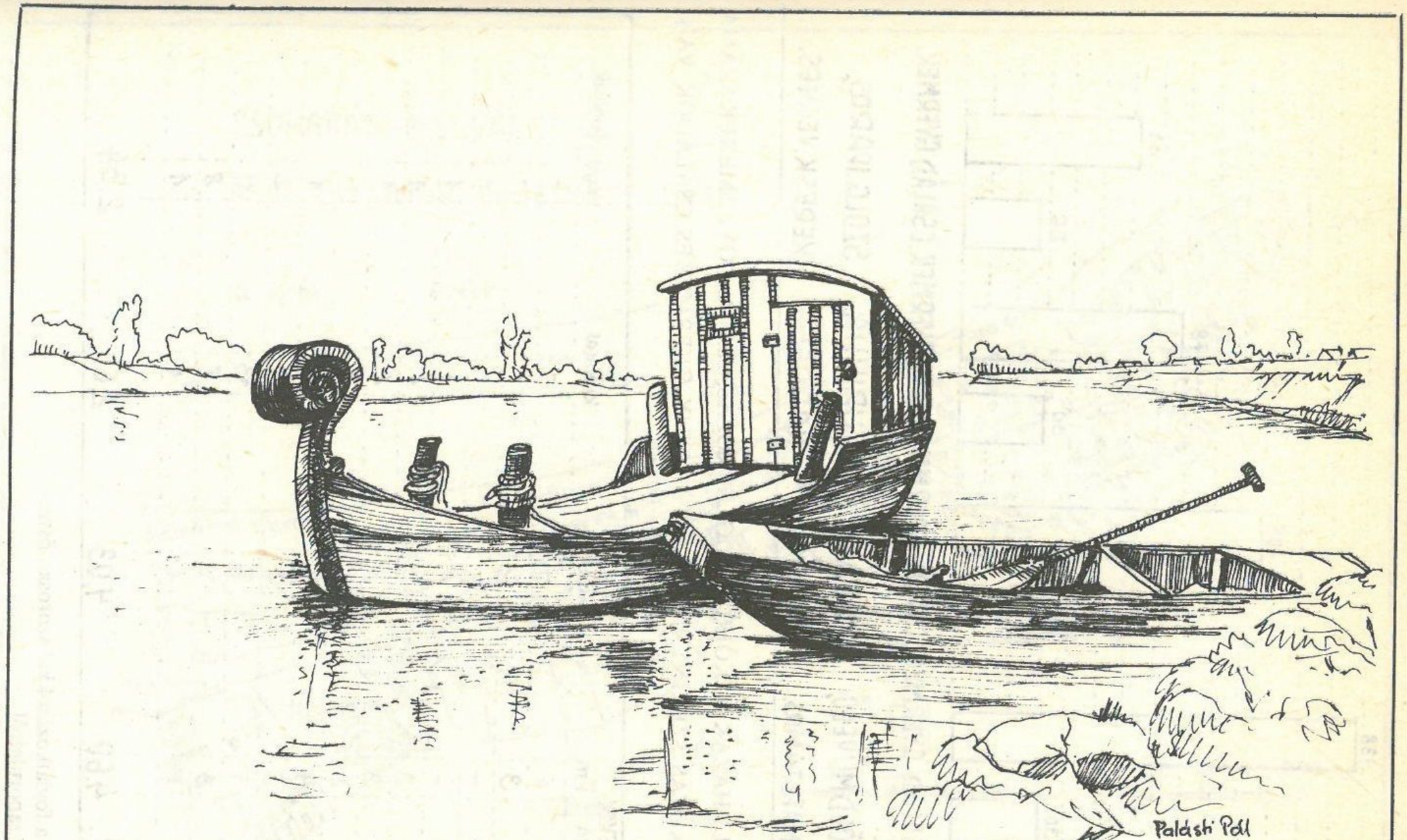

Ez is a csongorádi kezek munkája a belvárosi kiserdő végénél

Palásti Pál
1933.

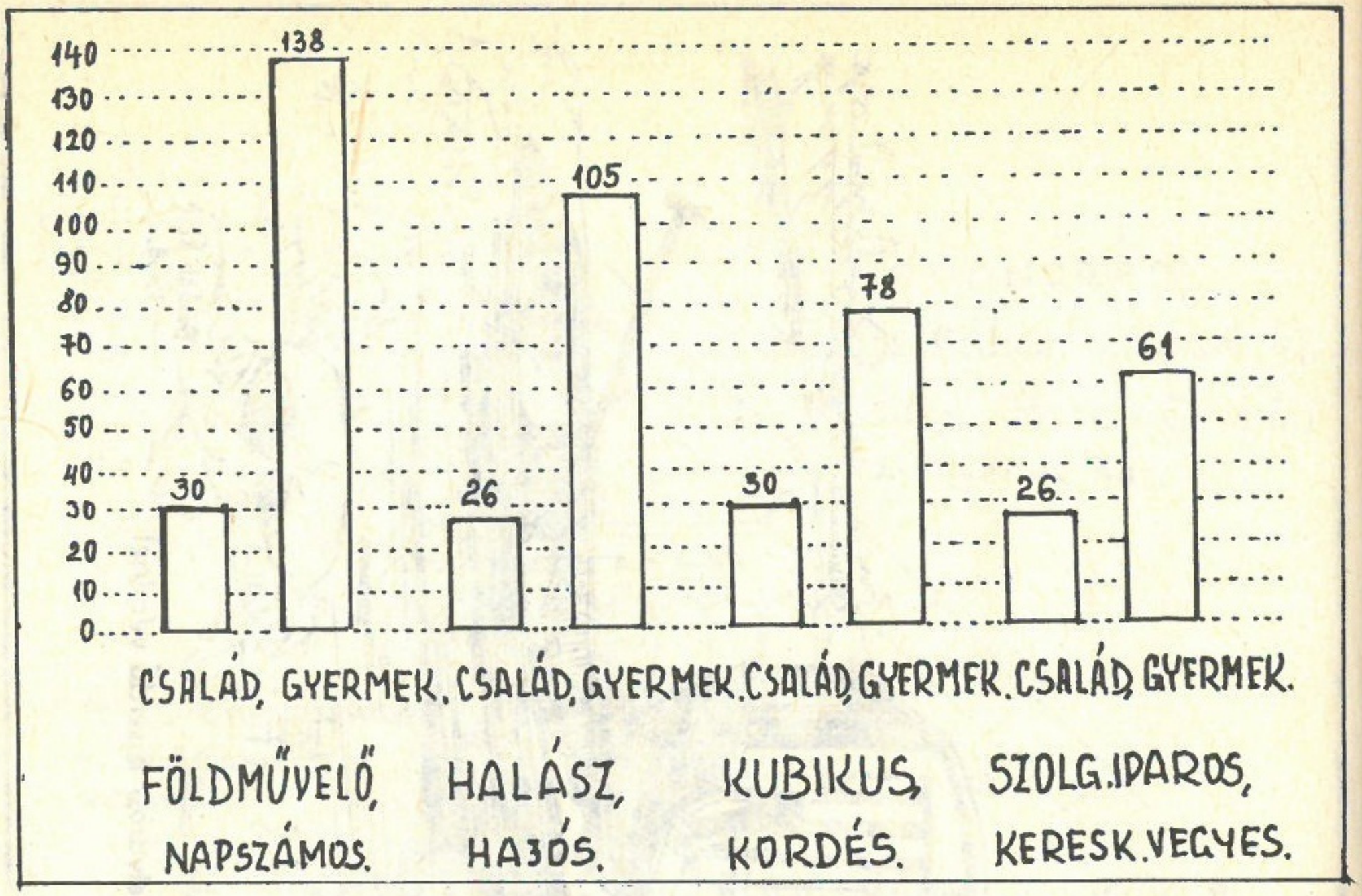

A RAJZOLT HÁZAK LAKÓIRÓL, FOGLALKOZÁS, CSALÁD, GYERMEKEK SZÁMA FOGLALKOZÁS SZERINT KIMUTATVA HÁNY GYERMEKES CSALÁDOK VANNAK

GYERMEKEK SZÁMA	Fm.	Halász	Kubikos	vegyes foglalk.
14	1	-	-	-
10	3	2	-	-
9	-	-	-	-
8	-	1	1	1
7	2	2	1	1
6	3	3	1	1
5	3	2	3	-
4	4	3	-	1
3	6	3	2	2
2	5	5	13	11
1	3	4	8	8
0	1	1	1	1
Átlag család:	4,60	4,03	2,60	2,34

Tükörkép a foglalkozásokkal szorosan összefüggő népszaporulatról

CSONGRÁD - BELVÁROS

RÉGI HÁZAINAK ELHELYEZKEDÉSE

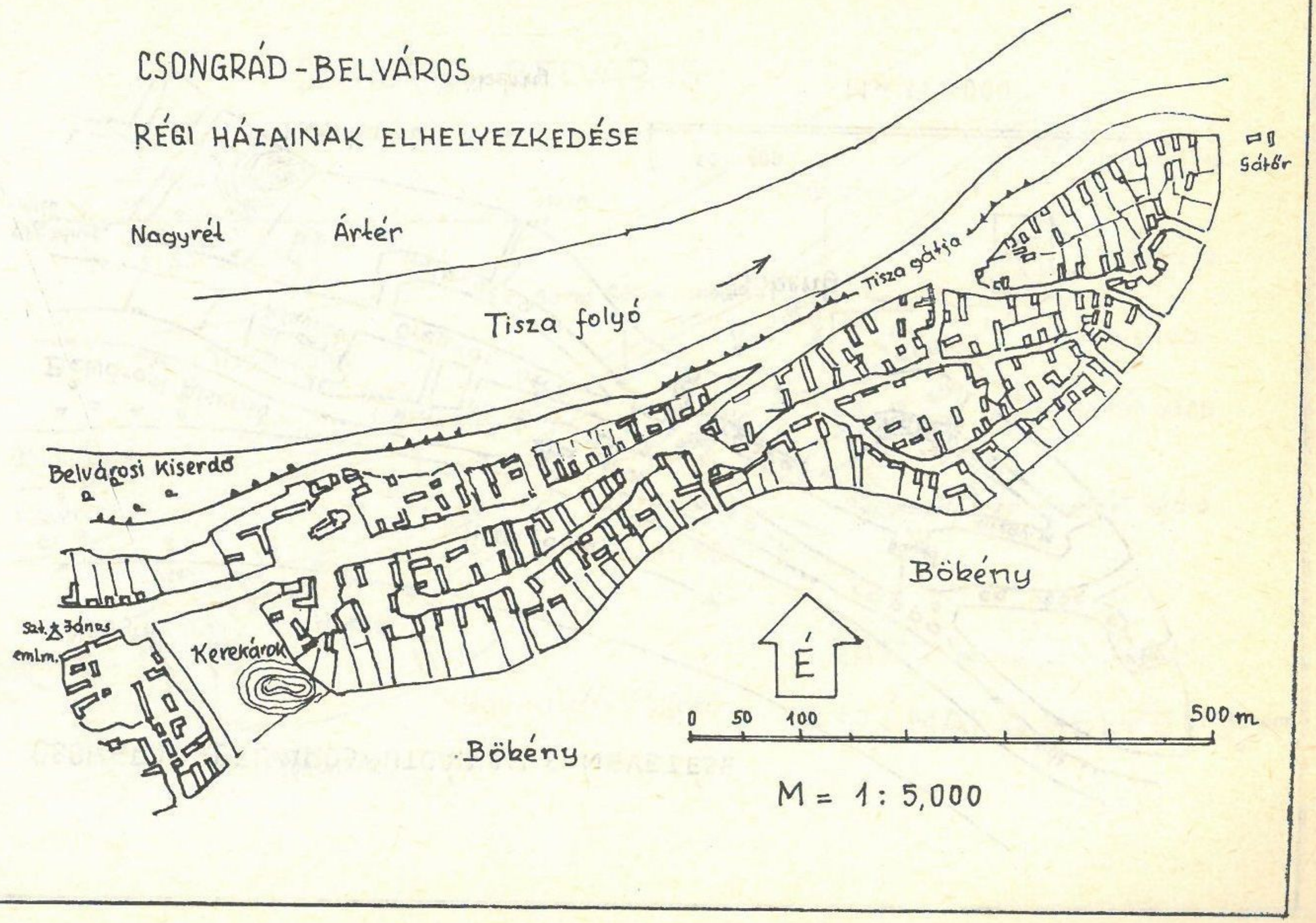

M = 1 : 5,000

CSONGRÁD-BELVÁROS ÚTCÁINAK ELNEVEZÉSE

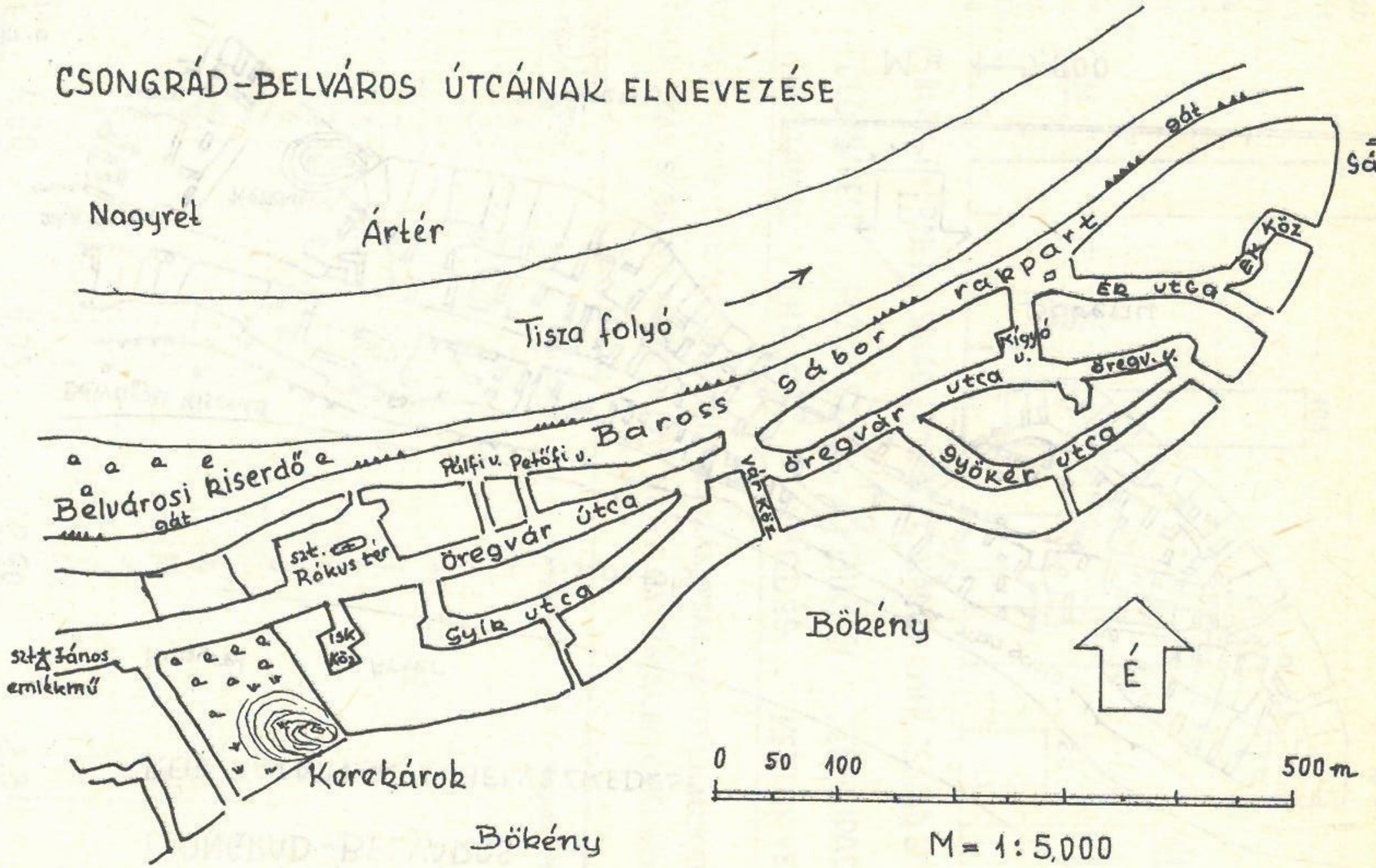

CSONGRÁD - BELVÁROS

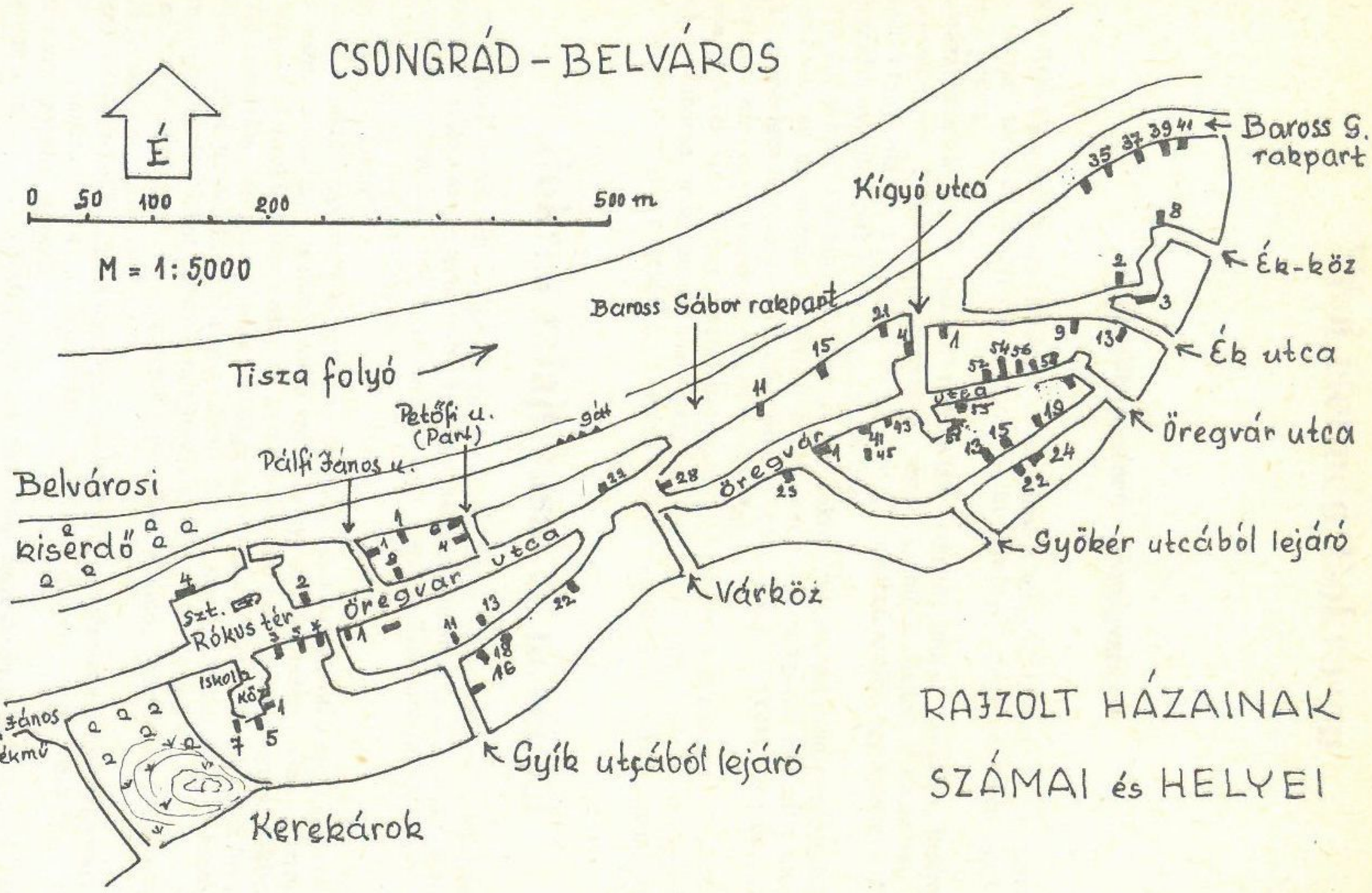

RAJZOLT HÁZAINAK SZÁMAI és HELYEI